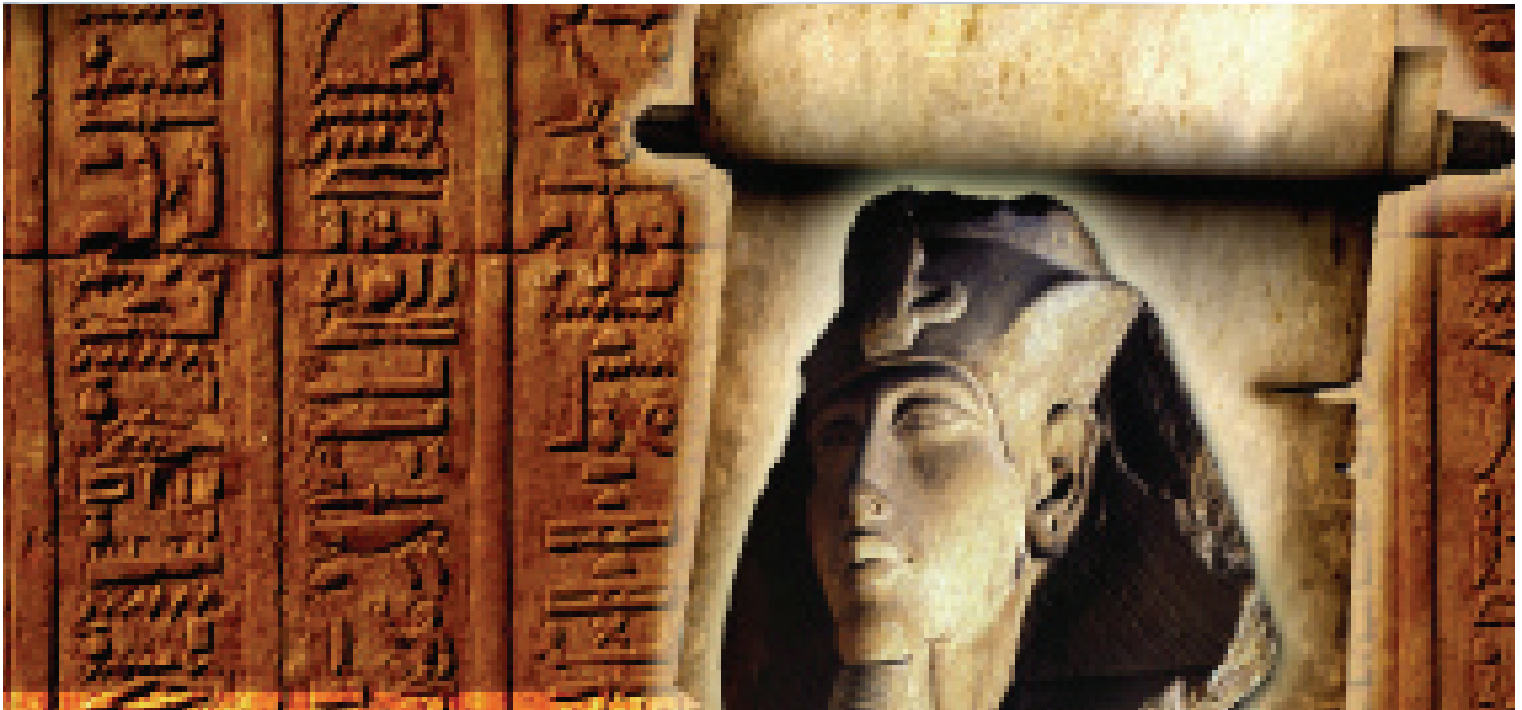

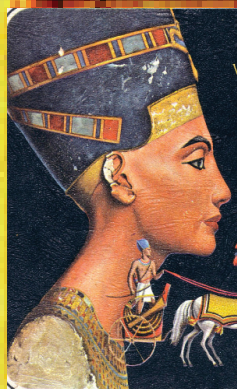
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΒΙΒΛΟΣ

το τέλος της μυθολογίας

μονογραφία Νο 1

- ¶ Η ιδέα του Μονοθεϊσμού
- ¶ Η γέννηση του Πολυθεϊσμού
- ¶ Φαραώ: Ο γιός του Ρα
- ¶ Οι κατακτητές Υκσώς
- ¶ Οι Χαμπιρού φεύγουν
- ¶ Ο γιος του Ρα και οι ιερείς του Ρα
- ¶ Ο Άμμωνας-Ρα, ο “κρυπτόμενος θεός”
- ¶ Αχενατών, ο “αγαπημένος του Άτονα”
- ¶ Η τέχνη της Αμάρνα
- ¶ Ένας θεός μοναδικός
- ¶ Ο ενοθεϊστής ειρηνιστής, αιρετικός Φαραώ
- ¶ Οι εξωτερικοί κίνδυνοι
- ¶ Ένα άδοξο τέλος - ένα ένδοξο εύρημα
- ¶ Αυτός που γεννήθηκε για να ζεί με την αλήθεια
- ¶ Ο ηθικός Παλαιδιαθηκικός Μονοθεϊσμός
- ¶ Ο εσωτερικός Καινοδιαθηκικός Μονοθεϊσμός
- ¶ Επίλογος

**Προσφορά: ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ**

Εθνικές και Ιουδαϊκές μαρτυρίες για το
Χριστό και τους πρώτους Χριστιανούς

Β' ΕΚΔΟΣΗ

ΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

(80-140 μ.Χ.)

ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΠΟΥ
ΑΝΑΤΡΕΠΟΥΝ ΤΟ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ
ΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΟ

ΠΛΗΡΗΣ ΟΔΗΓΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ
DUX COMPLETUS STUDIUM

“Στην Ελληνική βιβλιογραφία είναι πολύ αναιμική η έρευνα για τα πρόσωπα και τα κείμενα των Αποστολικών Πατέρων, ίσως γιατί κάποιοι επίσημοι κύκλοι φοβούνται την ευαγγελική απλότητά τους.”

**Δρ. Γεώργιος Μουστάκης
Διδάκτωρ Πανεπιστημίου του Σικάγου
Θεολόγος Πανεπιστημίου Αθηνών**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΡΟΣ
www.OrosPublications.gr
Τηλ.: 210-5227206 και 6932511400

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κανένα βιβλίο στην ιστορία της ανθρωπότητας δεν μπόρεσε να επηρεάσει τόσο τους πολλούς ανθρώπους όπως η Βίβλος και να αντέξει τόσο πολύ στο χρόνο ειδικά μετά το επιστημονικό και τεχνολογικό άλμα του 20^{ου} αι..

Αντιθέτως οι βιτριολικές επιθέσεις κατά της αξιοπιστίας της Αγίας Γραφής που είχαν αρχίσει από την εποχή του Γαλλικού Διαφωτισμού (17^{ος}/18^{ος} αι.) περιορίστηκαν και σε πολλές περιπτώσεις σταμάτησαν καθώς η αρχαιολογική (από τα συνθετικά: λόγος περί των αρχαίων) σκαπάνη, έφερε στο φως νέα στοιχεία:

Όλα ξεκίνησαν το 1626, όταν ο Πιέτρο ντέλα Βάλλε, έφερε τα πρώτα κείμενα σφηνοειδούς γραφής στην Ευρώπη, που θεωρήθηκαν ως ένα είδος εξωτικής μαγείας. Σχεδόν δύο αιώνες αργότερα (1811) η περιέργεια του Κλαυδίου Τζ. Ρίτς (Claude J. Rich), του αντιπροσώπου της Βρετανικής Εταιρείας Ανατολικών Ινδιών στη Βαγδάτη, τον οδήγησε 75 χλμ., βορειοανατολικά στη περιοχή της αρχαίας Βαβυλώνας. Το ενδιαφέρον του, το κέντρισε κάτι γραμμένα γυαλιστερά τούβλα που έφερε στην Βαγδάτη ένας συνάδελφος του, που επισκέφθηκε την περιοχή. Ο Ρίτς έμεινε δέκα ημέρες σκάβοντας και ανακαλύπτοντας και άλλες τέτοια 'γυαλιστερά τούβλα'. Ακολούθησαν νέες έρευνες σε μια περιοχή που υποτίθεται ότι ήταν η αρχαία Νινευή μαζεύοντας νέες ταμπλέτες, τις οποίες όμως, ούτε ο ίδιος, ούτε κανείς άλλος γνώριζε να διαβάσει. Το 1835 ο Χένρυ Ρώλινσον αξιωματικός των Βρετανικών δυνάμεων που στάθμευαν στη Περσία, παρατήρησε πάνω στο βουνό Βεχιστάν -300 χλμ. βορειοανατολικά της Βαβυλώνας- ένα ερημικό βράχο του οποίου η μία πλευρά σε ύψος 140 μέτρα πάνω από τον δρόμο, ήταν μια λοξευμένη λεία επιφάνεια. Ο Ρώλινσον έχοντας κάποια γνώση της Περσικής νόμιζε ότι ήταν μια μόνη μεγάλη επιγραφή και με αξιοθαύμαστη επιμονή και κίνδυνο της ζωής του, άλλοτε αναρριχόμενος και άλλοτε κρεμασμένος στο κενό, έξυσε και καθάρισε και αντέγραψε τα τρία κείμενα. Μετά 14 χρόνια ο ίδιος ξεκλείδωσε την αρχαία Βαβυλωνιακή γλώσσα. Επρόκειτο για μια επιγραφή που χαράχθηκε το 516 π.Χ., σε 3 γλώσσες (Περσικά, Ελαμιτικά, Βαβυλωνιακά) από τον Δαρείο -που έστειλε τον Εσδρα να ανοικοδομήσει τον ναό της Ιερουσαλήμ-, η οποία εξιστορούσε τις κατακτήσεις του κι άρχισε ως εξής: «Ο βασιλιάς Δαρείος ανακοινώνει: Εσύ που στο μέλλον θα διαβάσεις αυτή την επιγραφή, που έδωσα εντολή να σκαλίσουν στο βράχο, μην καταστρέψεις αυτές τις ανθρώπινες μορφές εδώ! Φρόντιζε όσο ζεις να τις διατηρήσεις...»

Όταν αποκαλύφθηκε ότι παράλληλα και ανεξάρτητα ο Γκέοργκ Φρέντριχ Γκρότεφεντ το 1802 είχε κάνει την ίδια αποκρυπτογράφηση πιστοποιήθηκε πλήρως η αξιοπιστία αυτών των μεταφράσεων. Οι ταμπλέτες του Ρίτς, επιτέλους άρχισαν να μιλούν. Τα κείμενα άρχισαν να αναφέρουν παράλληλες ιστορίες με τη Βίβλο σχετικά με το δένδρο της γνώσεως, τον κατακλυσμό, κ.α. επενδεδυμένες βέβαια μέσα σε πομπώδη και μυθικά πλαίσια.

Εν τω μεταξύ το 1840 ο Γάλλος Παύλος-Αιμίλιος Μποττά (P. E. Botta) διενεργώντας ανασκαφές στο Χορσαμπάντ της Μεσοποταμίας βρέθηκε απροσδόκητα μπροστά σε ανάγλυφες παραστάσεις του Σαργών Α΄ της Ασσυρίας, που ήταν γεμάτες με αφηγήσεις από τις εκστρατείες του κατά της Σαμάρειας, όπως αναφέρονται στη Βίβλο. Τα αποτελέσματα τα έμαθαν μια κλειστή ομάδα ειδικών και λίγοι δημοσιογράφοι, αλλά οι άλλοι επιστήμονες και οι μεγάλες μάζες των ανθρώπων έμειναν στο σκοτάδι και όλο και περισσότερο θεωρούσαν πλέον τις Βιβλικές ιστορίες σαν κάτι ανάλογο με τα Ομηρικά έπη. Έτσι τουλάχιστον τις κατέταξαν οι «σοφοί» με τα μεγάλα μυαλά του προηγούμενου αιώνα, ο Βολταίρος, ο Ρουσό, κ.α.

Όμως οι φοβερές ανακαλύψεις συνεχίστηκαν ειδικά στην δεκαετία του 1930 και σήμερα «...Βίβλος κι αρχαιολογική-ιστορική έρευνα ευρίσκονται σε σχέση αλληλοπιδράσεως (interaction), επωφελούς και για τις δύο. Η Βίβλος με τις πληροφορίες της βοήθησε, όσο καμιά άλλη γραπτή πηγή, την σχετική αρχαιολογική κι ιστορική έρευνα. Με τις πληροφορίες της δηλαδή, οδήγησε την αρχαιολογική σκαπάνη να ανασκάψει πόλεις, τόπους, θέσεις, κλπ. που αναφέρονται σ'αυτήν και να φέρει στο φως τεράστιας αξίας αρχαιολογικά κι ιστορικά ευρήματα. Αλλά και η Αρχαιολογία μ' αυτά ακριβώς τα ευρήματα και στοιχεία, που έφερε στο φως, βοήθησε σημαντικότερα στην ενίσχυση του κύρους και της ιστορικότητας της Βίβλου.» Ελένη Π. Χριστινάκη, Δρ. Θ.

Το «βιβλίο των βιβλίων», που άλλαξε τη ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων, που άλλαξε τη μορφή του κόσμου μιλούσε την αλήθεια, έγινε οδηγός για ανασκαφές κι ιδρύθηκε ειδική έδρα σ' όλα τα σεβαστά Πανεπιστήμια, της Βιβλικής Αρχαιολογίας (Bibliche Archäologie). «Μπροστά σ' αυτό τον καταπληκτικό σωρό των αυθεντικών κι επιβεβαιωμένων ενδείξεων, απέναντι του σκεπτικισμού της κριτικής που από τον 18^ο αιώνα και ενώ προσπάθησε να καταρρίψει την Βίβλο, μπορώ να πω σαν απόλυτη πεποίθησή μου: Και όμως, η Βίβλος έχει δίκιο.» W. Keller

Η Αγία Γραφή αποδείχθηκε το πιο αξιοπιστο κείμενο του αρχαίου κόσμου. Ένας κατακλυσμός ευρημάτων απο την αρχή της αρχαιολογίας μέχρι σήμερα επιβεβαιώσουν τις αφηγήσεις της. Δε χρειάζεται πλέον οι μεν θρησκευόμενοι να πιέζουν τα αρχαιολογικά στοιχεία για να αποδείξουν δουλικά τα Βιβλικά κείμενα, ούτε οι άπιστοι να ακολουθούν ακραίες και εσφαλμένες θέσεις περιφρονώντας και υποτιμώντας την Π. Διαθήκη. Η αληθινή επιστήμη τελικά συνάντησε την αληθινή θρησκεία ... «Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία, ότι η αρχαιολογία έχει επιβεβαιώσει την ουσιαστική ιστορικότητα των βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης...» W.F. Albright

“ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΒΙΒΛΟΣ”:
Τριμηνιαία περιοδική έκδοση
Ανοιξη - Καλοκαίρι -
Φθινόπωρο - Χειμώνας

**Επιτροπή έρευνας
και συγγραφής:**

Ν.Α. Ζάγκα,
Dr. Ιστορίας Αρχαίας Ελ-
ληνικής Φιλοσοφίας
Πανεπιστημίου Αθηνών

Π. Η. Αδαμόπουλος,
B.A., Κλασικός πολιτι-
σμός και Φιλοσοφία,
Metropolitan University
of London

Χ.Σ. Χαλκιάς
Υπεύθυνος Έκδοσης
Columbia College, ΗΠΑ

DTP-Καλλιτεχνική Επιμέλεια:

Β. Χούσος

Διορθωτικό:

Συλλογικά

Επιμέλεια Εξωφύλλου:

Βελισσάριος

Πνευματική Ιδιοκτησία:

Κέντρο Βιβλικών και
Πατερικών Σπουδών
«**Η Αποστολική Πίστη**»

Επικοινωνία:

ΗΑΠ, Τ.Θ. 30630 - Αθήνα 10033

e-mail: hristo7@otenet.gr

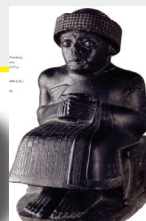
τηλ. 6932511400

Η σειρά των αφιερωμάτων αυτών, σκοπό έχει να δείξει την αξιοπιστία των αναφορών της Βίβλου (Π. & Κ. Διαθήκης) χάριν της οποίας δημιουργήθηκε σε πολλά πανεπιστήμια έδρα Βιβλικής Αρχαιολογίας. (Bibliche Archaologie) Τα αφιερώματα συνοδεύονται από θαυμάσιο επεξηγηματικό υλικό, πλήθος έγχρωμες φωτογραφίες, χάρτες, αναπαραστάσεις και σχεδιαγράμματα.

Οι αναφορές στους ανθρώπους της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης γίνεται λόγω της σχέσης τους με τον Θεό και όχι λόγω της φυλετικής προέλευσης. “Όλοι οι άγιοι προέρχονται από την ίδια χώρα και μιλούν την ίδια γλώσσα” όπως αποκάλυψε ο άγιος Μαρτίνος (1743-1803). Δεν μας απασχολεί εάν ο άγ. Φραγκίσκος ήταν Ιταλός, εάν ο ευαγγελιστής Λουκάς ήταν Έλληνας, εάν ο Ι. Γουέσλεη ήταν Αγγλος, ο άγ. Σεραφείμ του Σάρφω ήταν Ρώσος και εάν ο Αβραάμ ήταν Εβραίος, τους σεβόμαστε γιατί πιστοποιούν με τον πλέον πασιδήλο τρόπο το αίσθημα του ανήκειν σε μια οικογένεια ανθρώπων πίστεως στον ένα αληθινό Θεό.

Η παρούσα εργασία έχει σχεδιασθεί για να διαβασθεί από σκεπτόμενους Χριστιανούς και ειλικρινείς αναζητητές της αλήθειας, γι’ αυτό δεν έχει σχέση με κουραστικές και ακατανόητες στο πολύ κοινό ακαδημαϊκές εργασίες ούτε είναι μια απλοϊκίστικη απολογία υπέρ της αρχαιολογικής αξιοπιστίας των Γραφών. Με απλά λόγια και ατράνταχτα στοιχεία ζητά να θέσει τέλος στην μυθολογία που εκδοτικά κοσμικά και μη συγκροτήματα ζητούν να επιβάλουν. Τέλος, πρέπει να ειπωθεί ότι οι περισσότερες ιστοσελίδες στο Διαδίκτυο τις οποίες πολλοί μελετούν, δημοσιεύουν κατά κανόνα αστήρικτες υποθέσεις και σκουπίδια χωρίς ίχνος ιστορικής γης και ακαδημαϊκής έρευνας. Δυστυχώς οι περισσότεροι άνθρωποι αγνοούν ότι καμιά σοβαρή και πολύχρονη έρευνα δεν είναι δυνατόν ποτέ να προσφερθεί δωρεάν στο Διαδίκτυο.

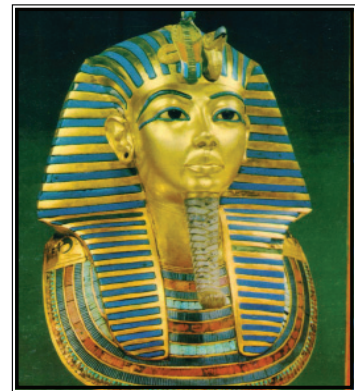
* Ο όρος «κοινή χρονολογία» (common era) ο οποίος εισήχθη από σύγχρονους Εβραίους λογίους και αρχαιολόγους, σε αντικατάσταση του προ και μετά Χριστόν δεν υιοθετείται από τους εκδότες καθώς αποτελεί πρόκληση κατά της Ιστορίας.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΒΙΒΛΟΣ: ΑΧΕΝΑΤΩΝ: Ένας πρωτοπόρος του Μονοθεϊσμού
Μονογραφία Ν° 1, Ελληνική έκδοση: ISBN: 978-960-89079-9-7

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- » Η ιδέα του Μονοθεϊσμού
- » Η γέννηση του Πολυθεϊσμού
- » Φαραώ: Ο γιός του Ρα
- » Οι κατακτητές Υκσώς
- » Οι Χαμπιρού φεύγουν
- » Ο γιος του Ρα και οι ιερείς του Ρα
- » Ο Άμμωνας-Ρα, ο “κρυπτόμενος θεός”
- » Αχνατών, ο “αγαπημένος του Άτονα”
- » Η τέχνη της Αμάρνα
- » Ένας θεός μοναδικός
- » Ο ενοθεϊστής ειρηνιστής, αιρετικός Φαραώ
- » Οι εξωτερικοί κίνδυνοι
- » Ένα άδοξο τέλος - ένα ένδοξο εύρημα
- » Αυτός που γεννήθηκε για να ζεί με την αλήθεια
- » Ο ηθικός Παλαιδιαθητικός Μονοθεϊσμός
- » Ο εσωτερικός Καινοδιαθητικός Μονοθεϊσμός
- » Επίλογος

» ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

» Όλες οι Εθνικές και Ιουδαϊκές μαρτυρίες για το Χριστό και τους πρώτους Χριστιανούς.

ΑΧΕΝΑΤΩΝ

ΕΝΑΣ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΣ ΤΟΥ ΜΟΝΟΘΕΪΣΜΟΥ

Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΜΟΝΟΘΕΪΣΜΟΥ

Η ιδέα του μονοθεϊσμού υπήρχε από την αρχή του ανθρωπίνου γένους και μετά από αιώνες εξελικτικής ιστορίας σήμερα είναι η κυρίαρχη θρησκευτική φιλοσοφία του πλανήτη. Πρωτεύοντα ρόλο σε όλη αυτή την εξέλιξη έπαιξε ο Αβραάμ από την Ουρ της Χαλδαίας, ο νομοθέτης Μωϋσής και ο μονοθεϊστικός λαός Ισραήλ που κατέστη θεματοφύλακας της μεγαλύτερης ιδέας της θρησκευούσης ανθρωπότητας.

Όταν ο Πομπήσιος το 66 π.Χ., μπήκε στα άγια των αγίων του Ναού του Σολομώντα εξεπλάγη διότι δεν βρήκε είδωλα, όπως μαρτυρεί ο Ρωμαίος ιστορικός Τάκιτος (50-117 μ.Χ., - ΙΣΤ., Βιβλ., Ε:9). Αυτοί είχαν έναν Θεό διαφορετικό τον Οποίο αγνοούσε η Ρώμη και όλη η γη, βιάσθηκε να επεξηγήσει ο Τάκιτος. Μπορεί να εξελίχθηκαν οι επιστήμες, οι ιδέες, τα πολιτεύματα, οι αντιλήψεις, αλλά ο Μονοθεϊσμός παρέμεινε το अपαρασάλευτο σύστημα επαφής του ανθρώπου με τον Θεό.

«(Ακουε Ισραήλ) ... εγώ ειμί Κύριος ο Θεός σου ... ουκ έσονται σοι θεοί έτεροι πλην εμού ...»
ΕΞΟΔΟΣ 20[Κ']:23-Ο'

« Πιστεύω εις έναν Θεό, Πατέρα, Παντοκράτορα, ποιητή ουρανού και γης ...» ΣΥΜΒΟΛΟ ΠΙΣΤΕΩΣ ΝΙΚΑΙΑΣ, άρθρο 1ο

«Δεν υπάρχει άλλος Θεός, πέραν του Θεού.»
Shahada, 1η Arkan, 1ος Στύλος

Δημόσια διακήρυξη πίστewς Ισλάμ

Όμως αυτό που μας φαίνεται σήμερα αντονόητο σε άλλες εποχές ήταν "καινά δαιμόνια" (νεωτερισμός) και «αίρεση». Η ιδέα του ενός μοναδικού Θεού τάρασσε τις συνειδήσεις των ανθρώπων για το λόγο αυτό τους πρώτους Χριστιανούς τους θεωρούσαν και τους αποκαλούσαν ... 'αθέους' ...

«Προσαγόμενος στο βήμα (περίπου 157 μ.Χ.), ο ανθύπατος τον ρώτησε αν ήταν ο ίδιος ο Πολύκαρπος και όταν αυτός το βεβαίωσε, εκείνος βάλθηκε να τον πείσει να αρνηθεί την πίστη του, λέγοντας: Σεβάσου τα χρόνια σου και άλλα παρόμοια που συνηθίζουν να λένουν αυτοί ... και πες: Θάνατος στους αθέους...» (ΜΑΡΤ, ΠΟΛΥΚ., 9:2)

ΟΙΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ, Εκδ. Όρος, Αθήνα-2008

Εν τούτοις η αρχική πίστη των ανθρώπων ήταν όπως ειπώθηκε ο μονοθεϊσμός.

Έτσι στην Σουμερία (Βαβυλώνα) πρώτος και κυρίαρχος θεός ήταν ο Εν, για τον οποίο γράφθηκε: “Ω ουράνιε πατέρα, την εντολή σου θεμέλιο του ουρανού και της γης ποιός θα μπορούσε από εμάς του θεούς να την αγνοήσει; ...”

Αυτός ήταν ο δημιουργός, ενώ ο Εν λιλ ήταν ο εχθρός που κατέστρεφε και αφάνιζε.

Και στην Αίγυπτο επίσης η αρχική θρησκεία ήταν ο μονοθεϊσμός.

Η ίδια η θεολογία της Μέμφιδας ομολογούσε: “Ο μέγας παντοδύναμος είναι ο Πτάχ ο οποίος χορήγησε ζωή σε όλους τους θεούς ... Αυτός πού έφτιαξε τα πάντα και έφερε τους θεούς στην ύπαρξη ...”

Ακόμη κι ο γνωστός ύμνος στον Άμμωνα-Ρα (ήλιο) αφού τον περιγράφει ως παλαιότερο των ουρανών και πατέρα των θεών, εν τούτοις δήλωνε ότι: “...(είναι ο θεός) τον οποίο έφτιαξε ο Πταχ, ο Ικαλός αγαπημένος νέος τον οποίο οι θεοί δοξολογούν ...”

Σκηνή από την αφίδα του Τίτου με λάφυρα από το ναό της Ιερουσαλήμ - 70 μ.Χ.

Ο Μαρδούκ-Δίας που κρατάει τους κεραυνούς.

Ομάδες μονοθεϊστών υπήρχαν διασκορπισμένοι σε όλη την ιστορία οι οποίοι γνώριζαν τον έναν αληθινό Θεό. Μεταξύ αυτών ήταν ο βασιλεύς της (Ιερου) Σαλήμ, *¹ ο Ιώβ κι οι φίλοι του, *² ο προφήτης των εθνών Βαλαάμ *³ κ.α. Όλοι αυτοί συνέχιζαν την παράδοση του Ενώχ και του Νώε χωρίς σχέση με την Αβρααμική παράδοση η οποία αποτελεί ή συνέχεια την παραδόσεως από τον Νώε στον Σημ ή μια κατ' ευθείαν θείκη αποκάλυψη. *⁴

Αλλά και στην Βαβυλωνιακή ύστερη εποχή σταματάει ο ασυλλόγιστος πολυθεϊσμός και εμφανίζεται ο ένας, ο Μαρδούκ, αυτός που κατα-

κρεούργησε τη θεά μητέρα την Ταμιάτ πού στην Ελλάδα έγινε ο Δίας ή Ζeus, αυτός που κατακρεούργησε τον πατέρα του Κρόνο...

Η επίκληση των Ελλήνων «Ζευ πάτερ», είναι η ένδειξη σεβασμού προς τον ύψιστο, τον πρώτιστο Θεό, στα πρότυπα των υπολοίπων πολυθεϊστών. «Ζeus, πάντων κραταιότερος» και «βασιλεύς πάντων» (Ομήρου, Ιλιάδα, 185 και Ησιόδου, Θεογονία, 881).

Ο απόστολος Παύλος έκανε μνεία αυτού του ενός Θεού, του Οποίου είμαστε γένος, όπως αναφέρουν ο Άρατος (305-250 π.Χ.) και ο Κλεάνθης (331-232 π.Χ.), επειδή η φράση που χρησιμοποίησε συναντάται και στους δύο ποιητές: «Εκ Διός αρχώμεσθα, τον ουδέποτ' άνδρες εώμεν άρρητον, μεσται δε Διός πάσαι μεν αγυιαί, πάσαι δ' ανθρώπων αγοραί, μεστή δε θάλασσα και λιμένες, πάντη δε Διός κερήμεθα πάντες. Του γαρ και γένος είμέν, ο δ' ήπιος ανθρώποισιν δεξιά σημαίνει, λαούς δ' επί έργον εγείρει, μιμνήσκων βίοτοιο ...»

(μτφρ.: Ας κάνουμε αρχή από τον Δία, τον οποίο ποτέ οι άνθρωποι δεν παύουν να επικαλούνται, και είναι πλήρης –από την παρουσία- του Δία, όλοι οι δρόμοι, και όλες οι αγορές των ανθρώπων, γεμάτη και η θάλασσα και τα λιμάνια, αφού όλοι με κάθε τρόπο έχουμε ανάγκη τον Δία. **Διότι είμαστε και γένος δικό του**, κι αυτός ήπιος με τους ανθρώπους δίνει ευνοϊκά σημεία, λαούς δε σηκώνει για δουλειά, υπενθυμίζοντας τους τις ανάγκες της ζωής.)

Αρατος, «Φαινόμενα» 1-18

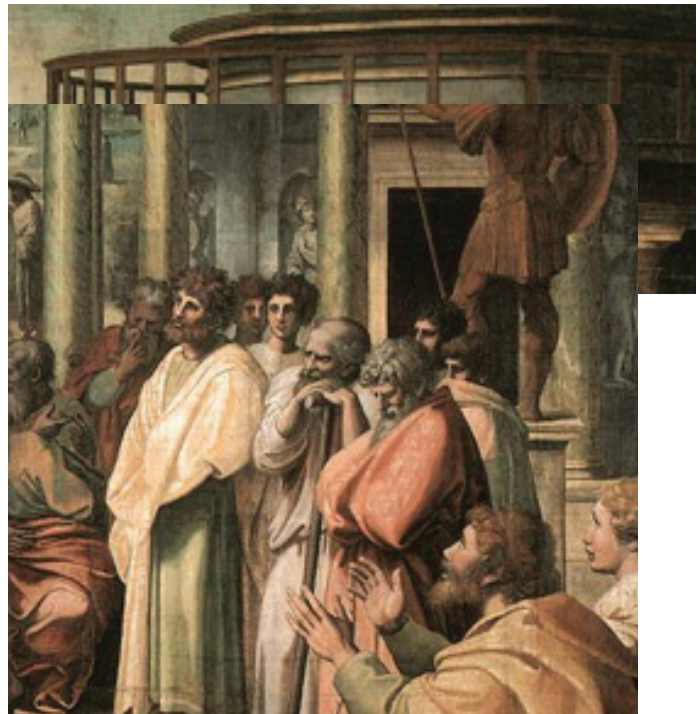
«Κύδιστ' αθανάτων, πολυνύμμε, παγκρατές αιεί Ζευ, φύσεως αρχηγέ, νόμου μετά πάντων κυβερνών χαίρε, σε γαρ πάντεσσι θέμις θνητοίσι προσαιδάν **εκ σου γαρ γένος εσμέν**, ήχου μίμημα λαχόντες μούνοι, όσα ζώει τε και έρπει θνητ' επί γαίαν ...»

(μτφρ.: Πιο τιμημένε από όλους του αθανάτους, με τις πολλές ιδιότητες, παντοδύναμε Ζευ, αρχηγέ της φύσης, εσύ που κυβερνάς τα πάντα νόμιμα, χαίρε, διότι σε σένα όλοι οι θνητοί κατά κανόνα απευθύνονται, **επειδή δικό σου γένος είμαστε**, και γ'αυτό μόνο εμείς λάβαμε την ικανότητα της ομιλίας, από όλα τα θνητά πλάσματα που ζουν και κινούνται πάνω στη γη ...)

Κλεάνθης (331-231 π.Χ.)

ο Απόστολος Παύλος κηρύττει στους Έλληνες

ΠΡΑΞΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ - (17[IZ]:18-31), Αθήνα 51 μ.Χ.

«... μερικοί από τους επικούρειους και τους στωικούς φιλοσόφους συνομιλούσαν μαζί του, ενώ άλλοι έλεγαν: 'Τι θέλει άραγε να πει ετούτος ο φλύαρος;'. Ορισμένοι πάλι έλεγαν: 'Φαίνεται πως είναι κήρυκας ξένων θεών', γιατί τους κήρυττε τον Ιησού και την ανάσταση. Τον πήραν λοιπόν και τον έφεραν στον Άρειο Πάγο λέγοντάς του:

Μπορούμε να μάθουμε ποια είναι η καινούργια αυτή διδαχή για την οποία μιλάς εσύ; Διότι ακούμε να μας λες μερικά παράξενα πράγματα. Θέλουμε, λοιπόν, να μάθουμε τι είναι αυτά τα πράγματα'.

Επειδή όλοι οι Αθηναίοι, καθώς και οι ξένοι που κατοικούσαν στην Αθήνα, για τίποτε άλλο δεν διέθεταν χρόνο, παρά για να λένε και να ακούν ό, τι το καινούργιο.

Στάθηκε τότε ο Παύλος στη μέση του Αρείου Πάγου και είπε: "Άντρες Αθηναίοι! Βλέπω πως είστε υπερβολικά θεολάτρες άνθρωποι σε κάθε τομέα της ζωής σας. Γιατί, καθώς περπατούσα και παρατηρούσα με προσοχή τα αντικείμενα της λατρείας σας, βρήκα ανάμεσα τους κι ένα βωμό με την επιγραφή:

ΣΤΟΝ ΑΓΝΩΣΤΟ ΘΕΟ.

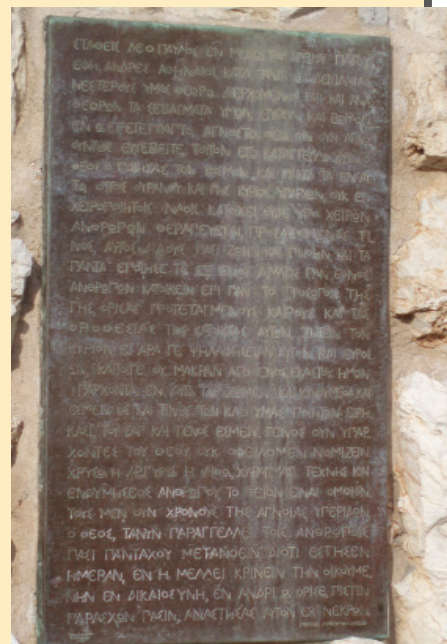
Εκείνον, λοιπόν, που εσείς λατρεύετε χωρίς να τον γνωρίζετε, αυτόν ακριβώς εγώ σας κηρύττω. Είναι ο Θεός που δημιούργησε τον κόσμο κι όλα όσα υπάρχουν σ' αυτόν. Αυτός, καθώς είναι ο Κύριος του ουρανού και της γης, δεν κατοικεί μέσα σε χειροποίητους ναούς.

Ούτε υπηρετείται από χέρια ανθρώπινα, σαν να είχε ανάγκη από κάτι, αφού είναι αυτός ο ίδιος που δίνει σε όλα ζωή και πνοή και τα πάντα.

Και από το ίδιο μοναδικό αίμα έκανε όλα τα έθνη των ανθρώπων για να κατοικούν πάνω σε ολόκληρη τη γη, έχοντας ορίσει από πριν τον καθορισμένο χρόνο της υπαρξής τους, καθώς και τα σύνορα της κατοικίας τους.

Και όρισε ως σκοπό της υπαρξής τους, να αποζητούν τον Κύριο, ώστε να τον βρουν και να τον ψηλαφίσουν. αφού μάλιστα δεν είναι μακριά από τον καθένα μας. Γιατί στην παρουσία του ζούμε και κινούμαστε και υπάρχουμε, όπως έχουν πει και μερικοί από τους δικούς σας ποιητές:

Βέβαια, Γένος δικό του είμαστε.

το κήρυγμα του Αποστόλου Παύλου στην Αθήνα, σε εγχάρακτη πλάκα

Επειδή, λοιπόν, είμαστε γένος του Θεού, δεν πρέπει να νομίζουμε πως ο Θεός είναι όμοιος με χρυσό ή ασήμι ή πέτρα, σκαλισμένος σύμφωνα με την ανθρώπινη τέχνη και αντίληψη. Ο Θεός, λοιπόν, παραβλέποντας τα χρόνια της άγνοιας, παραγγέλλει τώρα σε όλους τους ανθρώπους, παντού, να μετανοήσουν, γιατί όρισε μια μέρα, κατά την οποία θα κρίνει την οικουμένη με δικαιοσύνη μέσω ενός άντρα που διόρισε ο ίδιος. Και έδωσε πειστική απόδειξη γι' αυτό σε όλους, ανασταίνοντάς τον από τους νεκρούς».

«... τινές δὲ τῶν Ἐπικουρείων καὶ τῶν Στωϊκῶν φιλοσόφων συνέβαλλον αὐτῷ, καὶ τινες ἔλεγον· τί ἂν θέλοι ὁ σπερμολόγος οὗτος λέγειν; οἱ δὲ· ξένων δαιμονίων δοκεῖ καταγγελεὺς εἶναι· ὅτι τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν εὐηγγελλίζετο αὐτοῖς.

Ἐπιλαβόμενοι τε αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Ἄρειον Πάγον ἤγαγον λέγοντες· δυνάμεθα γινῶναι τίς ἡ καινὴ αὐτῆ ἢ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδαχὴ; ξενίζοντα γάρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν· βουλόμεθα οὖν γινῶναι τί ἂν θέλοι ταῦτα εἶναι.

Ἀθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες ξένοι εἰς οὐδὲν ἕτερον εὐκαίρουν ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον. Σταθεὶς δὲ ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἔφη· ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ. Διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν εὗρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο,

ἀγνώστω Θεῷ.

Ὅν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.

Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν καὶ τὰ πάντα· ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὀρίσας προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν, ζητεῖν τὸν Κύριον, εἰ ἄρα γε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὗροιν, καί γε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα. Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν, ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· **τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.** Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον. Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς τὰ νῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν, διότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ἣ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὤρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.» (ΚΜΝ)

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΥΘΕΪΣΜΟΥ

Η αρχική θρησκεία, ο μονοθεϊσμός διαφυλάχθηκε στις αρχέτυπες μνήμες των ανθρώπων, αλλά σύντομα ξεχάσθηκε καθώς θεοποιήθηκαν βασιλιάδες και ήρωες και κατόπιν τα στοιχεία της φύσης. Ο πολυθεϊσμός αποτελεί λοιπόν ύστερη κατάσταση. Αρχικά οι Σουμέριοι θεοποίησαν τους προπάτορες τους, βασιλείς, ήρωες κ.α. έτσι ο Νεμρώδ στην Βαβυλώνα έγινε προοδευτικά ο θεός Μαρδούκ. Ο θεός Όσιρις στην Αίγυπτο επίσης, δεν ήταν παρά ένας φιλάνθρωπος βασιλιάς που διαδέχθηκε το πατέρα του Γκεμπ με την αδελφή-σύζυγο Ίσιδα. Ο αδελφός του Σηθ όμως τον παγίδευσε και τον σκότωσε. Η Ίσιδα έκανε τα αδύνατα δυνατά να βρει τα κομμάτια του ώστε ν'αναστηθεί.

Όπως για τους Σουμέριους και τους Αιγύπτιους και μετά για τους περισσότερους λαούς οι θεοί ήταν άνθρωποι που θεοποιήθηκαν γι' αυτό το λόγο ήταν φυσικό να έχουν ανθρώπινες αδυναμίες και πάθη. Ειδικά, η Ιννάνα ή Ιστάρ ή Ασάρτη ή Αφροδίτη, ήταν η θεά του έρωτα.

Ακόμη και ο Σολομώντας της έκτισε ναό! (1 ΒΑΣ. 11[ΙΑ]:5). Βέβαια οι πιο υπανάπτυκτοι και πιο απομακρυσμένοι από τα πολιτισμικά κέντρα που δεν μπορούσαν να συλλάβουν το θαύμα της φύσης και το κύκλο της ζωής (γέννα-θάνατος) απέδιδαν τα πάντα σε θεούς, στοιχεία, πνεύματα προγόνων ...

η θεά Μπάστετ (Βούβαστις)

Αυτοί περνώντας ένα στάδιο νηπιακής διανοητικής ηλικίας δεν μπορούσαν να ερμηνεύσουν τα φυσικά φαινόμενα και ζώντας σε μόνιμο φόβο αντιμετωπίζοντας πολλούς και ποικίλους κινδύνους αισθάνθηκαν την ανάγκη να συμφιλωθούν με αυτό που φοβούνταν.

Έτσι προσπάθησαν να το εξευμενίσουν, θεοποιώντας τις δυνάμεις της φύσης και τα ποτάμια, τα ζώα, τα ουράνια σώματα, κ.λ.π. Όμως και αυτοί προοδευτικά μείωσαν την πίστη τους στα φυσικά φαινόμενα και τα φαντάσματα των προγόνων καθώς ακόμη και οι απλοί άνθρωποι έμαθαν μερικά πράγματα για το ημερολόγιο, τα μαθηματικά, τη γεωμετρία, την αστρονομία και την τεχνητή άρδευση.

Η ταύτιση λοιπόν των θεοτήτων σε διαφόρους λαούς οδήγησε στην ανεξιθρησκεία η οποία γενικά επικρατούσε στους αρχαίους χρόνους.

Όλοι όμως στο σύνολο τους αναπαράστησαν τους θεούς τους με είδωλα τρομακτικά και αηδιαστικά διότι οι ίδιοι ήταν ωμοί και τραχείς.

Πάντως οι λαοί της οικουμένης διατήρησαν την θυσία αίματος σαν μέσο εξιλέωσης και ευχαριστίας, -που πρώτος έκανε ο Νώε και διατήρησε η αρχική οικογένεια-, αλλά η άσκηση λατρείας μεταξύ των περισσοτέρων ειδωλολατρών περιλάμβανε απίστευτα φαύλες και βδελυρές πράξεις.

Χιλιετίες αργότερα οι Έλληνες εξελίχθηκαν περισσότερο από όλους τους λαούς και αποδίδοντας στους θεούς ανθρώπινες ιδιότητες -αν και πολλοί από του θεούς τους ήταν πιο ανήθικοι απ' τους κοινούς ανθρώπους- πέρασαν στην φάση της αναπαράστασης τους βάση του αισθητικά ωραίου. Επίσης είχαν τη διορατικότητα να αφιερώσουν βωμό στον "άγνωστο θεό" (ΠΡΑΞ. 17[ΙΖ]:23).

ο θεός Ανούβις

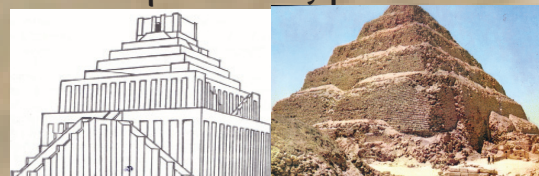
η θεά Μοντ

Φαραώ: Ο γιός του Ρά

Μια χιλιετία πρίν τον Αβραάμ, περί το 3.100 π.Χ., στις όχθες του Νείλου, έφθασαν οι πρώτοι σπόροι του Σουμερικού πολιτισμού. Πρακτικές και τεχνικές καθώς και το πνεύμα της συλλογικής πειθαρχίας που είχαν εισαχθεί στην Μεσοποταμία για την εκμετάλλευση των ποτάμιων πλημμυρών, υιοθετήθηκαν και στην Αίγυπτο. Σύντομα η Άνω και η Κάτω Αίγυπτος διοργανώθηκαν σε ξεχωριστά βασίλεια αλλά υπό τους Μήνη, Νάρμερ και Αχά συνενώθηκαν υπό ένα βασιλιά με πρωτεύουσα την Μέμφιδα.

Η θεοκρατία ενέπνεε το φόβο και την υποταγή ενώ τεράστιες νεκροπόλεις ιδρύθηκαν πρώτα στην Αβυδο και μετά κοντά στη Σακάρα με τάφους-αντίγραφα των Ζιγκουράτ (κλιμακωτές πυραμίδες) δηλώνοντας πίστη στην μετά θάνατο ζωή. Ο αιγύπτιος αρχιτέκτονας Ιμχοτέπ που σπούδασε στην Σουμερία (Βαβυλώνα) έφτιαξε μια κολοσσιαία βαθμιδωτή πυραμίδα ύψους 62 μέτρων για την οποία όπως αναφέρει ένα ιερό κείμενο: «Μια σκάλα προς τον ουρανό στήθηκε γι' αυτόν -το βασιλιά Ζοζέρ- ώστε να μπορέσει να ανεβεί από εκεί στον ουρανό.»

«*Αν και τα λείψανα της αρχαίας Αιγύπτου που σώζονται σήμερα είναι περισσότερα, πιο εντυπωσιακά και συνήθως μας είναι προσιτά από συναισθηματική άποψη, φαίνεται πιθανό να οφείλει ο πολιτισμός -αυτός- όπως τον ξέρουμε σήμερα περισσότερα στη Μεσοποταμία...*»

(Ed. Lucie-Smith, *Art & Civilization*, Lawrence King-1992)

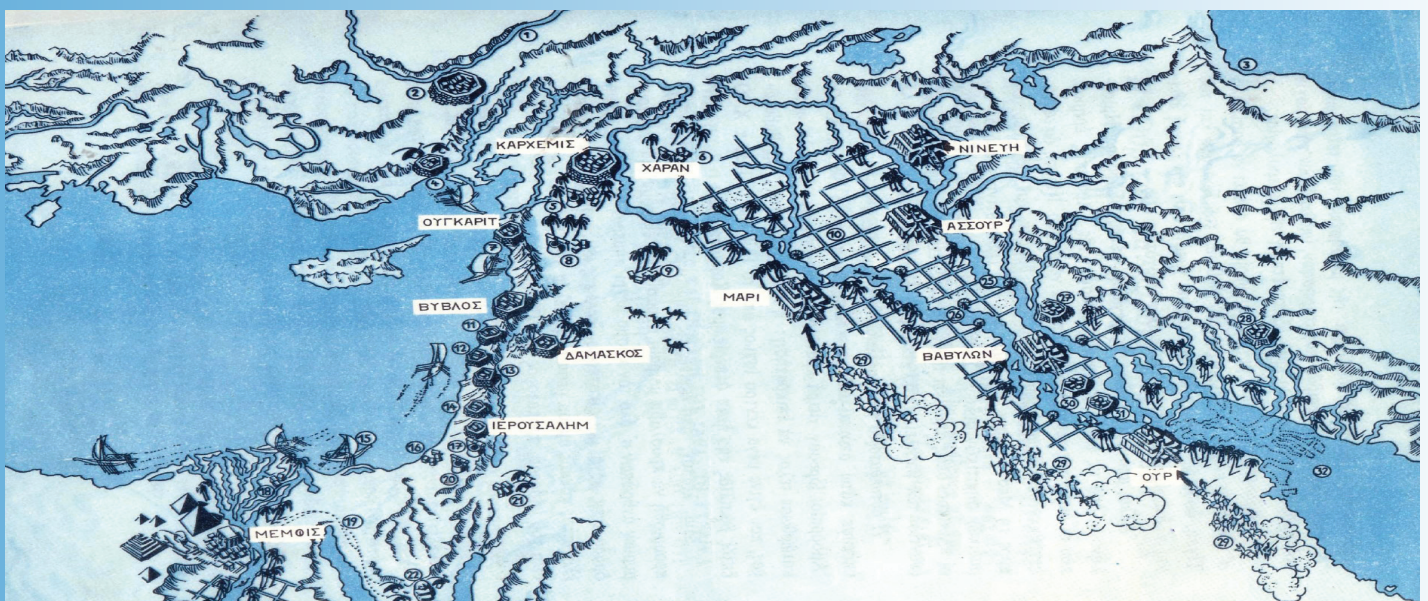
Σύντομα -μόλις 50 χρόνια αργότερα- οι Αιγύπτιοι μηχανικοί μετέτρεψαν τα Σουμεριακά κλιμακωτά ζιγκουράτ σε κανονική πυραμίδα υπό τον Σνεφρού, τον πρώτο βασιλιά της 4^{ης} δυναστείας, δηλώνοντας ταυτόχρονα μια θρησκευτική μεταβολή καθώς ο ήλιος Ρα έγινε ο κορυφαίος από τους 2.000 θεούς της Αιγύπτου. Σε λίγο η θρησκεία του Ρα είχε στη κατοχή της το 10% του Αιγυπτιακού εδάφους και 90.000 άτομα να την υπηρετούν. Ιερείς με ξυρισμένο όλο το σώμα ντυμένοι με λευκά ρούχα και δέρματα ζώων έκαναν παντού εξαγνισμούς και τελετές. Επί Φαραώ * Χουφούϊ (Χέοπα κατά τον Ηρόδοτο), το 2.575 π.Χ. κτίσθηκε η μεγάλη πυραμίδα με 2.300.000 ογκόλιθους.

* Συνολικά 31 δυναστείες ιδρύθηκαν από τους “φαραώ”, που σημαίνει “μέγας οίκος”. Ήταν θεοποιημένοι άνθρωποι, δεν ήταν απλοί μονάρχες πράγμα που σύντομα οδήγησε στην αποστροφή προς τις αρχικές ανθρωποθυσίες.

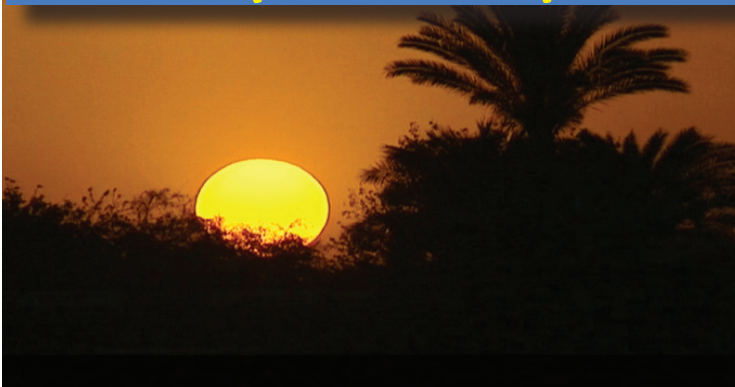
Οι κατακτητές Υκσώς

Περί το 1650 π.Χ. έγινε στην Αίγυπτο μια επιδρομή (Σημιτών) Ασιατών των “Υκσώς” (εξουσιαστές), πού έδειξε πόσο ευάλωτη ήταν η πλούσια Αίγυπτος και πόσο αδύναμοι οι θεοί της. Αυτοί έφεραν στην Αίγυπτο την πανοπλία (οι Αιγύπτιοι πολεμούσαν γυμνοί κρατώντας μεγάλες δύσχρηστες ξύλινες ασπίδες), το άλογο και το δίτροχο άρμα. Ο Αιγύπτιος ιστοριογράφος Μανέθωνας περί το 280 π.Χ., αναφέρει: «Τότε είχαμε ένα βασιλιά με το όνομα Τουτίμαιος. Κατά την εποχή της ηγεμονίας του συνέβη. Δεν ξέρω γιατί οι θεοί ήταν δυσареστημένος μαζί μας. Τότε ήρθαν απροσδόκητα άνθρωποι άγνωστης καταγωγής, από τις ανατολικές χώρες. Είχαν την εξυπνάδα να κάνουν μία εκστρατεία εναντίον της χώρας μας και την υπέταξαν με βία, εύκολα, χωρίς ούτε μια μάχη. Κι όταν υπέταξαν τους ηγεμόνες μας, βάρβαρα έκαψαν τις πόλεις μας και κατέστρεψαν τους ναούς των θεών και μεταχειρίσθηκαν με σκληρότητα όλους τους κατοίκους, γιατί άλλους σκότωσαν και άλλων τις γυναίκες και τα παιδιά έσυραν στην σκλαβιά. Τέλος, ονόμασαν έναν από τους δικούς τους βασιλέα. Το όνομα του ήταν Σάλιτις και έμενε στη Μέμφιδα. Αυτός έκανε την άνω και την κάτω Αίγυπτο φόρου υποτελή και τοποθέτησε φρουρές στα μέρη που του φαίνονταν κατάλληλα ... Μετά βρήκε στην περιφέρεια της Σαΐς μια πόλη που ήταν ανατολικά του βραχίονος του Νείλου κοντά στη Βούβαστι που ονομαζόταν ‘Αβαρις.

Οι απελευθερωτές της Αιγύπτου, Αμωσις και Κάμωσις

Επειδή την θεώρησε κατάλληλη για τους σκοπούς του, την ξανάχτισε και την έκανε πολύ ισχυρή με τα τείχη που έφτιαξε και με μία φρουρά από 240.000 άνδρες τοποθέτησε εκεί. Ο Σάλιτις πήγαινε εκεί κάθε καλοκαίρι, αφ' ενός για να μαζέψει τα σιτάρια του και να πληρώσει στους στρατιώτες του, τους μισθούς τους κι αφ' ετέρου για να γυμνάσει τους οπλισμένους άνδρες τους και να τρομοκρατεί μ' αυτούς τους ξένους ... »

Η κλειστή ψυχολογία τους και η ασφάλεια αιώνων έκανε τους Αιγυπτίους αμελείς. Οι πόλεις τους ποτέ δεν είχαν τείχη και ας λέγει ο ονειροπόλος Όμηρος για τις 100πυλες Θήβες ...

Οι Υκσώς περιχαρακωμένοι στο κέντρο τους, την Αβαρις, αρκούνταν να παίρνουν φόρο από την ύπαιθρο. Μετά όμως από εκατό χρόνια δουλείας, όπου οι πηγές της εποχής αποκαλούν, “τα χρόνια της πανούκλας”, οι διοικητές των Θηβών, Κάμωσις και στη συνέχεια ο αδελφός του Άμωσις, μέσα από μια σειρά ενδόξων μαχών πήραν ξανά την αρχή και τους έδιωξαν από την χώρα ... Η ψυχολογία του λαού άλλαξε, έγιναν ξενόφοβοι και ρατσιστές. Ο διωγμός εντάθηκε και σε μια ομάδα Σημιτών κτηνοτρόφων που κατοικούσαν στο Δέλτα, δίπλα στην Αβαρις ... Αυτοί θα φύγουν με θαυμαστό τρόπο (Έξοδος) απο την Αίγυπτο.

Ο Φαραώ της Εξόδου (1447 π.Χ.)
Αμένοφις II

Οι Χαμπιρού φεύγουν

Ενα αιώνα αργότερα, μετά την εκδίωξη των Υκσώς από την Αίγυπτο, σύμφωνα με την Βίβλο, το 1447 π.Χ., το 4^ο έτος της βασιλείας του Αμένοφι ΙΙ, έλαβε χώρα ένα άλλο θαυμαστό γεγονός καθώς ο υπόδουλοι απόγονοι του Αβραάμ, υπό τον Μωϋσή, έναν Εβραϊκής καταγωγής πρίγκιπα της Αιγύπτου, κατέφυγαν στην έρημο Σινά.

Ο προαναφερθείς Αιγύπτιος ιερέας και ιστορικός Μανέθων, μας πληροφορεί ότι κάποιος ιερέας Μωϋσής πήρε μια ομάδα λαού που αρνιόνταν την πολυθεΐα και έφυγε στην έρημο: «... αυτοί επαναστάτησαν και έκλεξαν έναν αρχηγό από τους ιερείς της Ηλιούπολης, ονόματι Οσαρσίθ. Αυτοί ορκίσθηκαν ότι θα υπακούουν σε αυτόν κατά πάντα. Ο πρώτος νόμος που τους έδωσε ήταν ότι δεν θα λατρεύουν τους θεούς της Αιγύπτου ... Έχει επίσης αναφερθεί ότι ο ιερέας που διέταξε την συμπεριφορά και τους νόμους τους... όταν έφυγε μαζί τους άλλαξε το όνομα του –Οσαρσίφ από το ‘Οσιρις- σε Μωϋσής ...»

Ο Μανέθων δεν πλανάται όταν βλέπει στον Μωϋσή ένα ιερέα της Ων (σ.σ. της Ηλιούπολης) έναν «αρχιαναγνώστη» (χαρ-τομ), αφού μόνο οι ιερείς διδάσκονταν «όλη τη σοφία των Αιγυπτίων» (ΠΡΑΞ. 7[Z]:22) Στο Σινά έγινε ανανέωση των υποσχέσεων προς τον Αβράμ, και μια συνθήκη (Διαθήκη) κάτω από τον Θεοκρατικό έλεγχο. “Αναγγέλει τον λόγον αυτού προς τον Ιακώβ, τα διατάγματα αυτού και τας κρίσεις αυτού προς τον Ισραήλ. Δεν έκαμεν ούτως εις ουδέν έθνος, ουδέ εγνώρισαν τα κρίσεις Αυτού...” (ΨΑΛΜ. 147[PMZ]:19-20-BMB) Ο διάδοχος του Μωϋσή, Ιησούς του Ναυή, οδήγησε τον μονοθεϊστικό λαό, την εποχή του ενοθεϊστικού πειράματος στην Αίγυπτο, στην υποσχεμένη γή. Εκεί εγκαταστάθηκε το πρώτο μονοθεϊστικό έθνος στη γη, θεματοφύλακας μιας αλήθειας που προοδευτικά επικράτησε σε όλη την οικουμένη, δηλαδή την κατοικημένη γη.

Ο γιος του Ρα και οι ιερείς του Ρα

Στην Αίγυπτο αμέσως μετά την εποχή της Εξόδου παρατηρείται μια μοναδική στην ιστορία στροφή στον Μονοθεϊσμό που είχε τραγικό αποτέλεσμα γιατί ξεκίνησε 'εκ των άνω' και οδήγησε σε σύγκρουση μεταξύ βασιλείας και ιερατείου, καθώς τα πλούτη των ναών ανήκαν στον Φαραώ μεν αλλά τα διαχειριζόταν οι ιερείς υποστηρίζοντας βέβαια τα συμφεροντά τους.

Είναι πειρασμός το να μη συνδεθεί όλη η ιστορία με την μόλις προ 50 ετών έξοδο υπό τον Μωϋσή –πράγμα που πρώτος εισηγήθηκε ο ιστορικός Μανέθων, τον 3^ο αι. π.Χ.- καθώς η λατρεία του ενός Θεού συγκρούσθηκε με την λατρεία των θεών σε μορφή ζώων: ταύρος (άπις), κριός (αμών), αγελάδα (αθώρ), γύπας (ματ), κροκόδειλος (σετ-σατάν), γάτα / λέαινα (βάστετ), κυνοκέφαλος (θώθ), γίδες, βατράχους, σαλιγκάρια, σκαθάρια και ακόμη μύγες, που δεν ήταν παρά ουσιαστικά ένας εκφυλισμός και εκχυδαϊσμός του θείου.

Όπως έγραψε ο Αριστείδης στην "Απολογία" του προς τον Αδριανό περί το 126 μ.Χ., « Οι Αιγύπτιοι, επειδή είναι οι πλέον ανόητοι και άμυαλοι έχουν ξεστρατήσει πολύ περισσότερο από όλα τα άλλα έθνη, γιατί δεν ήταν ικανοποιημένοι με τα αντικείμενα της λατρείας των βαρβάρων και των Ελλήνων (δηλ. τα είδωλα), αλλά πέραν από αυτούς αναφέρουν ως θεούς επίσης ζώωδη πλάσματα, δηλαδή τα ζώα της γης και του νερού και φυτά και χορτάρια ... » (Κεφ., 12ο)

Οι Αιγύπτιοι λοιπόν δεν είχαν προχωρήσει στην πνευματική και διανοητική θρησκευτική ανάπτυξη των άλλων λαών, είχαν μείνει σε πρωτόγονη κατάσταση:

«Οι αιγυπτιακοί ναοί ήταν μεγάλοι κι ωραία κτισμένοι από ακριβές πέτρες και στολισμένοι με χρυσάφι και ζωγραφίες. Αλλά, αν ρωτήσεις να μάθεις το όνομα του θεού προς τον οποίο ήταν αφιερωμένος ένας ναός, σου λένε ότι ο θεός είναι ένα πίθηκος, μια ίβιδα, ένα κριάρι ή μια γάτα» Λουκιανός Σαμοσατεύς (120-190 μ.Χ.)

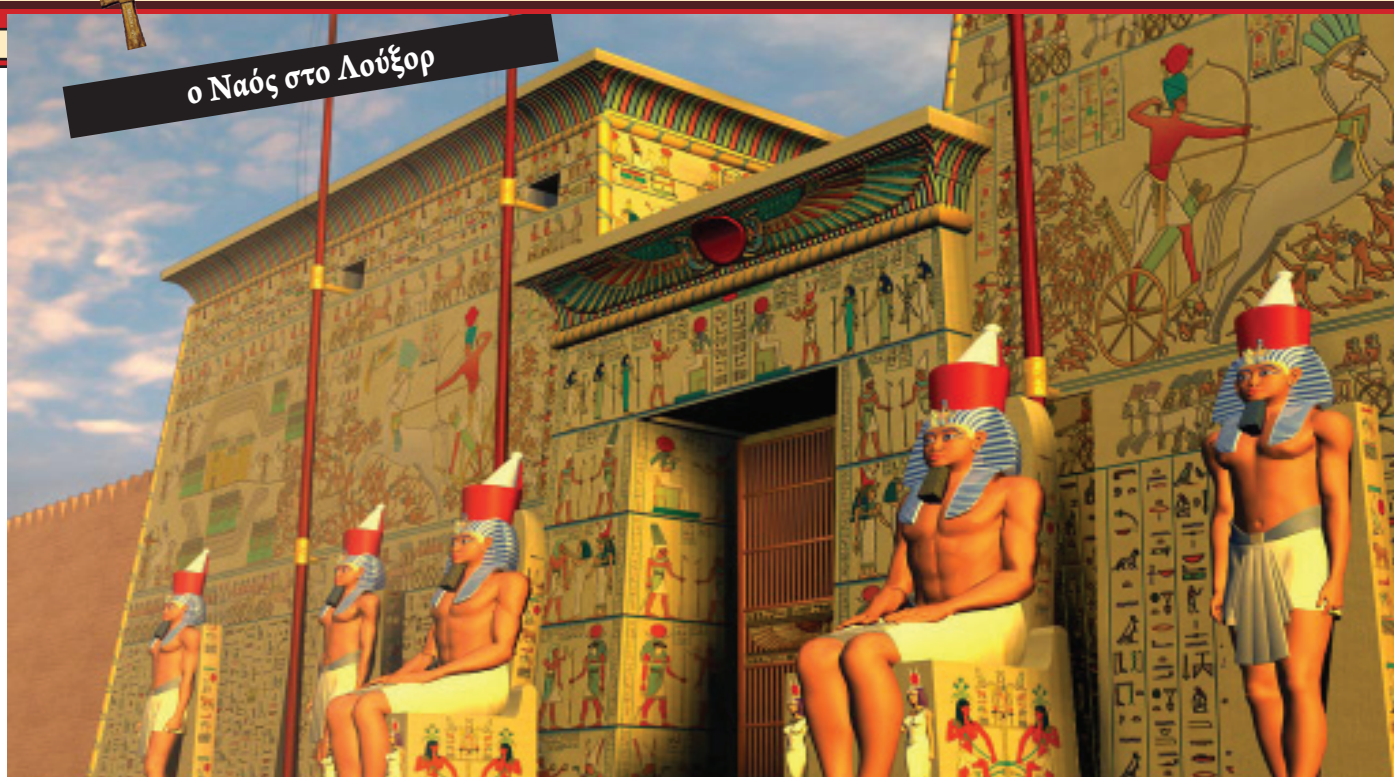
Όλο αυτό το σύστημα υποστηριζόταν από ένα ιερατείο που όμως δεν ήταν κληρονομικό, τα αξιώματα έπρεπε να κερδηθούν και κατόπιν να παλεύουν για να διατηρηθούν. Έτσι από «αναγνώστη», στον «βέεμ» το κατώτερο στάδιο ιεροσύνης μέχρι πέντε βαθμίδες πάνω στον αρχιερέα ο δρόμος ήταν μακρύς και επικίνδυνος γιατί οι ιερείς διαχειριζόταν ουσιαστικά όπως ειπώθηκε τον «πλούτο της Αιγύπτου». Μόνο οι ιερείς του Άμμωνα τον 11ο π.Χ. αιώνα διαχειριζόταν 420.000 ζωντανά, 2.400 χωράφια, 46 ναυπηγεία και χιλιάδες δούλους στους οποίους είχαν δικαίωμα ζωής και θανάτου που δεν είχε κανείς άλλος εκτός απ' τον Φαραώ!

Πέρα από αυτά οι ιερείς για τον λαό ήταν μάγοι και γιατροί και επιστήμονες που κατείχαν την γνώση για τα πάντα. Το μορφωτικό χάσμα ήταν τεράστιο, μια μικρή αφρόκρεμα περιστοιχιζόταν από αμόρφωτες μάζες ανθρώπων. Τα «βιβλία της σοφίας», που περιείχαν ιατρικά και άλλα επιστημονικά κείμενα ήταν πλάϊ πλάϊ με τα κείμενα μαγείας και έτσι φάρμακα και επικλήσεις, κατάρες και θαυματουργίες με προφητείες πήγαιναν χέρι-χέρι.

Η αδυνατισμένη όραση για παράδειγμα οφειλόταν στους δαιμόνους που έφευγαν μόνο με ειδικές επικλήσεις. Ορισμένες μέρες ήταν τυχερές και άλλες όχι. Αυτοί οι τσαρλατάνοι επιστήμονες εκμεταλλεύονταν την άγνοια του λαού και την είχαν μεταβάλλει σε κερδοφόρα επιχείρηση. Μόνο ο Φαραώ, σαν γιος του Ρα, μπορούσε και όχι πάντοτε επιτυχώς να τους αμφισβητήσει, αν και η μεγάλη πίεση πάνω τους στο να φέρουν αποτελέσματα δημιούργησε υποψίες στους απλούς ανθρώπους...

ο Ναός στο Λούξορ

Ο Άμμωνας-Ρα, ο «κρυπτόμενος θεός»

Ο ιδιότυπος Αιγυπτιακός μονοθεϊσμός ξεκίνησε από τον Τούθμωση ή Θωτμέ τον 4^ο (1425-1417), πού έγινε Φαραώ ουσιαστικά από ένα καπρίτσιο της ιστορίας καθώς ο μεγαλύτερος-πρωτότοκος αδελφός του πέθανε στην 10^η πληγή. (Κοίτα: “ΜΑΩΖΕΣ:

Ο ιερέας της Ων πού πήρε το λαό κι έφυγε στην έρημο”. Ιστορική Βίβλος: τεύχος Νο 3^ο)
“Κατά δε το μεσονύκτιον ο Κύριος επάταξε παν πρωτότοκον εν τη γη της Αιγύπτου•

από του πρωτοτόκου του Φαραώ όστις κάθηται επί του θρόνου αυτού, έως του πρωτοτόκου του αιχμαλώτου του εν τω δεσμωτηρίω” (ΕΞ.12: 29)

(μτφρ., Και γύρω στα μεσάνυχτα, ο Κύριος χτύπησε κάθε πρωτότοκο στη γη της Αιγύπτου• από το πρωτότοκο του Φαραώ, που κάθεται επάνω στον θρόνο του, μέχρι το πρωτότοκο του αιχμαλώτου, που είναι στη φυλακή.)

Ο Φαραώ γιός του Ρα, έγινε ξαφνικά ο γιός του ασημαντου εως τότε Άμμωνα. Αν και βασιλέψε μόλις 7 χρόνια ο Τούθμωσης 4^{ος}, απ’ αυτόν ξεκίνησαν τα σπέρματα του μονοθεϊσμού καθώς παραμερίζοντας τους άλλους θεούς εξύψωσε τον ‘κρυπτόμενο’ Θεό, δηλ. τον Άμμωνα, αυτόν που συμπονεί τους ταπεινούς, που παρηγορεί τους τεθλιμμένους, που σε συγχωρεί εάν ζεις άμεμπτα σύμφωνα με το δρόμο της Μαάτ (αρετής):

«Δεν προκάλεσα πόνο, δεν έκανα κανέναν να πεινάσει, δεν έκαναν κανέναν να κλάψει, δεν διέπραξα φόνο, δεν έδωσα διαταγή για φόνο, δεν προκάλεσα πόνο σε κανέναν.»

Επί Αμενχοτέπ ή Αμένωφ III ή Νεμπμαα-τρέ (1417-1367) που τον διαδέχθηκε, συνεχίστηκε η απομάκρυνση από τους άλλους θεούς και η προσχώρηση στην πίστη του Άμμωνα – Ρα – Ώρου, του ηλιακού δίσκου ως πηγή της ζωής.

Ο ύμνος που συντάχθηκε στην εποχή του προς τον Άμμωνα-Ρα αναφέρει: “Χαίρε, τέλειε Ρα, που ακτινοβολείς μόλις προβάλεις την αυγή. Οι ακτίνες σου είναι μέσα στα πρόσωπα αν και δεν μπορούμε να τις αντιληφθούμε...”

Ήταν παιδί ο Αμένωφ III στην εποχή του Μωϋσή (+1407) αλλά γνώριζε με ποιό τρόπο ο πατέρας του Τούθμωσις ο 4^{ος} αντικατέστησε τον πρωτότοκο αδελφό του. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι τρεις πόλεις της Χαναάν, η Ιενοάμ, η Νουζι και η Ερενκέρ καθορίστηκαν να δίνουν το φόρο στο ναό του Άμμωνα στις Θήβες.

Προοδευτικά αυτός ο ναός, μέσα στον οποίο ο Αμένωφ III έκτισε το Αμενώφειο, “Υποδοχή του Αμμωνος και αυτό που περιέχει την τελειότητα”, είχε 10 πλάσια κοπάδια απ’ την Ηλιούπολη και 4 πλάσια απ’ την Μέμφιδα ... Μήπως ήταν μια τιμωρία στους ανίκανους θεούς να αποτρέψουν την καταστροφή των δέκα πληγών; ...

Τότε σαν αναλαμπή εμφανίστηκε και ένα αρχαιότατο όνομα, Άτον. Ο προαναφερθείς ύμνος στον Άμμωνα-Ρα λέγει: “Χαίρε, Άτον της ημέρας που δημιουργήσες τους ανθρώπους και τους ζωοποιείς...”, επίσης η επίσημη λέμβος του Φαραώ Αμενχοτεπ III, επονομάστηκε “η λάμψη του Άτονα”, αλλά λίγοι πρόσεξαν αυτή την αλλαγή.

Πάνω σε αναμνηστικό σκαραβαίο της εποχής του βρέθηκε το εξής κείμενο:

Ο Φαραώ Αμενόφ III

“Εάν ο Φαραώ αναπτύξει τα στρατεύματά του για να πολεμήσει έχοντας τον Άτον μπροστά του, καταστρέφει τα βουνά καταπατώντας ξένες χώρες ...”

και στο πίσω μέρος του κολοσσού του μεταξύ άλλων γίνεται η εξής αναφορά: «Σου έκανα ένα βωμό του ήλιου, για την πορεία σου στον ουρανό σαν Άτον, αφού εσύ ξεπέρασες όλους τους θεούς ... »

Ακόμη και η εκστρατεία στο Σουδάν κατά των εκεί επαναστατημένων φυλών έγινε με «εντολή του Άμμωνα-Άτον», κάνοντας για πρώτη φορά συσχέτιση των δύο ...

Δεν είναι επίσης τυχαίο το ότι διόρισε καγκελάριο-πρωθυπουργό τον ευγενή Ραμόζη και όχι τον αρχιερέα του Άμμωνα, και το ότι ζήτησε από τον βασιλιά του Μιτανί, το Νιμουαρία, να του στείλει το θαυματουργικό ξύλινο επίχρυσο άγαλμα της Ιστάρ από την Νινίβε, για να τον γιατρέψει ... (βλ. αλληλογραφία Αμάρνα)

Οποία περιφρόνηση στους θεούς και τους ιερείς της Αιγύπτου από τον ίδιο τον αρχιερέα και θεό τους Φαραώ στον οποίο ο ίδιος ο Άμμωνας είχε υποσχεθεί όπως βρέθηκε σε μια στήλη στη Θήβα,

«Κάνω θαύματα για την μεγαλειότητά σου, για να γίνεις πάλι νέος ...»

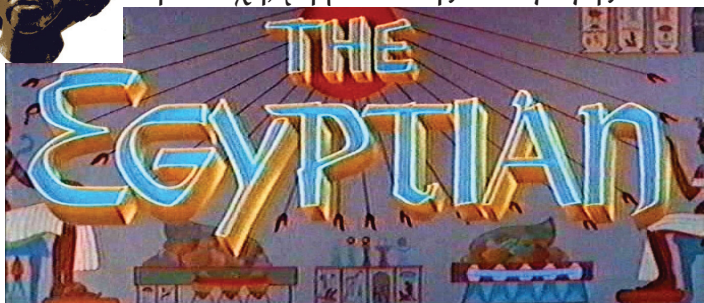

Όμως ο ειρηνιστής Αμένωφης ΙΙΙ, έμεινε στην ιστορία γιατί στην εποχή του η Αιγυπτιακή κομψότητα έφθασε στο απόγειο της. Είναι παγκοσμίως γνωστός από τους δύο κολοσσούς του Μέμωνα όπως ονόμασαν οι μονίμως ευφάνταστοι Έλληνες τα κολοσσιαία αγάλματα του Αμενχοτέπ ΙΙΙ και της συζύγου του, που νόμισαν ότι ήταν ο Αιθίοπας Μέμωνας, ο ήρωας του τρωικού πολέμου που σκότωσε ο Αχιλλέας !!!

Οι "Κολοσσοί του Μέμωνα"
Τα αγάλματα του Αμενχοτέπ
ΙΙΙ και της συζύγου του

Πρόκειται για ένα θέαμα εντυπωσιακό ακόμη σήμερα. Οι κολοσσοί (κάθε ένας ύψος όσο ένα δόροφο σπίτι και βάρους 750 τόνους, είχαν μεταφερθεί από απόσταση 200 χλμ.) βρισκόταν στο τέλος ενός δρόμου πλαισιωμένοι από πέτρινα τσακάλια και είναι φτιαγμένοι από μονοκόμματο ψαμμόλιθο που έχει ύψος μαζί με το βάθρο σχεδόν 20 μέτρα. Αναπαριστάνουν το βασιλιά καθήμενο δίπλα στη βασίλισσα Τί ή Τέγε η οποία ασκούσε μεγάλη επιρροή, αν και ήταν κόρη του αξιωματικού Άκιμ και ως εκ τούτου, πράγμα σχεδόν μοναδικό γι' αυτή την εποχή, μη βασιλικής καταγωγής.

Όλα αυτά χάριν της κρατικής προπαγάνδας. Ο Αμενχοτέπ ΙΙΙ, ήταν ένας ηγεμόνας χωρίς έντονη λάμψη, καλός κυνηγός αλλά όχι γεννημένος πολεμιστής έστω κι αν καυχόταν για την κατάκτηση της Νουβίας που την κατέλαβε ουσιαστικά ο Μεριμές, ο αντιβασιλέας του Κους. Σε αυτόν απευθύνθηκαν πλήθος επιστολές για την επιδρομή των Χαμπιρού (Εβραίων και άλλων) στην Χαναάν, αλλά τα τελευταία χρόνια του ήταν άρρωστος κι ο μοναδικός γιος του πολύ περισσότερο από τον ίδιο ενστερνίστηκε τα μονοθεϊστικά οραματά του.

Ο ιστορικός Μανέθωνας κάνοντας σύνθεση τριών γεγονότων τα οποία η επίσημη Αιγυπτιακή ιστορία αποσιωπά πλήρως, δηλαδή, τους Υκσώς, την Έξοδο των δούλων υπό των Μωϋσή και το μονοθεϊστικό πείραμα του Ακενατών, γράφει ότι επειδή ο Αμένωφης (Αμενχοτέπ) ΙΙΙ, ήθελε να δει τους θεούς, του εμφανίστηκε ο Θεός?, ένας θεός?

Και τον συμβούλεψε ότι για να δει τους θεούς έπρεπε να καθαρίσει την Αίγυπτο από τα μιάσματα. Έτσι ο Αμένωφης ΙΙΙ, έστειλε 80.000 λεπρούς και αρρώστους σε λατομεία, ανατολικά του Νείλου στην Ηλιούπολη για να εργάζονται χωριστά από τους άλλους Αιγυπτίους. Τότε, 70 λεπροί ιερείς με αρχηγό τον Μωϋσή που λέγονταν προηγουμένως Οσαρσήφ, ίδρυσαν την δική τους θρησκεία, τον Ιουδαϊσμό ...

Πέρα από το γεγονός ότι ο Μανέθων συγχέει τους Υκσώς με τους Εβραίους, και τον Μωϋσή με τον Αχενατών, αλλά και τις χρονολογίες και τους Φαραώ, πράγμα που μείωσε την αξιοπιστία του όταν ελέγχθηκε από την αρχαιολογική επιστήμη, μήπως η «λέπρα» τους ήταν η αίρεση του μονοθεϊσμού; Πάντως ο γιός του Αμένωφ ΙΙΙ πήρε απάντηση από τους θεούς ...

“Ο Αιγύπτιος”, η μεγάλη κινηματογραφική παραγωγή του 1954 βασισμένη στην ιστορία του “αιρετικού” Φαραώ Αχενατών ...

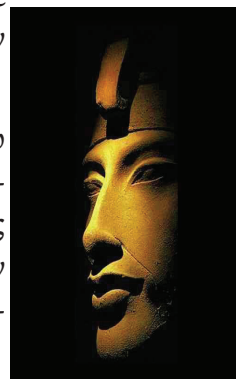

Ο Αχενατών, «ο αγαπημένος του Άτονα»

Ο Αχενατών ή Αμενχοτέπ IV γεννήθηκε το 22^ο έτος της βασιλείας του Αμενχοτέπ III και είχε μητέρα του την Τι ή Τέγε από την Κάτω Νουβία, η οποία ήταν όπως είπαμε από αριστοκρατική οικογένεια αλλά όχι με βασιλικό αίμα. Δυναμική προσωπικότητα έγινε βασίλισσα -αν και δεν ήταν θυγατέρα του Φαραώ- υπερκεράζοντας όλες τις άλλες ντόπιες και ξένες πριγκίπισσες-συζύγους από την Αίγυπτο, την Συρία, την Βαβυλώνα, την Αρζάουα (ένα κέντρο ισχυρών ομόσπονδων κρατών, αρχαιότερο από τους Χετταίους), ακόμη και την Γκιλουχέπα, κόρη του Τσουτάρνα II, βασιλιά του Μιτανί.

Ο Αμενχοτέπ ο 4ος (1377-1351) ή Νεφερ-Χεπερού-Ρα-Ουάν-Ρα (οι μεταμορφώσεις του Ρα είναι τέλειες) και “ο μονάκριβος του Ρα” (του θεού ήλιου), συνεχίζοντας τις μεταρρυθμίσεις του πατέρα του, καταργεί τη λατρεία του Αμμωνα-Ρα και την αντικαθιστά με την λατρεία του Άτονα και έτσι επονομάστηκε αργότερα ο Αχενατών ή Εχνατών, δηλ. ο αγαπημένος του Άτονα ή ο ευσεβής ή ο ωφέλιμος στον Άτονα. Κάθε Φαραώ είχε πέντε ονόματα, ένα έπαιρνε όταν γεννιόνταν, τα τρία ήταν θρησκευτικά και το πέμπτο όταν ανερχόταν στο θρόνο. Αυτός ο ρηξικέλευθος αρνητής του πολυθεϊσμού, ανέλαβε το θρόνο σε ηλικία 14 ετών, το 38^ο έτος της βασιλείας του Αμενχοτέπ III όταν εκείνος παρέδωσε την ψυχή σε ηλικία 54 ετών και ακριβώς 90 μέρες μετά την κηδεία του βασιλιά ...

Ήταν ένας καχεκτικός και ονειροπόλος νεαρός όπως τον δείχνουν τα αγάλματα του στα μουσεία του Λούβρου και του Βερολίνου ο οποίος αφού σπούδασε στην ιερατική σχολή της Ερμούπολης ταξίδευσε για ένα σύντομο διάστημα στο εξωτερικό επισκεπτόμενος όλες τις Αιγυπτιακές κτήσεις. Μετά από τέσσερα χρόνια στο θρόνο σε ηλικία 18 ετών αιφνιδιάζοντας τους πάντες εισήγαγε επίσημα τον ηλιακό μονοθεϊσμό στην Αίγυπτο έχοντας ως έκφραση του τον πανταχού παρόντα αισθητό αλλά αδύνατο να δει κανείς ήλιο.

Όπως χαρακτηριστικά έγραφε ο Γιαχτίρι, ο κυβερνήτης της Γάζας και της Ιόππης στον Αχενατών:

“Κοίταξα εδώ και κοίταξα εκεί αλλά δεν υπήρχε φως, κοιτάω τον βασιλιά μου και κυριό μου και υπάρχει φως.”

Κύριος υποστηρικτής του Αχενατών ο οποίος διέλυσε το τεράστιο χαρέμι του πατέρα του, υπήρξε η γυναίκα η Νεφερτίτι, δηλ. “η ωραία που ήλθε”, -πιθανόν από το Μιτανί όπως υποστηρίζει ο σερ Φλίντερς Πέτρη- η οποία και μετονομάστηκε σε Νεφερνεφερουατέν = η ωραία του Άτονα. Επίσης τον στήριζε η μητέρα του, η Τί.

Οι αναστηλώσεις που έγιναν εικονικά με ηλεκτρονικό τρόπο (Η/Υ) στο Καρνάκ, όπου ο Αχενατών διέταξε την κατασκευή ενός ναού αφιερωμένο στον Άτονα, ο οποίος ήταν χωρίς σκεπή, απέδειξε ότι η Νεφερτίτι ήταν πολύ θερμή οπαδός του θεοσοφικού κινήματος του άνδρα της. Το ιερατείο συγκλονίστηκε γιατί αυτός ο θρασύς νεαρός περιφρονούσε όλη την αρχαία παράδοση που ήθελε τους θεούς -δηλ. τα είδωλα τους- να κατοικούν στα θεοσκότεινα άδυτα των ναών, και τους οποίους δεν έβλεπε ποτέ κανείς εκτός από τους ιερείς και τον Φαραώ ... Σύμφωνα με τον Ρ. Ου. Σμιθ, ο ναός του Άτονα στο Καρνάκ είχε μήκος 1,6 χλμ. ήταν δηλαδή το μεγαλύτερο κτίσμα που έφτιαξε ανθρώπινο χέρι επί γης.

Αριστερά: Ο Αχενατών
Δεξιά: Η Νεφερτίτι και από κάτω η καρτούσα με το ονομά της
Κάτω: Ο ναός του Ατονα, σκηνή από την ταινία “Ο Αιγύπτιος”

Η τέχνη της Αμάρνα

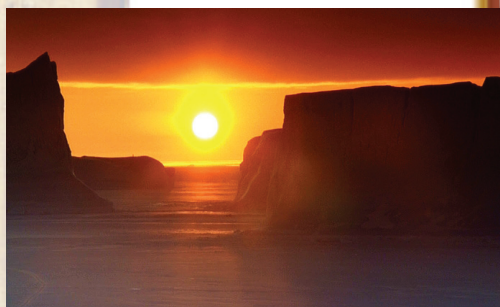
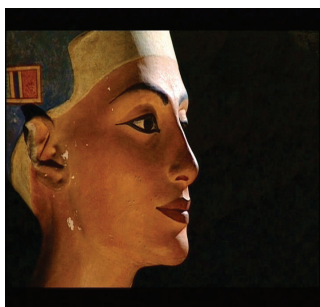
Προοδευτικά ο Αχενατών απαγόρευσε στους γλύπτες να παρουσιάζουν έργα των θεών, αλλά μόνο αναπαραστάσεις του ενός θεού σε μορφή ηλιακού δίσκου. Οι ακτίνες αυτού του δίσκου κατέληγαν σε χέρια τα οποία κρατούσαν το σήμα του Ανχ, το σύμβολο της ζωής μπροστά στη μύτη των ανθρώπων, ή το Ουάς, το σύμβολο της δύναμης, δείγματα μιας αφελούς πίστης ...

Η ρήξη συνεχίστηκε και θα ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνο να πολεμήσει τους ιερείς. ...

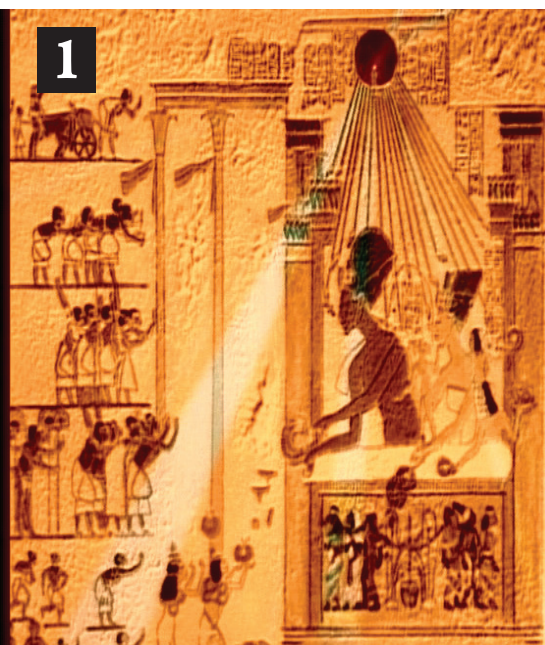
“Δεν πρόκειται για ένα απλό επεισόδιο αντιπαλότητας με τους ιερείς του Άμμωνος, αλλά για μια πραγματική αίρεση και μια νέα οπτική του κόσμου.” Ζαν Λεκλάν, *Le Empire des Conquerants*.

Το 4^ο έτος της βασιλείας του Άτονα μια οριακή στήλη της Αμάρνα αποκαλύπτει ότι συνέβη κάτι κακό. Μια ανταρσία του ιερατείου του Άμμωνος...; Έτσι το έκτο έτος της βασιλείας του εγκατέλειψε την Θήβα -την πόλη του Άμμωνος- και το παραμυθένιο παλάτι της Μαλκάτα και μετέφερε την πρωτεύουσα -περιφρονώντας και την παλαιά πρωτεύουσα Μέμφιδα, και την συμπρωτεύουσα Ων (Ηλιούπολη)- στην περιοχή γνωστή σήμερα ως Τελ *⁵ Ελ Αμάρνα, 360 χλμ. από την Θήβα, ανατολικά του Νείλου, δίπλα σε ένα βουνό. Εκεί έκτισε μια νέα πόλη την Αχετατών=ο ορίζοντας του Άτονα, στην οποία οι γύρω λόφοι σχημάτιζαν ένα ιερογλυφικό “αχέτ”, που κυριολεκτικά θα πει ορίζοντας. (φωτο κάτω)

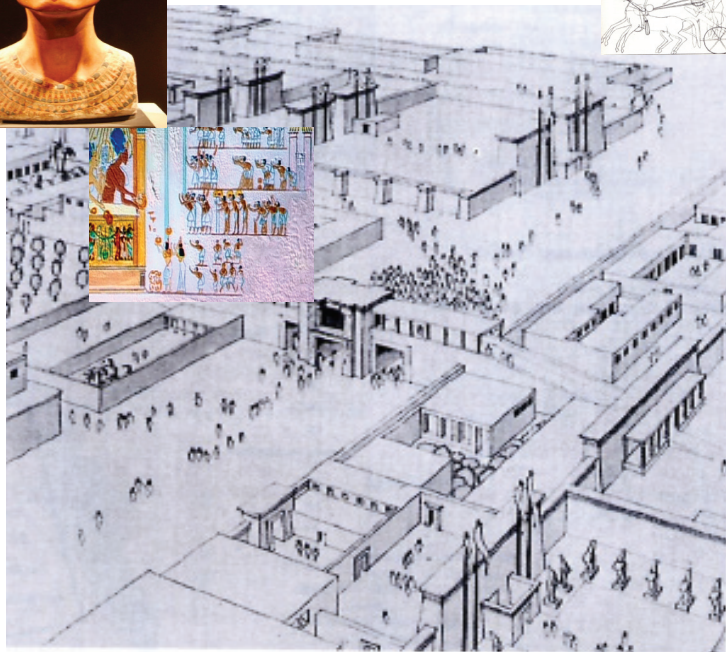
Αφού έγιναν τα εγκαίνια και του παλατιού (Μαρού-Ατόν), σε μια λαμπρή ανοιξιάτικη ημέρα όπου «ο ουρανός χαιρόταν, η γη αλάλαζε και κάθε καρδιά γελούσε», αυτοχρίστηκε μέγας αρχιερέας του Άτονα και «εκείνος ο οποίος ζει με την αλήθεια» διακήρυξε με τον τρόπο του ότι όλοι οι θεοί και η λατρεία τους είναι ευτελής ειδωλολατρία.

1. Ο Αχενατών και η Νεφερτίτη μοιράζουν δώρα.
2. Ο Αχενατών και η Νεφερτίτη (λεπτομέρεια τοιχογραφίας)
3. Ο Αχενατών και η Νεφερτίτη (λεπτομέρεια τοιχογραφίας)
4. Προτομή Νεφερτίτης

Ο κεντρικός ναός στην Αχετατών είχε 275 μ. πλάτος και 800 μ. μήκος, αλλά σύντομα έφτιαξε νέους ανοικτούς ηλιακούς ναούς στην Ηλιούπολη, την Μέμφιδα ακόμη και την Νουβία, οι λεγόμενοι «οίκοι της χαράς», δείχνοντας ότι η λατρεία του Άτονα ήταν μια χαρούμενη λατρεία. Ταυτόχρονα, εκτός από τον “ναό των εκατομμυρίων ετών”,^{*6} σε όλη την αυτοκρατορία ανεγείρει κατά χιλιάδες μικρής έκτασης ιερά, γνωστά ως ταλατάτ, από την Αραβική λέξη θαλάθ=τρια, λόγω του ότι οι πέτρες δόμησης του ήταν τρεις παλάμες.

Παράλληλα όμως προήγαγε σε ένα νέο είδος τέχνης, την περίφημη τέχνη της Αμάρνα. Ουσιαστικά μιλάμε για “πολιτιστική επανάσταση”. Ο Φαραώ δεν διέθετε πλέον υπερφυσικό σώμα με μυς βοδιού, ήταν άνθρωπος με πλαδαρή και χαλαρωμένη κοιλιά και κανείς δε θα τολμούσε να προχωρήσει σε μια τέτοια μη κολακευτική εικαστική αναπαράσταση του θεού-βασιλιά χωρίς την έγκριση του. Όλα τα υπερθετικά και νοσηρά στοιχεία σιγά-σιγά εξαφανίστηκαν, ο ιδεαλισμός που επικρατούσε έως τότε υποχώρησε και έγινε ρεαλισμός και μάλιστα ένα είδος εξπρεσιονισμού.

Το παλαιό μοντέλο, χωρίς έμφαση στα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά και την ηλικία, αλλά μια αιώνια νεότητα που έδινε εγγύηση στην ισχύ και την διάρκεια απορρίφθηκε.

Μέχρι τότε, αλλά και μετά την περίοδο Ατον, στον εικονιζόμενο δεν δινόταν έμφαση στα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά και στην ηλικία του, αλλά σε μια αιώνια νεότητα που έδινε εγγύηση στην ισχύ και διάρκεια. Τώρα, ο Φαραώ έχει την πραγματική του ηλικία, η αυστηρή ακαμψία εξαφανίζεται, ο πόνος και η χαρά εκφράζονται, ο Αχενατόν χαϊδεύει την Νεφερτίτη και αυτή βάζει στον Φαραώ λουλούδια, ή απεικονίζονται αγκαλιά με τα παιδιά τους. Κανείς γιος του Ρα έως τότε δεν παρουσιάστηκε έτσι στους υπηκόους του.

Ένα μωρό Εβραϊκής καταγωγής από την φυλή Λευϊ, μέσα από μια παραδοξότητα υιοθετήθηκε από την κόρη του Φαραώ και μορφώθηκε ως πρίγκηπας της Αιγύπτου. Αυτός μνήθηκε όπως ήταν φυσικό και έγινε ιερέας της Ων (Ηλιούπολη), ονομαζόμενος Οσαρσήφ, από το Οσιρις που ήταν θεός της Ηλιούπολης. Όμως μαθαίνοντας την ταπεινή καταγωγή του και αποδεχόμενος την Μονοθεϊστική φιλοσοφία του λαού του που δεν ήταν άγνωστη στην αδελφότητα των ανωτάτων ιερέων της Αιγύπτου, έγινε αρχηγός τους και απελευθερωτής. Ο λαός του τον αποκαλούσε “γιος του” (Μωϋσής), απορρίπτοντας το όνομα του θεού Όσιρι. Ο Μωϋσής προσάρμοσε όπως είναι αποδεδειγμένο σύμβολα και πρακτικές της θετής πατρίδας του στην πρώτη Μονοθεϊστική θρησκεία που γνώρισε ο άνθρωπος.

Πίσω στην Αίγυπτο στο τελευταίο ήμισυ της τρίτης δεκαετίας της βασιλείας του, ο Αμενχοτέπ ή Αμένωφης ΙΙΙ έκανε το γιό του Αμένωφης ΙV διαδόχο και συμβασιλέα του. Ο συμβασιλέας παντρεύθηκε την Νεφερτίτι, και με τις ευλογίες και την ενίσχυση του πατέρα του έκτισε τρεις επιπλέον ναούς σε έναν ελάχιστο έως τότε γνωστό θεό, τον Ατονα στην Θήβα, σαν προέκταση στο μεγάλο ναό του Καρνάκ που ήταν αφιερωμένος στον Αμμωνα. Πιθανόν σε μια προσπάθεια να εξευμενισθούν οι ιερείς του Αμμωνα, η Νεφερτίτι πήρε ενεργό μέρος και στις θυσίες που έγινε στον ναό του Αμμωνα και στους ναούς του Ατονα. Ως εκ τούτου, οι ναοί του Ατονα έγιναν ανεκτοί από τους ιερείς και μόνο μετά από δεκαετίες, στη 19^η δυναστεία, οι ναοί αυτοί καταστράφηκαν και τα οικοδομικά υλικά χρησιμοποιήθηκαν για άλλους σκοπούς.

Το όνομα του θεού Ότον, μήπως όμως αποτελεί μια αντιγραφή της Εβραϊκής λέξης Αδωνάϊ; Στην μεταφράσεις των Εβραϊκών κειμένων σε όλες τις γλώσσες το όνομα Αδωνάϊ αλλά και το Γιαχβέ αποδίδονται ως Κύριος. Τό όνομα Γιαχβέ όμως δεν διαβαζόνταν από τους Εβραίους οι οποίοι στη θέση του, το αποκαλούσαν Αδωνάϊ. Το Αδωνάϊ αναφέρεται πολύ συχνά κυρίως στα πρώτα έξι βιβλία της Βίβλου (το χρησιμοποιεί και ο Μωϋσής: ΕΞ. 4:10,13-5:22-34:9, ΑΡΙΘΜ. 14:17, ΔΕΥΤ. 3:23, 7:26, 10:17), δείχνοντας την αρχαιότητα προέλευση του ως Αδωνάϊ/Ότον. Τέλος, στην υπόθεση εργασίας μας δεν πρέπει να αγνοούμε πως οι θρησκευτικές μεταρρυθμίσεις του Αχνατών δεν περιλάμβαναν μόνο τον Ενοθεϊσμό αλλά και την απόρριψη της μαγείας, της αστρολογίας και την πίστη στην κρίση του Όσιρη για την μεταθάνατο ζωή.

Δεν υπήρξε προηγούμενο ούτε επόμενο στην Αιγυπτιακή τέχνη.^{*7}

Το πρόσωπο της Νεφερτίτη 48 εκατοστών, που ανακαλύφθηκε το 1920 στο ξεχασμένο εργαστήριο του γλύπτη Τούθμωση (Ντζεχούτιμες), και φυλάσσεται στο Αιγυπτιακό Μουσείο του Βερολίνου (21300) αποτελεί το κορυφαίο δείγμα αυτής της τέχνης.^{*8}

Ποτέ μέχρι τότε η ανθρώπινη μορφή δεν απεικονίσθηκε με τόσο ρεαλισμό και ποτέ δεν αποδόθηκε η κίνηση του σώματος με τόση επιτυχία, χάρη και φυσικότητα.

Ο ίδιος ο Φαραώ εισήγαγε αυτή την τέχνη, άρα επρόκειτο για μια μοναδική πολιτικο - θρησκευτική και κοινωνικο - εικαστική Μεταρρύθμιση.

Το εργαστήριο του Τούθμωση. Στη γωνία βρέθηκε η Νεφερτίτη

Τελικά αυτός ο αδύναμος κι άβουλος νεαρός αποδείχθηκε πολύ πιο ριζοσπάστης από πολλούς άλλους πολεμοχαρείς καυχησιολόγους Φαραώ. Τόλμησε να εισάγει τον ενοθείσμό^{*9} στη χώρα των 2.000 θεοτήτων, όμως ο μονάρχης δεν έκανε συστηματική δίωξη εναντίον του παλαιού ιερατείου,^{*10} ούτε κατήργησε την λατρεία του Άμμωνα - Ρα, ουσιαστικά του προδρόμου του Άτονα, όμως το καζάνι υπόβραζε, γιατί οι ναοί ήταν κάτοχοι αμύθητου πλούτου, δηλαδή τράπεζες και τα ιερατεία τις διαχειριζόταν.

Η Αχετατών, η «πόλη του ήλιου», η πόλη της χαράς και της αγάπης, που είχε οριοθετηθεί με ειδικές στήλες ορισμένες των οποίων διασώθηκαν, είχε διαστάσεις 13 επί 16 χλμ., χωριζόνταν με μια τεράστια κεντρική λεωφόρο και προοδευτικά μεγάλωνε μέσα σε ένα φυσικό ημικύκλιο. Ήταν η πρώτη στο κόσμο με πολεοδομικό σχέδιο. Για πέντε χρόνια 100.000 άνθρωποι^{*11} έσκαβαν και έκτιζαν την έρημη γη στη μέση Αίγυπτο. Πέρα από το παλάτι, «τον οίκο του Νεμπ-μαάτ-Ρα, που είναι η μεγαλόπρεπη λαμπρότητα του Άτονα», μήκους 270 μ., την αυλή και όλους τους αξιωματούχους του Φαραώ που τον ακολούθησαν στην ιδιόρρυθμη εξορία του, όσο αναπτυσσόταν τόσο μεγάλωνε πληθυσμιακά και για το λόγο αυτό φτιάχθηκε ειδική διώρυγα για την μεταφορά των σιτηρών.

Το 12^ο έτος της βασιλείας του Αχενατών στο κεντρικό ναό που είχε 360 βωμούς, έναν για κάθε ημέρα του χρόνου, έγινε μια παγκόσμια σύναξη καθώς σύμμαχοι κι υποτελείς αντιπρόσωποι των μεγάλων δυνάμεων της Ασίας (Ναχαρίνα, Συρία, Χαναάν, κ.α.), Αφρικής (Λιβύη, Πούντ, Κάροκ-Σουδάν, κ.α.) και του Αιγαίου (Κύπρου, Κρήτης κ.α.) κατέφθασαν για να πάρουν την ευλογία του Άτονα!

Της υλικής έκφρασης ενός πνευματικού περιεχομένου, της απρόσωπης φύσης του θείου. Αυτό σίγουρα θα εξαγρίωσε ακόμη περισσότερο τους ιερείς της Αιγύπτου που δεν θα αργούσαν να πάρουν μέτρα ...

Ένας Θεός μοναδικός

Στο μοναδικό θεό ήλιο ο Αχενατών αφιέρωσε ένα ψαλμό που χαραχτηκε πάνω σε 13 κίονες στο τάφο του «θεϊκού πατέρα» Αϊ. Ο ηλιακός ύμνος της Αμάρνα είναι η καθαρότερη έκφραση της νέας θρησκείας. Πρόκειται σαφώς για ένα εμπνευσμένο κείμενο με πλούσιο λυρισμό που έχει ομοιότητα με έναν μετέπειτα ψαλμό του Δαβίδ αλλά η ομοιότητα οφείλεται στο ίδιο περιεχόμενο αγάπης και θάμβους που φυσικά έχουν όλα τα τραγούδια για το ίδιο θέμα αν ψάξουμε στην παγκόσμια θρησκευτική λυρική ποίηση, χρησιμοποιώντας σαφώς την ίδια γλώσσα.

“Εμφανίζεσαι υπέροχος στον ορίζοντα ώ ζωντανέ ηλιακέ δίσκε... οι ακτίνες σου αγκαλιάζουν τις χώρες, ναι όλα εσύ τα έκανες, είσαι ο Ρα που τους έχεις αιχμαλωτίσει όλους, τους έδεσες με την αγάπη σου, παρ’ όλο που εσύ είσαι τόσο μακριά, οι ακτίνες σου είναι πάνω στη γη, παρ’όλο που βρίσκεσαι εκεί ψηλά, τα βήματα σου είναι ημέρα ... χάρις σε σένα τα λουλούδια ανθίζουν γιατί πίνουν την ζεστασιά σου μπροστά στο πρόσωπό σου. Χάρις σε σένα τα μικρά πουλιά πετούν χαρούμενα έξω από την φωλιά τους. Χάρις σε σένα ακούμε το μικρό κλωσσόπουλο να τιτιβίζει σπάζοντας το σκληρό κέλυφος του αυγού, βλέπουμε τα πουλιά να παίζουν στους βάλτους και τις νεαρές προβατίνες να χορεύουν πάνω στα πόδια τους ... Όλα τα πλάσματα είναι στα χέρια σου. Εσύ τα έπλασες και ζουν. Μα αν χαθείς, θα πεθάνουν, γιατί είσαι η διατήρηση της ζωής... Όταν δύεις η γη βυθίζεται στο σκοτάδι και φαίνεται σαν νεκρή... Το λιοντάρι και τα ερπετά βγαίνουν από τις φωλιές τους. Η γη είναι βυθισμένη στη σιωπή επειδή ο δημιουργός της αναπαύεται... Ότι πετά και ότι περπατά αρχίζει να ζει όταν ανατέλλεις για χάρη τους... Αμέτρητες είναι οι δημιουργίες σου έστω και αν είναι κρυμμένες και δεν τις βλέπουμε... Ω, θεέ μοναδικέ που δεν έχεις όμοιό σου, έφτιαξες τη γη σύμφωνα με την καρδιά σου, τους ανθρώπους, τα κοπάδια, όλα τα άγρια ζώα και ό,τι ζει και ανασαίνει πάνω στη γη και ό,τι πετάει στους ουρανούς. Έφτιαξες τις χώρες της Συρίας και της Νουβίας καθώς επίσης και τη γη της Αιγύπτου... και στις ορεινές χώρες δόθηκε ένας Νείλος (σ.σ. ο Ευφράτης) που κατέβηκε σε αυτές και έφερε πλημμύρες από τα βουνά για να εμπλουτίσουν τα χωράφια τους ... Ω, εσύ μοναδικέ θεέ, που την δύναμή σου δεν την έχει κανείς άλλος ...»

Ένας θεός μοναδικός, δημιουργός, πανανθρώπινος, γεμάτος φως, χωρίς βία και εκδικητικότητα.

Ασδούμετώρατον 104° (70-0°) - 103° Μασωρητικό- Ψαλμό του Δαβίδ που γράφθηκε πολύ αργότερα:

«... Φέρνεις το σκότος και τα πέπλα της νύχτας έρχονται. Τότε όλα τα ζώα του δάσους ξεμυτίζουν, τα λιοντάρια μουγκρίζουν κυνηγώντας την τροφή τους, και ζητούν στο Θεό την καταφυγή τους. Μόλις ο ήλιος ανατέλλει σωπαίνουν και να πλαγιάσουν πηγαίνουν στις φωλιές τους. Τότε ο άνθρωπος βγαίνει να κάνει το χρέος του και τη δουλειά του μέχρι να βραδιάσει. Ω, Κύριε, αμέτρητα είναι τα έργα Σου. Τα πάντα εν σοφία εποίησες. Όλη η πλάση, η γη είναι γεμάτη από τα έργα που δημιούργησες Εσύ... (χ. 20,24)... Και όλα αυτά στρέφονται προς Σε με την ελπίδα ότι θα δώσεις την τροφή τους στην ώρα της. Μόλις τους την στέλνεις την δέχονται, μόλις ανοίγεις το χέρι, με τα αγαθά Σου χορταίνουν, όταν όμως αποστρέφεις το προσώπο Σου, όλα αναταράσσεται, κρατάς την ανάσα Σου και σωπαίνουν, επιστρέφουν στο χώμα, ξεψυχούν. Αφήνεις τη πνοή -του Πνεύματος- Σου ελεύθερη και ξαναζούν, χάρη σε Σένα, το πρόσωπο της γης ξαναγεννιέται... (χ. 27-30)»

Ο ύμνος του Άτονα κι άλλα θρησκευτικά ποιήματα της Ουγκαρίτ κατέρριψαν ως αβάσιμες τις υποθέσεις ότι οι Δαβιδικοί ψαλμοί ήταν πολύ προηγμένοι για να έχουν γραφθεί σε τόσο πρώιμη εποχή αλλά τονίζουν επίσης κάποιους ομοιότητες μεταξύ κειμένων και ιστοριών. Άλλο παράδειγμα είναι βέβαια η κοινή χρήση του υλικού ήλιου ως εικόνα του νοητού ήλιου: «Εις εσάς όμως τους φοβούμενους το όνομά μου θέλει ανατείλει ο ήλιος της δικαιοσύνης με ίασην εν ταις πτέρυξιν αυτού• και θέλετε εξέλθει, και σκιρτήσει ως μοσχάρια της φάτνης.» (ΜΑΛ. 4[Δ]:2).

Ο «ήλιος της δικαιοσύνης», ο Άτον, ο Αμμων-Ρα και ο θεός ήλιος Σαμάς των Βαβυλωνίων (φωτο) δεν είναι το ίδιο πράγμα. Ο «ήλιος της δικαιοσύνης» δεν συγχωνεύεται με την φύση, Αυτός στέκεται έξω και υπεράνω αυτής. Ο «ήλιος της δικαιοσύνης» αναφέρεται σε έναν Θεό με άφατο όνομα, (άφατο που δεν μπορεί να απεικονισθεί), ο Άτον πρόκειται για τον ένα μοναδικό θεό που εμφανίζεται, ενώ ο Άμμων-Ρα (ο ήλιος στο αποκορύφωμα του), ο Χεπρί (ο πρωινός ήλιος) και ο Ατούμ (ο ήλιος στη δύση του) και ο Σαμάς είναι τμήματα ενός ειδωλολατρικού πανθέου, αφού οι Αιγύπτιοι και οι Βαβυλώνιοι λάτρευαν παράλληλα και άλλους θεούς, δηλαδή κατασκευάσματα στερούμενα κάθε πνευματικότητας.

Τέλος, πρέπει να ειπωθεί ότι για τους Αιγυπτίους ο Σείριος, το λαμπρότερο αστέρι, το οποίο εμφανίζεται στον ορίζοντα μια φορά το χρόνο, λίγο πριν ανατείλει ο ήλιος, την 19^η Ιουλίου, σηματοδοτούσε την αρχή του νέου έτους. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται ηλιακή ανατολή του Σόθι και παράλληλα αντιστοιχεί κατά προσέγγιση στην αρχή της πλημμυρίδας του Νείλου.

Ο ψαλμός του Αχενατών, αποδίδει το αίσθημα της φύσης σε σχέση με την δημιουργία, εκπροσωπεί τη λεγόμενη φυσική αποκάλυψη, ενώ ο ψαλμός του Δαβίδ, απηχεί τις πρώτες σελίδες της Γένεσης, τη γνώση περί ενός Θεού. Οι ομοιότητες των δύο ψαλμών δεν πρέπει να οδηγήσουν σε εύκολα μη ακαδημαϊκά συμπεράσματα. Οι διαφορές μεταξύ των δύο κειμένων είναι περισσότερες. Ο ψαλμός στον Ατονα έχει καθαρά αιγυπτιακό χρώμα (Νείλος, κ.α.), ενώ ο Δαβιδικός, Παλαιστινιακό. Ο Αιγύπτιος ποιητής δεν συγκινείται καθόλου από τον ουρανό και τα άστρα, ενώ αντιθέτως δίνει έμφαση στη σχέση του βασιλιά με τον θεό του και στο γεγονός ότι ο πρώτος είναι ο μόνος μεμνημένος στα σχέδια αλλά και στη δύναμη του δευτέρου ...

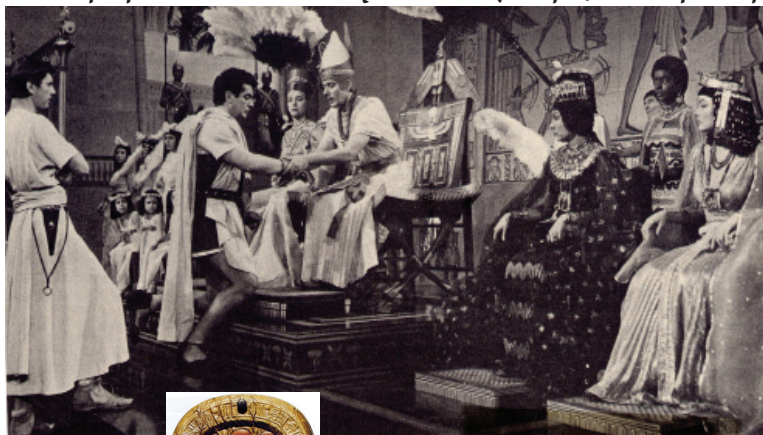
Ο ύμνος στον Άτονα τείνει στην διδασκαλία και το κήρυγμα, ενώ ο Δαβιδικός πιο εκλεπτυσμένος στην διέγερση προς αίνο και δοξολογία στον Πλάστη. Βέβαια και αυτός εκφράζει τη χαρά του για τα ευρισκόμενα υπό τον ήλιο αλλά αγνοεί παντελώς τη δουλεία της κτίσεως στην ματαιότητα. (ΡΩΜ. 8[Η]:19).

Εν τούτοις, το στοιχείο στον ύμνο στον Άτονα, του ότι παραλείπει κάθε αναφορά σε είδωλα και τονίζει την οικουμενικότητα του Θεού, αυτά καθ' εαυτά αποτελούν μοναδική επαναστατική μεταρρύθμιση. Ατυχώς σε αντιδιαστολή με τον Δαβιδικό ψαλμό δεν στέκει σε δογματικά καθορισμένο έδαφος πράγμα που οδήγησε και όλο το Κίνημα του Αχενατών σε εξαφάνιση. Τέλος, απουσιάζει από τον Ατονικό ύμνο ο βαθύς ηθικός χαρακτήρας του Εβραϊκού μονοθεϊσμού, τα ηθικά εκείνα στοιχεία του αγώνα κατά του κακού, σε αντίθεση με τον Δαβιδικό ψαλμό ο οποίος αφού υμνεί τον Θεό για τα έργα του, ξαφνικά στρέφεται προς τους αθέους και αμαρτωλούς, που δεν υμνούν ούτε ευλογούν τον Θεό. Όπως το συνόψισε ο καθηγητής Σάββας Αγουρίδης:

Σοβαρός λόγος περί αμέσου εξαρτήσεως του Βιβλικού ποιητού εκ του φαραωνικού ύμνου δεν δύναται να γίνει. Αδικαιολογήτως τινές των ερευνητών υπερέβαλον την σημασία των παραλλήλων. Ότι ο Βιβλικός ποιητής της δυνάμεως του ημετέρου Ψαλμωδού είχε ενώπιον του χειρόγραφον του ύμνου του Ikhnaton, όταν συνέθετε τον ψαλμόν του, είναι εκ των πραγμάτων αναπόδεικτον, αλλά και δια την θρησκευτικήν συνείδησιν του Βιβλικού Ψαλμωδού αδιανόητον. Μόνον δια να καταπολεμήσει, ουχί δια να μιμηθή, θα ηδύνατο Εβραίος ποιητής να έχη ενώπιον του κείμενον ειδωλολατρικού ύμνου κατά τον χρόνον της συνθέσεως.

Πάντως, και οι δύο ύμνοι αποκαλύπτουν, όπως το έθεσε ο J.H. Breasted,

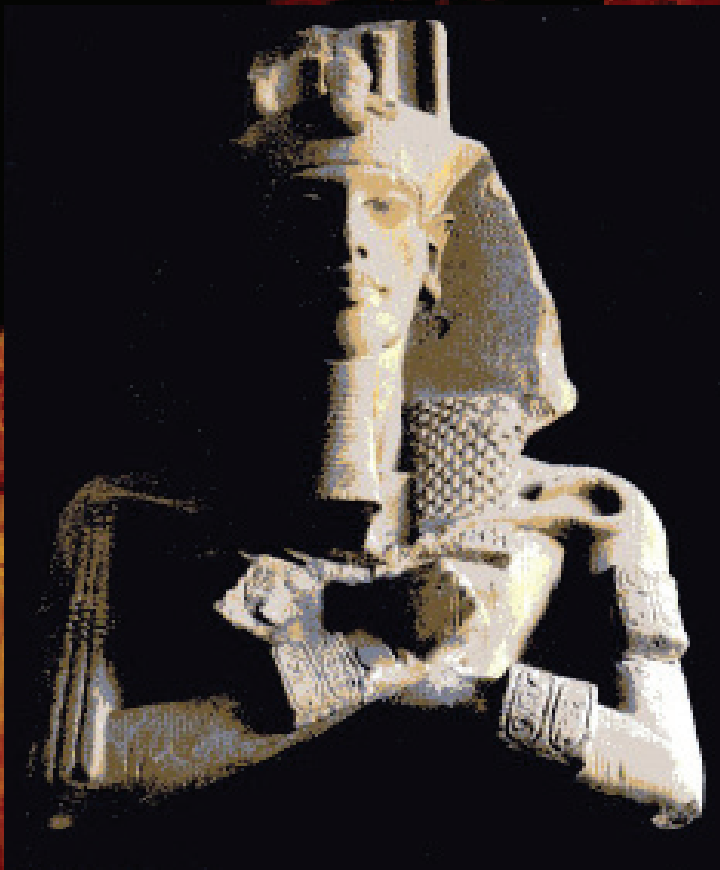
“την αίσθηση της πανταχού παρουσίας του Θεού στη φύση και μια μυστική εσωτερική πεποίθηση ότι όλα τα κτίσματα αναγνωρίζουν την παρουσία Του.”

Ο Ενοθεϊστής αιρετικός Φαραώ

Τι ήταν όμως αυτός ο μονοθεϊστής Φαραώ ήταν ένας οραματιστής; ήταν θύμα όπως ειπώθηκε ενδοκρινολογικών διαταραχών (σύνδρομο Μπαμπίνσκι-Φρέλιχ); ήταν δυνάστης πού εξάσκησε μια πεφωτισμένη δεσποτεία; μήπως ήθελε να περιορίσει το πανίσχυρο ιερατείο για το λόγο αυτό έγινε και αρχιερέας, ο οποίος ήταν έως τότε δεύτερος μετά τον Φαραώ; Δυστυχώς συστηματικά σχεδόν όλο το έργο του καταστράφηκε και δεν γνωρίζουμε ακόμη και σε ποιόν ανήκει το λείψανο στον τάφο KV55 που ανακαλύφθηκε το 1907 απ' τον Θ. Νταϊήβις, έναν αμερικανό δικηγόρο ερασιτέχνη αιγυπτιολόγο.

Ο ημιτελής τάφος του, στη βασιλική νεκρόπολη της Ακετατών (Τελ ελ Αμάρνα), ήταν ο μοναδικός έξω απ' την κοιλάδα των βασιλέων ... Γνωρίζουμε όμως ότι είχε έξι κόρες (την πρωτότοκη Μεριτατόν=την αγαπημένη του Άτον, την δευτερότοκη Μακετατόν=την προστατευόμενη του Άτον, την τριτότοκη Ανκεσενπατόν = αυτή που είδε τον Άτον, κ.α.) και για πρώτη φορά στην ιστορία της Αιγύπτου ο Φαραώ αναπαριστάνεται σε εκδηλώσεις στοργής, οικογενειακής ζωής και πάντα μαζί με την σύζυγό του και τα παιδιά του ... Ο άρχοντας του κόσμου φιλιόταν δημόσια, δηλ. έτριβαν τις μύτες τους...

Όλοι όσοι ασχολήθηκαν με το αίνιγμα Αχενατών, ακόμη και ο Σ. Φρόυντ, για να υπερασπισθούν τις υποθέσεις τους περιέπεσαν σ' ένα σωρό αντιφάσεις ...

Ο Φρόυντ στο τελευταίο του βιβλίο, «Ο Μωϋσής και ο Μονοθεϊσμός» (Moses and Monotheism-1937) έφτιαξε μια ψυχολογική ανάλυση της ζωής του Μωϋσή, τον οποίο παρουσίασε σαν έναν Αιγύπτιο πρίγκιπα ο οποίος υιοθέτησε τον μονοθεϊσμό του Αχενατών.

Όμως αυτό δεν στέκει ιστορικά, όπως κι η υπόθεση του ότι ο Μωϋσής δολοφονήθηκε στην έρημο. Στην εποχή μας ο Αιγυπτιολόγος Αχμέτ Οσμάν στο έργο του «Μωϋσής και Αχενατών» (Moses and Akhenaten, 2002), επαναλαμβάνει την υπόθεση ότι ο Μωϋσής και ο Αχενατών είναι το ίδιο πρόσωπο, όμως ο Ιουδαϊσμός και ο θεοσοφισμός του Άτονα, εκτός από τον ένα θεό δεν έχουν άλλα κοινά σημεία. Όπως αναφώνησε ο Ζαν Φρανσουά Σαμπολιόν για άλλο θέμα, “Τα λόγια είναι φτωχά να περιγράψουν αυτήν την τρέλα”.

Για σχεδόν 17 χρόνια αυτή η 'εκ των άνω' μεταρρύθμιση έφερε τα άνω - κάτω στη Αίγυπτο χωρίς να αναποδογυριστούν τα αγάλματα των θεών ^{*12} ή να καούν οι Θήβες, αλλά όμως αμφισβητήθηκε από τον λαό ο οποίος είχε μεν αποκτήσει ορισμένα δικαιώματα και κινούταν πιο ελεύθερα αν λάβει κανείς υπόψη υποθέσεις ότι σταμάτησαν κρυφές βδελυρές ανθρωποθυσίες καθώς οι ιεουργίες περιορίστηκαν στα εντελώς απαραίτητα, και ακόμη η ποινή του θανάτου.

Όμως δεν εξαλείφθηκε η παχυλή αμάθεια του και η υποταγή του στα βλοσυρά ομοιώματα φανταστικών θεών γιατί είναι πολύ δύσκολο να ανατρέψεις παραδόσεις βαθιά ριζωμένες μέσα στη καρδιά φτωχών και αμόρφωτων ανθρώπων. Επίσης η παραμέληση της λατρειάς των νεκρών και του τόπου της αιωνιότητας που εγγυόνταν την μεταθανάτια ζωή ξένισε βαθύτατα τον Αιγυπτιακό λαό. Ακόμη περισσότερο θα ξάφνιασε και θα τρόμαξε τον απλό κόσμο η νέα τέχνη που έπαυσε να εξειδικεύει την απεικόνιση του Φαραώ.

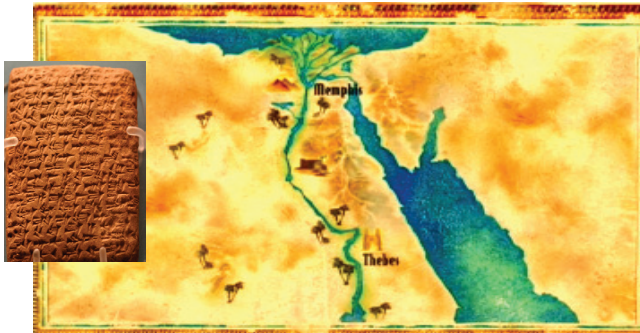
Ίσως το κυριότερο όλων όμως ήταν το γεγονός ότι παραμελήθηκε η εξωτερική πολιτική καθώς ο Φαραώ ήταν απορροφημένος απ' το όραμα για τον ένα θεό που επιβάλλεται χωρίς βία και εξαναγκασμό και ο λαός δεν αισθανόταν πλέον ασφαλής.

Γιατί;

Οι εξωτερι- κοί κίνδυνοι

“Περί τα μέσα της χιλιετίας (1552-1470 π.Χ.), η Αίγυπτος έχει την πρωτοκαθεδρία στο συνονθύλευμα των λαών και των βασιλείων της περιοχής. Στις αφρικανικές κτήσεις της, που περιορίζονται από το ρού του ποταμού, η Αίγυπτος συμπεριφέρεται ως αποικιοκράτης, χωρίς να συναντά ιδιαίτερη αντίσταση, ενώ στην Ασία καταφέρνει να ασκεί επιρροή μόνο σε ένα αμφισβητούμενο προτεκτοράτο, αναγκασμένη να αναμετράται με διάφορους φοβερούς αντιπάλους, καταρχήν με τους Μιτανάνι και, στη συνέχεια, με τους Χετταίους.” Ζαν Λεκλάν, *L’ Empire des Conquerants*, Gallimard, Paris.

Ήδη επί ένα αιώνα πριν τον Αχενατών, η Αίγυπτος πολεμούσε με τη Ναχαρίνα, (τους Χορραίους), δηλ. το βασίλειο των Μιτανάνι όπου είχε κέντρο την Ουασουκάνι κι εκτεινόταν από την Α. Μεσοποταμία (Ασσυρία) ως την Β. Συρία.

Όμως τελικά περί το 1400 προ ενός νέου κοινού κινδύνου, των Χετταίων, επήλθε ειρήνη που επισφραγίσθηκε με παντρολογήματα μεταξύ Αιγυπτίων και Μιτανάνων. Ένα απ’ αυτά τα συνοικέσια ήταν “η ωραία που ήλθε” δηλ. η Νεφερτίτη. Όταν ο Αχενατών συμβασιλευσε με τον πατέρα του μια ομάδα γνωστή ως «χαμπιρού» εισβάλλει στην Χαναάν: “Οι Εβραίοι φαίνεται να συνδέονται με τον ‘χαμπιρού’, που ως λέξη δηλώνει ομάδες ανθρώπων που για κάποιους (άγνωστους) λόγους ζούσαν στο περιθώριο της κοινωνίας...” γράφει ο Karen Farrington, στον *Historical Atlas of the Holy Lands*, Thalamus Publ., 2003.

Περίπου 380 επιστολές βρέθηκαν στην πόλη του Ακενατών - Ελ Αμάρνα (οι πρώτες 50 ανακαλύφθηκαν το 1887), γραμμένες σε σφηνοειδή γραφή σε διαλέκτους της Ακκαδικής γλώσσας, τα αρχαία Βαβυλωνιακά που χρησίμευαν ως διπλωματική γλώσσα, και ήταν γνωστή σε ελάχιστους, πάνω σε άργιλο. Αυτές καλύπτουν την αλληλογραφία του Αμένοφη ΙΙΙ (1417-1379), του Αμένοφη ΙV-Αχενατών (1379-1362), και του γιού- διαδόχου του Τουταγχαμών (1362-1352).

Περιλαμβάνουν επαφές με τους Χετταίους, την Βαβυλώνα την οποία κυβερνούν οι Κασσίτες (1530-1160) υπό τους Βουρναβουριά Ι και ΙΙ, Κουριγαλζού Ι και ΙΙ, κ.α., την Αλασίγια (πόλη της Κύπρου) και φυσικά το Χουριανό βασίλειο ή Μιτανάνι, δηλαδή την βόρεια Χαναάν από τους Χοραίους ή Χορίτες που ήταν οι πρώτοι της κατοικιοί, η οποία δέχεται όπως προλέχθηκε εισβολή από τους Χαμπιρού ή Απιρού, ή Χαβίρι ένας όρος γνωστός από παλιά στη Μέση Ανατολή που σημαίνει τους εκτός νόμου, τους δραπέτες.

Δύο απ’ τις 380 επιστολές που βρέθηκαν στην Αμάρνα

Η επιστολή του πρίγκιπα Αμντί - Χεμπά προς τον Αχενατών είναι χαρακτηριστική: «Είθε ο βασιλιάς να φροντίσει τις ανάγκες της χώρας του! Όλες οι χώρες του βασιλιά άρχοντα μου, έχουν αποσκιρτήσει. Κάθε φορά που έρχονται οι φοροεισπράκτορες σου, του λέγω: ‘Χαμένες είναι οι χώρες του βασιλιά’, όμως δεν με ακούνε...»

Περί το 1360 τα πράγματα έγιναν πολύ πιο σοβαρά. Επί Αχενατών, το Σαττί, οι Χετταίοι είχαν τώρα πλέον την χρήση ενός νέου όπλου καθώς έσμιζαν τον χαλκό με άλλα μέταλλα (κυρίως σίδηρο) και έτσι έγιναν αήττητοι.

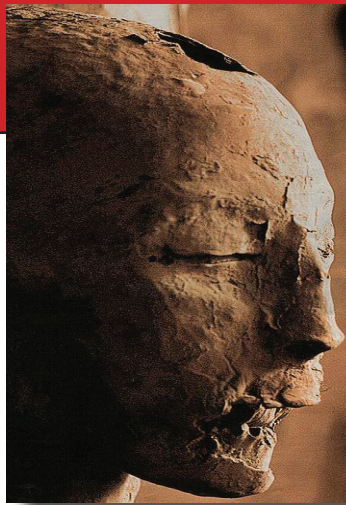
Ο σίδηρος ήταν γνωστός στην Αίγυπτο, αλλά πολύ πιο σπάνιος από το χρυσάφι. Μόνο ένα κόσμημα φτιαγμένο από σίδηρο βρέθηκε στον τάφο του Τουταγχαμών.

Οι γιοί του Χετ (ΓΕΝ. 23:3 - Χετταίοι), *¹³ είχαν εξαπλωθεί ήδη εθνολογικά και μάλιστα έλαβαν μέρος και στην ίδρυση της Ιερουσαλήμ (ΙΕΖ. 16:3,35, 2 ΒΑΣ. 11:3). Μετά την χρήση των νέων όπλων υπό τον βασιλιά Σουβιλουλιούμα κατέστρεψαν το βασίλειο των Μιτανί σκοτώνοντας τον σφετεριστή Τουτσεράτα, δολοφόνο του πατέρα του. Ο πολιτισμός των Μιτανί δυστυχώς μας άφησε ελάχιστα δείγματα.

Σύντομα επεκτάθηκαν προς όλες τις κατευθύνσεις. Η περιοχή του Αμουρού, δηλαδή η Συρία, υπο τον ασυνείδητο Αμπντιασίρτα, πρόβαλε αντίσταση, αλλά για πόσο; Ήδη, τα πλούσια παράλια της Χαναάν, ειδικά το Τονούτερ, δηλαδή ο Λίβανος, είχαν παραδοθεί. Σειρά είχε η Αίγυπτος η οποία πανικοβλήθηκε. Μπορεί να είχε τα ισχυρότερα στρατεύματα του κόσμου, ο χρυσός να έρεε από την Κύπρο μέχρι τη Σομαλία και η Θήβα να ήταν το κέντρο του κόσμου, αλλά τα νέα όπλα ήταν τρομακτικά ...

Ο Αχενατών φαινόταν τόσο γλυκός, τόσο αφηρημένος, τόσο εύθραυστος, τόσο μακριά από την σκληρή πραγματικότητα. Μη έχοντας πολιτική κρίση ήταν δεδηλωμένος ειρηνιστής και στηριζόταν στην δύναμη και τον πλούτο των προγόνων του. Επρεπε χάριν του κρατικού συμφέροντος να θυσιασθεί ...

Ο Αχενατών εξαφανίστηκε σε ηλικία περίπου 30 ετών και η Νεφερτίτη, η ωραία και αγαπητή, πέθανε σε τελεία απομόνωση σε ηλικία περίπου 37 ετών. Τον Αχενατών διαδέχθηκε ο θετός γιος του ή γαμπρός του (;) Σεμενκάρε, ο Νεφέρ-Νεφερού-Ατών που πέθανε ανεξήγητα μέσα στον ίδιο χρό-

νο σε ηλικία 23 ετών και αυτόν ο άλλος γαμπρός του, ο 9εννιάχρονος Τουταγχατών = Η ζωντανή εικόνα του Άτονα, που

είχε παντρευτεί την Ανχεσενπατών.

Σύντομα μετωνομάσθηκε σε Τουταγχατών=η ζωντανή εικόνα του Άμμωνα, αλλά ήταν πολύ μικρός για να καταλάβει, γιατί οι προστάτες του Αϊ και Χορεμχέμπ αποκατέστησαν την παλαιά θρησκεία του Άμμωνα-Ρα όπως και γιατί η πρωτεύουσα στο πέμπτο έτος της βασιλείας του μεταφέρθηκε στη Θήβα. Η ξαφνική φυγή των κατοίκων από την χρυσοστόλιστη βασιλική πόλη του Άτονα, την πόλη στην οποία έζησαν τρεις Φαράω, ο Αχενατών, ο Σεμενκάρε και ο Τουταγχαμών οδήγησε στην ταφή της. Αρχικά βούλιαξε καθώς η λάσπη του Νείλου ξεκόλλησε από τους τείχους και μετά ο άνεμος Σαμσίν έσπρωξε την γκριζα άμμο της ερήμου μέσα στα άδεια κτίρια και έτσι έμεινε σχεδόν ανέπαφη μέχρι σήμερα.

Ένα άδοξο τέλος, ένα ένδοξο εύρημα

Ο Τουταγχαμών (1362-1352) πέθανε σχεδόν σίγουρα από βίαιο θάνατο σε ηλικία 19 ετών αλλά ο ασήμαντος αυτός γαμπρός του Αχενατών απέκτησε παγκόσμια δημοσιότητα 24 αιώνες μετά το θάνατο του καθώς ήταν ο μόνος Φαραώ του οποίου ο τάφος βρέθηκε ασύλητος απο τον Χάουαρντ Κάρτερ (1874-1939).

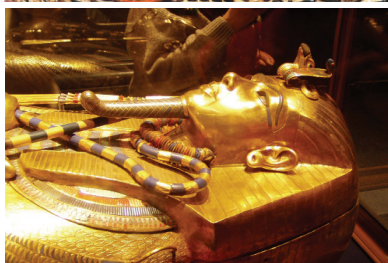
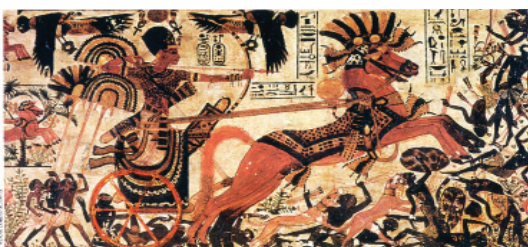
Ο θρόνος του Τουταγχαμών

Τουταγχαμών

Ο Τουταγχαμών στο κηνύγι

Εκεί βρέθηκαν τα ωραιότερα και ακριβότερα πράγματα που βρήκαν ποτέ οι αρχαιολόγοι.

Πάνω από 143 κομμάτια από κοσμήματα, το καθένα στερεωμένο πάνω σ'ένα μικρό λινό μαξιλαράκι, για να μη πειραχθεί το εξωτερικό σχήμα της μούμιας. Ήταν μόνο ένα μικρό τμήμα του θησαυρού που

βρέθηκε. Ακόμη και τα δάκτυλα των χεριών και των ποδιών ήταν τυλιγμένα με χρυσούς λοβούς, ενώ τα χέρια του ήταν γεμάτα με θαυμάσια βραχιόλια από τον αγκώνα ως τον καρπό. Η μούμια του 19χρονου Φαραώ είχε τοποθετηθεί μέσα σε σαρκοφάγο από ατόφιο χρυσάφι, βάρους 110 κιλών μέσα στην οποία βρέθηκε και ένα βρέφος, ίσως παιδί του ...

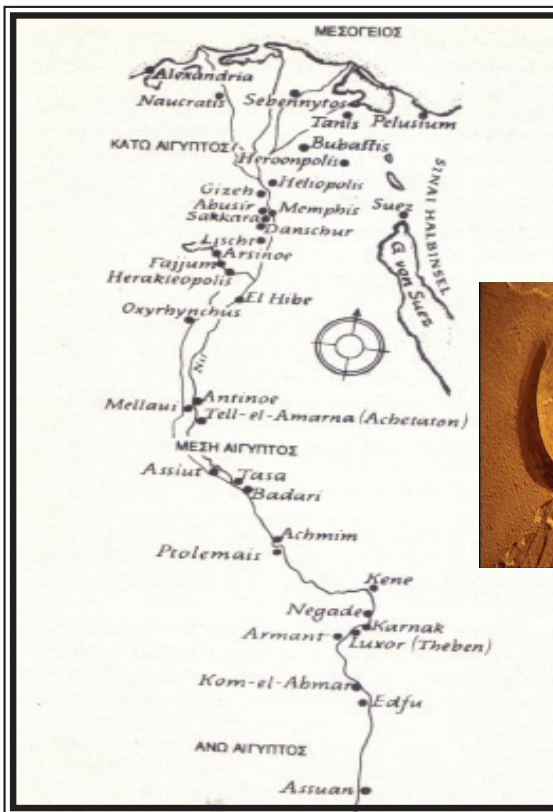
Ο θάνατος του Τουταγχαμών ή Νεμπεπερού-Ρα όμως συνέπεσε με το χάος καθώς οι Χετταίοι αφού προσάρτησαν τη Συρία και κατέλαβαν τη Βύβλο παραλιακά είχαν φθάσει πλέον στα όρια της Αιγύπτου. Δύο στρατηγοί του Σουββιλουλιούμα, ο Λουπακής και ο Τεσπχάπ - Ζαλμάχ κατατρόπωσαν τους Αιγυπτίους σε μια πρώτη μάχη στην περιοχή των συνόρων στην Άμκα (σήμερα Αντάκα).

Έντρομη η χήρα του νεαρού Τουταγχαμών, η κόρη των Αχενατών και της Νεφερίτις, η Αγχεσεναμών, ζήτησε από τον γηραιό πλέον Σουββιλουλιούμα, που τον είχε διαδεχθεί ο Μουρσιλίσ II, να παντρευτεί έναν από τους γιούς του: «Αυτός πού ήταν άνδρας μου πέθανε και δεν έχω γιό. Ποτέ δεν θα πάρω έναν από τους υπηρέτες μου για σύζυγο. Δεν έγραψα σε κανένα άλλο έθνος. Λένε ότι οι γιοί σου είναι πολλοί. Δώσε μου έναν από τους γιούς σου. Για μένα θα είναι σύζυγος μου και για την Αίγυπτο, βασιλιάς ...»

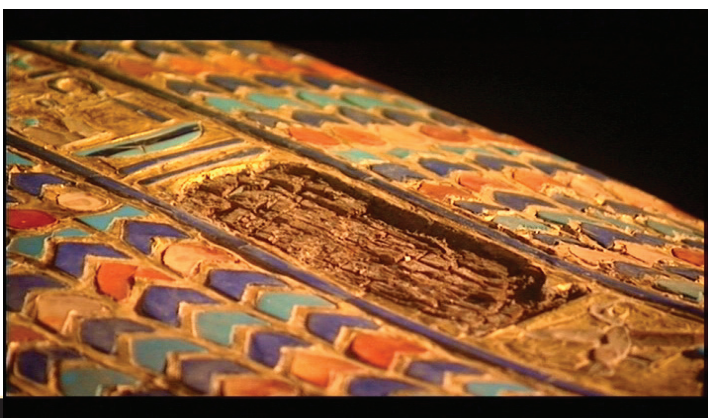
Όμως η Ανχεσεναμών ή πέθανε ή την δολοφόνησαν πριν φθάσει ο γαμπρός, ο Ζανάνζα. Εν τω μεταξύ όταν συμπληρώθηκαν οι 70 μέρες της διαδικασίας της μумιοποίησης του Τουταγχαμών ο υπέρ-γηρος αρχιερέας Αϊ (ο αποκαλούμενος “θεϊκός πατέρας”, μάλλον διότι ήταν παιδαγωγός του Αχενατών), έγινε ο νέος Φαραώ για τέσσερα χρόνια (1352-47), χωρίς να προβεί σε εικονοκλαστικές ενέργειες κατά της θρησκείας του Άτονα. Ακολούθησε ο Χορεμχέμπ / Ζεσερχεπερουρέ (1347-1318), ο τελευταίος Φαραώ της 18^{ης} δυναστείας.

Ποιός ήταν αυτός; Μετά την είσοδο της χρήσης των αλόγων στις επιθέσεις, ένας νεωτερισμός που αντιγράφηκε από τους Υκσώς, οι στρατιωτικοί απέκτησαν μεγάλη βαρύτητα. Ειδικά οι διοικητές των αρμάτων μάχης, που αποτελούσαν πλέον την “αιχμή του δόρατος” στις μάχες του Αιγυπτιακού στρατού έγιναν πανίσχυροι.

Ο Χορεμχέμπ και ο διάδοχος του Ραμσής I, ήταν στρατιωτικοί διοικητές του ιππικού και των αρμάτων, ουσιαστικά δηλαδή πραξικοπηματίες Φαραώ. Οι Χετταίοι μολονότι σχεδίαζαν την επίθεση μετά το θάνατο του Σουββιλουλιούμα επί των Μουρσιλί II κι Αρνουβάντα II, δεν τόλμησαν να εισβάλουν στην Αίγυπτο συγκρούμενοι με το σύνολο του Αιγυπτιακού στρατού.

Η Αγχεναμών χάθηκε από το πρόσωπο της ιστορίας και ο Χορεμχέμπ στην 20ετή βασιλεία του έσβησε κάθε ίχνος από τον αιρετικό και διέγραψε όλες τις καρτούσες. *14

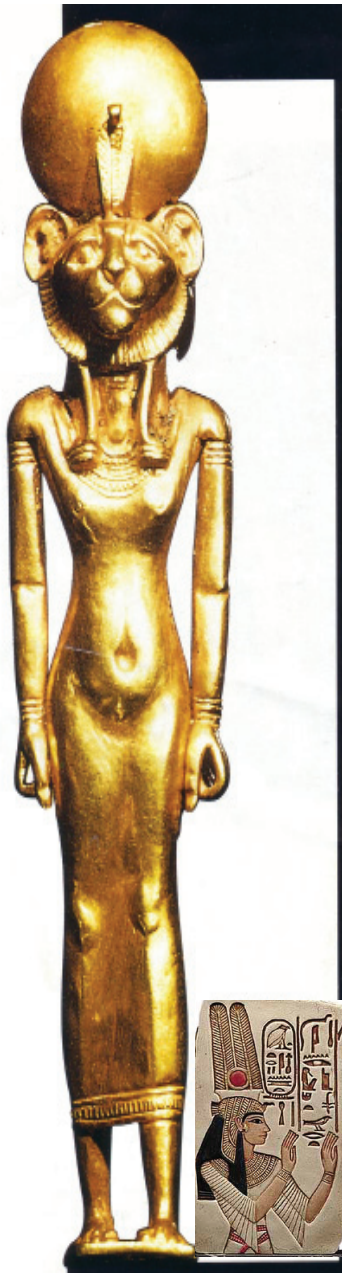

Μια αναμνηστική στήλη του, που σήμερα βρίσκεται στο Αιγυπτιακό μουσείο αναφέρει: «Βρήκα το ναό ερειπωμένο, τους ιερούς τόπους κατεστραμμένους και τις αυλές τους γεμάτες αγριόχορτα. Αποκατέστησα τους ιερούς τόπους και τους ναούς και τους έδωσα χρυσαφικά. Έφτιαξα τις εικόνες των θεών από χρυσό και κεχριμπάρι και τις στόλισα με ζαφείρι και –άλλα- πολύτιμα πετράδια ...» Μάλλον ο Χορεμχέμπ έβλεπε την μονοθεϊστική περιπέτεια σαν ένα αποτυχημένο πείραμα, έτσι απλά κατέστρεψε -όχι συστηματικά- τα κύρια αγάλματα και χρησιμοποίησε το υπάρχων υλικό για δικές του κατασκευές χωρίς μίσος γιατί τότε δεν θα είχε μείνει τίποτα.

Μολονότι παντρεύτηκε την κόρη της Τι ή Τέγε, την Μουντετζεμέτ (δηλαδή η θεά Μουτ είναι γλυκιά) και ενώθηκε με το βασιλικό αίμα δεν είχε απογόνους αλλά έχρισε διάδοχο του τον Παραμεσού, έναν συμπολεμιστή του με χρέη πρωθυπουργού που καταγόταν από το Δέλτα.

Αυτός, εισηγητής της 19^{ης} δυναστείας ονομάστηκε Ραμσής Ι και είχε διάδοχο τον Σεθ Ι που έκανε τα αδύνατα δυνατά να αποδείξει, αυτό που δεν ήταν, ότι προερχόταν δηλαδή από θεϊκή γενιά. Ο γιός του Ραμσής ΙΙ (1290-1222), προσήλυτος στον Συριακής προέλευσης γερακόμορφο θεό Χορούν (Αρμάχι στα Αιγυπτιακά) οργάνωσε συστηματική εικονοκλασία απ' ότι είχε απομείνει, λιανίζοντας επιγραφές, γκρεμίζοντας ναούς, καταστρέφοντας αγάλματα του Αχενατών και της Νεφερτίτης. ^{*15} **Γιατί;**

Η εικονική τέχνη στην Αίγυπτο είχε καθαρά ένα ματαφυσικό χαρακτήρα. Ο ακρωτηριασμός ενεργούσε αναγκαστικά εκμηδενίζοντας το πρόσωπο και με τον τρόπο αυτό ο εικονοκλάστης τους έσβηνε όχι μόνο απ' την ιστορία αλλά κι απ' την ύπαρξη αφού μπορούσαν να επιζήσουν στον άλλο κόσμο μόνο όσοι είχαν σμιλευθεί οι ίδιοι κι οι πράξεις τους σ' αυτό τον κόσμο. Σύμφωνα με την αιγυπτιακή αντίληψη το άγαλμα ενός ατόμου, δεν ήταν μόνο η αναπαράσταση του, αλλά τον αντικαθιστά σ' όλους τους τομείς της ζωής.

Από την άλλη πλευρά ο ίδιος ο Ραμσής ΙΙ, ήλθε σε συμφωνία με τους μισητούς Χετταίους μετά από μια πύρρεια νίκη του κατά του Μουβαταλί στην κοιλάδα του Ορόντη στη δυτική Συρία όπου η πόλη Καδές. Τελικά 16 χρόνια αργότερα το 1282 π.Χ. συνάπτεται σύμφωνο φιλίας και μια κόρη των Χάττι παντρεύθηκε τον Ραμσή. Έτσι η Μαατορνεφερουρέ έγινε η "... μεγάλη βασιλική σύζυγος ..." αντικαθιστώντας την Νεφερτάρι.

Αυτός που γεννήθηκε για να ζει με την αλήθεια

Το 280 π.Χ. ο Αιγύπτιος ιερέας Μανέθων συνέταξε όλα τα ονόματα των Φαραώ από την 1^η-31^η δυναστεία. Η λίστα αυτή διασώθηκε τμηματικά από τον Φλάβιο Ιώσηπο του 1^{ου} μ.Χ., αιώνα, τον Χριστιανό χρονογράφο Αφρικανό του 3^{ου} μ.Χ., αιώνα και τον Εκκλησιαστικό ιστοριογράφο Ευσέβιο του 4^{ου} αι.

Έχουμε λοιπόν, το Παλαιό Βασίλειο (1^η-6^η δυναστεία), την πρώτη ενδιάμεση περίοδο (7^η-10^η δυναστεία), το Μέσο Βασίλειο (11^η-12^η δυναστεία), την δεύτερη ενδιάμεση περίοδο (13^η-17^η δυναστεία), το Νέο Βασίλειο (18^η-20^η δυναστεία), την 3η ενδιάμεση περίοδο (21^η-25^η δυναστεία) και τέλος τις τελευταίες δυναστείες 26^η-31^η.

Πολλά ονόματα είναι σε λάθος σειρά ή λάθος γραμμένα αλλά κανείς τους δεν γνώριζε και δεν ανέφερε τίποτα για τον Αχενατών, τον Σεμενκάρε, τον Τουταγχαμών και τον Αϊ. Λείπουν τα τριάντα χρόνια που βασιλεύσαν οι τέσσερις προαναφερθέντες Φαραώ ...

Όπως είναι κατανοητό το πείραμα του μονοθεϊστή Αχενατών, αυτού «που γεννήθηκε για να ζει με την αλήθεια», αυτού που μέθυσε από την έννοια του θείου και στην προσπάθειά του για την κατανόηση της απόλυτης αλήθειας απελευθέρωσε ακόμη και τις τέχνες, δεν είχε την δυνατότητα να αφομοιωθεί απ'την πρωτόγονη και ανώριμη σκέψη των Αιγυπτίων.

Όμως η τέχνη της Αμάρνα ενσωματώθηκε στον φαραωνικό κλασικισμό καθώς πλέον ένα είδος μελαγχολίας ή πνευματικότητας αντανακλά μια μυστηριακή ανησυχία.

Μια έκφραση εξαιρετικής ευλάβειας αντικαθιστά την χαρακτηριστική αλαζονία των μορφών. Η υψηλή ιδέα περί του ενός αοράτου Θεού έμελλε να απλωθεί από τον “νέο λαό” του Θεού, τους Ελληνόφωνους κατοίκους της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας που έγιναν Χριστιανοί και έτσι προοδευτικά επικράτησε σε όλη τη γη.

Το όραμα του ξεχασμένου αιρετικού Φαραώ, πήρε σάρκα και οστά: «Άπειρες είναι οι πράξεις σου αλλά κρυμμένες από το βλέμμα. Ω, εσύ, θεέ μοναδικέ, κανείς άλλος δεν είναι σαν εσένα ...»

Η ιστορία του ανθρώπου είναι σύντομη γεγονός των ανεξαρτήτων πλειστάκις μεταξύ τους, τα οποία ανήκοντα σε διαφορετικές εποχές, διαμόρφωσαν τον υλικό, πνευματικό και κοινωνικό βίο κατά το μέτρο της βαρύτητας αυτών. Η προσφορά του Αχενατών δεν έχει εκτιμηθεί δέοντος και πρέπει να κατανοηθεί ότι κάθε νέα ιδέα δεν εισέρχεται στον άνθρωπο σαν να βάζουμε ένα χωνί στο κεφάλι του, αλλά προσλαμβάνεται σταδιακά με βάση το μέτρο προαγωγής της ψυχικής και πνευματικής ωριμότητας του ανθρώπου. Το ίδιο ισχύει και για τις κοινωνίες. Για παράδειγμα οι Αιγύπτιοι ενώ παρήγαγαν πολιτισμό με έργα πρωτοφανούς κομψότητας και ωραιότητας, εν τούτοις σε θέματα κοινωνικής ή ερευνητικής αναφοράς ήταν σε νηπιακή κατάσταση. Από την άλλη πλευρά αν και η Ελληνική σκέψη ήταν εύστροφη και γόνιμη στην έρευνα πάσης φύσεως θεμάτων από των θετικών επιστημών μέχρι την φιλοσοφία, ουδαμώς καινοτόμησαν στο θρησκευτικό τομέα και στην άποψη της αναζήτησεως του νοήματος της ζωής, απλά αντέγραψαν τα Βαβυλωνιακά και Αιγυπτιακά μοτίβα. *¹⁶

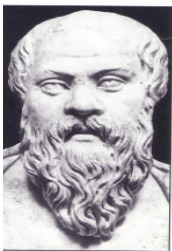

οι περίφημες χήνες του Μπείντούμ (4^η Δυναστεία -2.600 π.Χ.)

Ο Αριστοτέλης παραδέχθηκε ότι είναι πολύ δύσκολο να μάθουμε τι πρέπει να φρονούμε περί του Θεού και από φιλοσοφική άποψη διδάξε ότι ο Θεός είναι ένας και αιώνιος, όπως κι ο Πλάτων και ο Ξενοφάνης αλλά δεν αποχωρίστηκαν από την πολυθεΐα και σε αυτό δεν διέφεραν από την συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων που αγνοούσαν τέτοιες φιλοσοφικές ιδέες και στοχασμούς.

Αυτοί ήταν πολυθεϊστές κι οι θεοί και οι λατρείες τους είχαν τεράστια ποικιλία από μορφές. Οι κάτοικοι της Μινωικής Κρήτης λάτρευαν την μεγάλη θεά, μια λατρεία από την Λίθινη εποχή. Όταν οι Ινδοευρωπαίοι εισβολείς (Δωριείς) ήλθαν στην Ελλάδα από τον βορρά και υπέταξαν τους Πελασγούς έφεραν τον μεγάλο Πατέρα που τον πλαισιώνει ένα σαφώς Βαβυλωνιακό πάνθεο, αν και στο Ελληνικό πάνθεον, στη γενικά παραδεδομένη του μορφή, μπορεί να νοιώσει κανείς μια υποκειμενική τάξη.

Το γεγονός ότι οι Έλληνες θεοί ήταν ανήθικοι προσπάθησε να λύσει Ελληνική φιλοσοφία, αλλά δεν πέτυχε γιατί στη Ρωμαϊκή εποχή επικράτησε η αδιαφορία προς το θείο ... “Το γεγονός ότι οι έλληνες θεοί δεν λειτουργούσαν σύμφωνα με τους απλούς ηθικούς κανόνες ήταν ένα από τα προβλήματα που έπρεπε να προσπαθήσει να λύσει η ελληνική φιλοσοφία.” Edward Lucie-Smith, “Παγκόσμια Ιστορία της Τέχνης”-Lawrence King Publ.,-1992.

Ο Σωκράτης αποτέλεσε ίσως την μόνη εξαίρεση καθώς συνέλαβε την ιδέα του θείου ως μια ισχυρή εσωτερική φωνή που αποκαλούσε ‘δαιμόνιο’.^{*17}

Ο Σωκράτης όπως και οι άλλοι μίλησε για τον ένα Θεό αλλά δεν ήταν απαλλαγμένος από την πατροπαράδοτη πίστη στον πολυθεϊσμό. Εάν εξαιρέσουμε την σχετικά ολιγάριθμη τάξη της σχολής των σκεπτικιστών και των Επικουρείων οι οποίοι διάβρωναν την θρησκευτική συνείδηση του λαού και τους εξωθούσαν προς την αδιαφορία, οι Έλληνες στην συντριπτική πλειοψηφία τους ήταν προσκολλημένοι στην λατρεία των θεών τους, ήταν βαθύτατα πολυθεϊστές και οι θεοί τους είχαν όλα τα φοβερά ελαττώματα τους, δολοπλόκοι, εκδικητικοί, κακόζηλοι, διεφθαρμένοι ...

Ο προαναφερθείς Αριστείδης ο Αθηναίος στην “Απολογία” του προς τον Αδριανό περί το 126 μ.Χ., αναφέρει:

“Μεγαλειότατε... εάν οι νόμοι (σας) είναι δίκαιοι, οι θεοί (των Ελλήνων) είναι συνολικά φαύλοι δεδομένου ότι έχουν διαπράξει όλες τις καταπατήσεις των νόμων ... εάν οι θεοί των Ελλήνων είναι δίκαιοι, τότε αλλάξτε τους νόμους διότι είναι φαύλοι ... οι νόμοι σας όμως είναι σωστοί, οι θεοί των Ελλήνων είναι διεφθαρμένοι ... » Κεφ. 13^ο

Για τους ανωτέρω λόγους οι Έλληνες επινόησαν τις Ερινύες, την Νέμεση και την Θέμιδα ως τοποτηρητές της ηθικής τάξης και όχι του θεού τους που ήταν άδικοι και ανήθικοι.

Η ηθική του Παλαιοδιαθηκικού Μονοθεϊσμού

Το θείο ως έννοια καθολική, πνευματική και ηθική ήταν γενικά άγνωστη στον αρχαίο κόσμο. Μόνο ο Ιουδαϊκός μονοθεϊσμός διέφερε διότι αυτός στηριζόταν πάνω σ' ένα φοβερό νομικό πλαίσιο με ηθικοπλαστικά στοιχεία. Όσο και εντυπωσιακά να είναι τα επιτεύγματα του αρχαίου κόσμου και έστω και αν μερικοί από αυτούς αναγνώριζαν ένα σύστημα δικαίου, ποτέ δεν ανέπτυξαν ένα εκλεπτυσμένο σύστημα ηθικής φιλοσοφίας όπως οι Εβραίοι.

Στο Δευτερονόμιο είναι ξεκάθαρα καταγραμμένος ο αποτροπιασμός προς την πολυθεΐα και την ειδωλολατρία και η διατήρηση της μονοθεϊστικής πίστης ήταν ο ανώτερος νόμος και η καταπάτηση του αποτελούσε προσβολή του κύρους του ενός Θεού.

«Μη κάμης εις σεαυτόν είδωλον, μηδέ ομοίωμά τινός, όσα είναι εν τω ουρανώ άνω, ή όσα εν τη γη κάτω, όσα εν τοις ύδασιν υποκάτω της γής•μη προσκυνήσης αυτά μηδέ λατρεύσης αυτά• διότι εγώ Κύριος ο Θεός σου είμαι Θεός ζηλότυπος, ανταποδίδων τας αμαρτίας των πατέρων επί τα τέκνα, έως τρίτης και τετάρτης γενεάς των μισούντων με•και κάμνων έλεος εις χιλιάδας γενεών των αγαπώντων με και φυλαττόντων τα προστάγματά μου.» (BMB)

«ου ποιήσεις σεαυτώ είδω-
λον ουδέ παντός ομοίωμα
όσα εν τω ουρανώ άνω και
όσα εν τη γη κάτω και όσα
εν τοις ύδασιν υποκάτω της
γης, ου προσκυνήσεις αυτοίς
ουδέ μη λατρεύσης αυτοίς,
εγώ γαρ ειμί Κύριος ο Θεός
σου, Θεός ζηλωτής αποδι-
δούς αμαρτίας πατέρων επι
τέκνα εως τρίτης και τετάρ-
της γενεές τοις μισούσιν με
και ποιών έλεος εις χιλιάδας
τοις αγαπώσιν με και τοις
φυλάσσουσιν τα προστάγμα-
τα μου» (Ο')-ΕΞ. 20:4-7

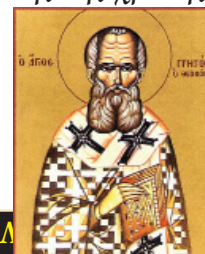
Στον Ιουδαϊκό μονοθεϊσμό προστέθηκε η ηθική του Δεκαλόγου ενώ θρησκεία και ηθική στον ειδωλολατρικό κόσμο ήταν βασικά ανεξάρτητες. Και εάν υπήρχε κάποια σχέση με την ηθική διαγωγή,^{*18} αυτή η ηθική είχε σχέση με την πολεμική αρετή ή τους όρκους. Ενάρετος και θεοσεβής ήταν αυτός που πρόσφερε τις νόμιμες θυσίες στους θεούς άσχετα με την προσωπική του ιδιωτική ζωή, αυτό δεν ήταν κώλυμα για κανέναν. Η θρησκευτικότητα ήταν εμπορική συναλλαγή βασιζόμενη στα όρια της αμοιβαιότητας. Γι' αυτό η αρχαία θρησκεία δεν μπορούσε να διασκεδάσει την βαθύτατη εσωτερική τους ανησυχία και να σβήσει την ψυχική και ηθική τους δίψα.

Οι ειδωλολατρικές θρησκείες ήταν απλά προστάτες των οπαδών τους, ουσιαστικά ανεξαρτήτως της συμπεριφοράς τους στον ιδιωτικό ή δημόσιο βίο τους. Ο Ιουδαϊσμός βασιζόταν όμως σε ένα Θεό πνευματικό που συνδύαζε την θρησκεία με την ηθική, ενώ η συμπεριφορά του πιστού στους εθνικούς ήταν αδιάφορο με την θρησκεία ... Για παράδειγμα στο νόμο οριζόταν ρητώς ότι,

“μετά άρσενος ου κοιμηθήση κοίτην γυναι-
κός βδέλυγμα γαρ εστιν-Ο’-” [μετά άρρενος δεν θέλεις συνουσιασθή, ως μετά γυναικός· είναι βδέλυγμα-BMB], (ΛΕΥΙΤ. 18:22), ενώ οι Έλληνες μπορεί κάθε μέρα να έκαναν πολλές θυσίες αλλά αυτό δεν τον εμπόδιζε να προωθούν την παιδεραστία. “Απ’ όλους τους λαούς, οι Πέρσες υιοθετούν ευκολότερα ξένα έθιμα ... όπως την παιδεραστία, την οποία έμαθαν απ’ τους Έλληνες.” Ηρόδοτος, Ιστορία, Βιβλίο Α’ (Κλειώ), πργρ.135 Ο απολογητής Αριστέιδης, βάζει δάκτυλο «στον τύπο των ήλων», κι αναλύοντας την Ελληνική μυθολογία από τη «**Θεογονία**» του Ησιόδου, τονίζει όλα τα μελανά σημεία περί αιμομικτικών σχέσεων, διαστροφών και εγκληματικών ενεργειών εκ μέρους των θεών. «Μερικοί μεταμορφώθηκαν σε ζώα, για να πετύχουν επαίσχυντα πράγματα κι άλλοι πήγαν με άρρενες^{*19} και άλλοι κοιμήθηκαν με τις μητέρες και τις κόρες τους.» (κεφ. 80).

Λόγω της πολιτιστικής υπεροχής τους ομολόγησε «οι Έλληνες ξεπερνούν όλους τους άλλους λαούς με τον τρόπο ζωής και σκέψευς τους.» (13° κεφ.,) και έτσι μόλυναν όλη την οικουμένη μ’ αυτές τις αισχρές ιστορίες και «εάν οι θεοί τους έκαναν τέτοιες πράξεις, γιατί δεν πρέπει να τις κάνουν κι αυτοί επίσης;...» (κεφ. 8°)

«Ποια είναι η θαυμαστή σχέση του νεφεληγγέρτη Δία με την σεμνή Ηρα, όταν τον μεταπέιθει να ασχημονήσει μέρα μεσημέρι, έστω και αν οι ποιητές τον κολακεύουν με προσοχή, στρώνοντας κάτω δροσερούς λωτούς και κάνοντας να φυτρώνουν –δήθεν- από την γη νάκινθοι και κροκοί ... και ποιος είναι ο πληγωμένος Άρης; παρά ... ο ανόητος εραστής της χρυσής Αφροδίτης και μοιχός ...

Αν βέβαια αυτά είναι αληθινά δεν έπρεπε να ντρέπονται, αλλά να φιλοτιμούνται να τα μιμηθούν και να πεισθούν πως δεν είναι πρόστυχα. Και ... γιατί καταφεύγουν στο μύθο, για να συγκαλύψουν την ντροπή, αφού ο μύθος δεν είναι γνώρισμα αυτών που έχουν θάρρος αλλά των δειλών» Γρ. Θεολόγος (329-389), Κατά Ιουλιανού, Λόγος 4^{ος}

Οι Εβραίοι δεν “επινόησαν” θεούς όπως οι άλλοι λαοί, ούτε προέβησαν σε βδελυρές λατρείες που μετέτρεψαν τα ιερά σε πορνεία και θυσίαζαν ανθρώπους, όπως π.χ. στον Βάαλ των Φοινίκων, τον Μολόχ των Αμμωνιτών, κ.α. (2 ΒΑΣ. 23:10, ΙΕΖ. 20:26,31) στους οποίους οι ανθρωποθυσίες ήταν κοινό φαινόμενο.

Οι αρχαίοι λαοί όπως οι Ασύριοι, οι Βαβυλώνιοι, οι πρώτοι Αιγύπτιοι, οι Κρήτες -των οποίων σταμάτησε τις θυσίες ο Θησέας από την Αθήνα-, οι Έλληνες της Ομηρικής εποχής (Ιφιγένεια), οι Κινέζοι, οι Καρχηδόνιοι κι αργότερα οι Ινδιάνοι της Αμερικής και πολλές φυλές της Αφρικής, πραγματοποιούσαν ανθρωποθυσίες.

Η προσφορά λοιπόν του Ιουδαϊσμού στην άνοδο της ιδέας του μονοθεϊσμού και την διερεύνηση της έννοιας και σημασίας της θρησκείας είναι μοναδική. Το σύστημα δεήσεων κι εκκλήσεων ήταν βέβαια ουσιαστικά το ίδιο (θυσίες-προσευχές), αλλά ο Θεός Ιεχωβά (ο Ιάω ή Ιάχω) είναι οικουμενικός (ΗΣ. 17: 13, ΣΟΦ. 2: 10) και ηθικός και δεν αρέσκεται αποκλειστικά σε εξωτερικές εκδηλώσεις θρησκευτικότητας.

«Τίνα χρείαν έχω του πλήθους των θυσιών σας; λέγει Κύριος• κεχορτασμένος είμαι από ολοκαυτωμάτων κριών και από πάχους των σιτευτών και δεν ευαρεστούμαι εις αίμα ταύρων ή αρνίων ή τράγων ... Μη φέρετε πλέον, ματαίας προσφοράς το θυμίαμα είναι βδέλυγμα εις εμέ τας νεομηνίας και τα σάββατα, την συγκάλεισιν των συνάξεων, δεν δύναμαι να υποφέρω, ανομίαν και πανηγυρικήν σύναξιν. Τας νεομηνίας σας και τας διατεταγμένας εορτάς σας μισεί η ψυχή μου είναι φορτίον εις εμέ εβαρύνθη να υποφέρω.» ΗΣ.1 [Α]:11-14

Εν τούτοις και στον πουριτανικό μονοθεϊστικό Ιουδαϊσμό η αντίληψη περί εσωτερικής ψυχικής καθαρότητας ήταν ακόμη πολύ πρόωρη απόόψευς γνησιότητας και πνευματικής ποιότητας για το λόγο αυτό “Λέγων δε καινήν, έκαμε παλαιάν την πρώτην• το δε παλαιούμενον και γηράσκον είναι πλησίον αφανισμού...” (ΕΒΡ. 8 [Η]:13).

Έτσι ο Ιουδαϊκός ηθικός μονοθεϊσμός επειδή η ανώριμη και πρωτόγονος σκέψη των Εβραίων δεν είχε την δυνατότητα της αφομοίωσης υψηλών εννοιών, δεν μπορεί να συγκριθεί με το Ευαγγέλιο. Για παράδειγμα αυτοί μετά την Έξοδο με την πρώτη ευκαιρία κατασκεύασαν το θεό Άπι.²⁰ ... Ο Ιουδαϊκός μονοθεϊσμός επικράτησε πλήρως μόνο μετά από την επιστροφή από την Βαβυλώνιο αιχμαλωσία περί το 536 π.Χ. οπότε και εξέλειπε παντελώς η ειδωλολατρία από τον Ισραήλ.

Ο εσωτερικός Καινοδιαθηκικός Μονοθεϊσμός

Η προσχώρηση των Ελλήνων στην μονοθεϊστική πίστη του Νώε, του Αβραάμ, του Μωϋσή, του Ιησού Χριστού και η ηγέτιδα θέση που πήραν για τον ευαγγελισμό του κόσμου μαζί με τον εκλεπτυσμένο πολιτισμό τους, την έφεση στην έρευνα και την υψηλή τους καλλιέργεια οδήγησαν σε ένα άλμα την ιστορία που συμπαρέσυρε όλη την ανθρωπότητα.

Γνωρίζοντας αυτό ο Χριστός και βλέποντας τους Έλληνες να τον ζητούν αποκάλυψε ότι: «Ἦλθεν ἡ ὥρα διὰ να δοξασθῆ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.» (ΙΩΑΝ. 12[IB]:23)

Η ομολογία του φιλοσόφου και αργότερα μάρτυρα Ιουστίνου (110-165) που έψαχνε για την αλήθεια είναι αποκαλυπτική:

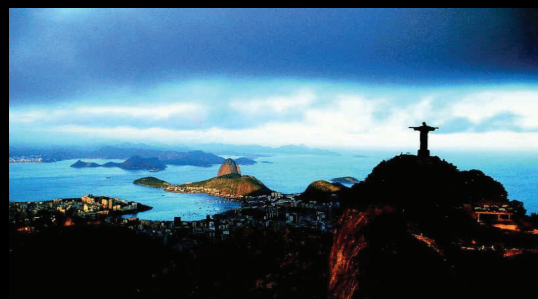
“Αφού εκείνος -μου- είπε αυτά και πολλά άλλα ... σε μένα αμέσως άναψε φωτιά μέσα στη ψυχή μου για τους προφήτες και τους άνδρας εκείνους -της Π. Διαθήκης- οι οποίοι είναι φίλοι του Χριστού, και διαλογιζόμενος με τον εαυτό μου τα λόγια του, εύρισκα ότι αυτή -η Χριστιανική πίστη- είναι η μόνη αληθινή και συμφέρουσα φιλοσοφία.”

Διάλογος προς Τρύφωνα, 8:1

Οι “Εξομολογήσεις” του Αυγουστίνου (354-430), είναι το πιό συγκινητικό και αποκαλυπτικό βιβλίο που δείχνει την εμπειρία ενός έξυπνου και πολύ μορφωμένου ανθρώπου, καθώς πάλεψε ενάντια στην κλασική κουλτούρα για να φθάσει στην πίστη των Χριστιανών γονέων του.

Νέος γοητεύθηκε από τους κλασικούς (Λατίνους πρωτίστως), αλλά ποτέ δεν έγινε ένας χυδαίος ειδωλολάτρης, προσυλητίσθηκε στον Μανιχαϊσμό και τελικά έφθασε στο Χριστιανισμό μέσω του Νεοπλατωνισμού.

“Ο Θεός κρύβεται παντού, αλλά και εκδηλώνεται παντού. Κανένας δεν μπορεί να Τον γνωρίζει όπως είναι, αλλά και κανένας δεν επιτρέπεται να μην Τον ξέρει.”
Αυγουστίνος (354-430)

Επί- -λογος

η μυθική Τελ Ελ Αμάρνα, στην οποία
ανασκάφθηκε η Ακετατών,
η πρωτεύουσα του Αχνατών

Οι

«θεοί» κάποτε κατοικούσαν μέσα σε υπεράνθρωπη δύναμη και ομορφιά στην κορυφή των χιονισμένων βουνών ή στο ψηλαφητό σκοτάδι των σπηλαίων.

Αργότερα στην εποχή της κλασικής Ελλάδας, πήραν τη μορφή ωραίων ανθρώπων. Όμως ο Ευριπίδης όπως και άλλοι αμφισβήτησε τις δοξασίες και τις αντιλήψεις που περιέβαλλαν τους θεούς του Ολύμπου, καθώς είχαν ελαττώματα και ανηθικότητες που οι άνθρωποι αποδίδουν σε κακούς ανθρώπους. π.χ. η Αρτεμη ζητά ανθρωποθυσίας; «Εγώ νομίζω (λέει η ίδια η ιερεία της, Ιφιγένεια) πως οι ντόπιοι εδώ θέλουν να σκοτώνουν και ρίχνουν στη θεά τη κακία τους. Κανένας απ' τους θεούς δεν πιστεύω πως είναι κακός.» Ευριπίδης, Ιφιγένεια εν Ταύροις.

Με το πέρασμα των αιώνων όλοι οι παλαιοί κακοί και ανήθικοι 'θεοί' ξεχάστηκαν, έσβησαν, δεν έχουν λάτρες και ναούς, δεν αποβλέπει πια κανείς σε αυτούς. Όλοι συνενώθηκαν σε ένα Θεό Πατέρα που κατοικεί ψηλά στους ουρανούς αλλά και στις καρδιές των απλών και ταπεινών ανθρώπων.

Αυτόν που ο Αχενατών αναζήτησε και η βασανισμένη βασίλισσα της Τροίας Εκάβη ζήτησε επιτακτικά: «Ω, εσύ που κρατάς στα χέρια σου τη γη και την έχεις θρόνο σου, όποιος και αν είσαι, όν ανεξήγητο –πώς να σ' ονομάσω. Δία, νόμο της φύσης, Λόγο που κατοικεί στον άνθρωπο σ' εσένα προσεύχομαι, γιατί οδηγείς αθόρυβα όλα τα πράγματα των θνητών προς την Δικαιοσύνη.» Ευριπίδη, Τρωάδες

Ο Αισχύλος βάζει στα ίδια λόγια στο στόμα του Αγαμέμνονα: «Δίας, όποιος κι' αν είναι αυτός, αν μ' αυτό το όνομα ευχαριστείται, έτσι θα τον επικαλούμαι ...» Ο ύμνος στο Δία του Κλεάνθη (331-231 π.Χ.) είναι πιο αποκαλυπτικός: «Απ' όλους τους θεούς πιο δοξασμένε, πολυώνυμε, και πολύμορφε, αιώνια παντοδύναμε Δία, που από σένα πήρε η Πλάσις αρχή, που κυβερνάς με τους νόμους σου τα πάντα, χαίρε. Γιατί και σ' όλους τους θνητούς δίνεις το δικαίωμα να σου μιλάν. Γιατί απ' τη γενιά σου έχουμε βγει, σαν απομίμησις του κυβερνήτη μοναδική, απ' όσα θνητά ζουν και κινούνται πάνω στη γη. Γι' αυτό θα σε πολυδοξολογήσω, και τη δύναμή σου για πάντα θα τραγουδώ. Σε σένα όλη αυτή η Πλάσις, που στριφογυρίζει γύρω απ' τη γη, υπακούει, όπου κι αν την οδηγείς, και πειθαρχικά υποτάσσεται σε σένα. Στα ανίκητα χέρια σου κρατάς για υπηρέτη το δίστομο, φλογισμένο, αθάνατο αστροπελέκι.

Μ' αυτό οδηγείς εσύ τον καταδεκτικό λόγο, που μέσα σ' όλα περνά τα μικρά και τα μεγάλα αστέρια. Σου είσαι αυτός, που τόσο μεγάλος έχεις γίνει, ο πιο ανώτερος αιώνιος βασιλιάς. Ούτε γίνεται κανένα έργο πάνω στη γη χωρίς εσέ, Θεέ, ούτε στο αιθέριο στερέωμα, ούτε στην θάλασσα επάνω, εκτός από εκείνα που κάνουν οι κακοί με τη δική τους αμυαλιά, συ, όμως, ξέρεις να συμπληρώνεις τις ελλείψεις, να ομορφαίνεις τις ασχήμιες, και ν' αγαπάς κι εκείνους που δεν σ' αγαπούν. Γιατί έτσι έχεις συνδυάσει τα πάντα και συνενώσσει, τα καλά και τα κακά, ώστε απ' όλα τα όντα, πάντα να πραγματώνεται ένας λόγος, (ο δικός σου), που όσοι απ' τους θνητούς είναι κακοί τον παρατούν και τον αποφεύγουν. Αλλά, πανάγαθε Δία, αόρατε, που εξουσιάζεις τους κεραυνούς, λύτρωνε τους ανθρώπους από την ολέθρια απειρωσύνη, και διώξε την, πατέρα, μακριά απ' την ψυχή, κι αξιωσέ μας ν' αποκτήσουμε τη γνώμη, ότι συ, θαρρετά και με δικαιοσύνη, κυβερνάς τα πάντα, για να σ' αποδίδουμε τιμή στην τιμή, υμνώντας για πάντα τα έργα σου, όπως πρέπει σ' εκείνους που είναι θνητοί. Γιατί στους ανθρώπους δεν έχεις άλλοτε δοθεί προνόμιο πιο μεγάλο, ούτε στους θεούς, παρά να δοξολογούν τον δίκαιο νόμο πάντα με δικαιοσύνη.»

Η απάντηση στην συλλογική αυτή έκκληση στον ένα Θεό, ήλθε απο τον ουρανό μέσω της ενσάρκωσης του Υιού και Λόγου του Θεού.

Όμως στα τέλη του 19^{ου} αι., θεός έγινε ο άνθρωπος, που εφευρίσκει και δημιουργεί και ο οποίος κατοικεί στη γη. Εκφραστής της νέας αυτής θρησκείας υπήρξε ο Νίτσε, που δεν ήταν άθεος, αλλά ο θεός του είχε πεθάνει. Η τραγωδία του ήρωα του Νίτσε, Ζαρατούστρα, δεν έγκειται στο ότι ο θεός του πέθανε, αλλά στο ότι ο ίδιος ο Νίτσε έγινε θεός, γιατί δεν ήταν άθεος. Στις αρχές του 21ου αιώνα, ο θεός της γης έχει καταστρέψει το περιβάλλον καθώς ανθεί το εμπόριο ... εκπομπής διοξειδίου του άνθρακα, έχει όπλα ικανά να καταστρέψουν τη γη όχι μία αλλά πέντε φορές, οι μισοί κάτοικοι της γης ζουν με λιγότερα από 2 δολάρια την ημέρα, (το 21% σύμφωνα με τη Unicef, επιβιώνει με λιγότερο από 1 δολάριο την ημέρα), και έτσι περισσότερο από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι κοιμούνται το βράδυ πεινασμένοι. Από την άλλη πλευρά η διαφθορά κυριαρχεί σε όλα τα επίπεδα. Όλο και περισσότεροι άνθρωποι κατανοούν ότι δεν είναι θεοί, αλλά χωμάτινοι με ουρία και ζάχαρο και ξανά σαν τον “αιρετικό” Αχενάτων που συνέλαβε την ιδέα του ενός θεού και την απρόσωπη φύση του θείου,^{*21} κοιτά ζουν ψηλά στους ουρανούς για το Πατέρα από τον Οποίο προήλθαν και στον Οποίο θα καταλήξουν ... (ΙΩΑΝ. 16[ΙΣΤ]:1)

Παραπομπές

(*1) Ο Αβραάμ έδωσε δέκατα στον βασιλιά της Ιερουσαλήμ πράγμα που δικαιολογείται στην Καινή Διαθήκη ότι αυτός ο βασιλιάς υπήρξε προτύπωση του Χριστού, άρα ήταν λάτρης του ενός αληθινού Θεού. (ΓΕΝ. 14:18 & ΕΒΡ. 7:1)

(*2) Ο Ιώβ έκανε θυσίες στον έναν Θεό χωρίς να είναι Λευίτης, δηλαδή από την φυλή Λευί και αυτό δείχνει ότι πρόκειται για μονοθεϊστή, πρίν από το Μωσαϊκό Νόμο και χωρίς σχέση με το λαό Ισραήλ. Ο Ιώβ δεν ήταν Εβραίος.

(*3) Ο Βαλαάμ, ήταν “προφήτης των εθνών”, από μια περιοχή στη Ν.Α. Βαβυλώνα, τον οποίο ο Χαναναίος βασιλιάς Βαλάκ κάλεσε να καταραστεί τον λαό Ισραήλ κατά την είσοδο του στην Χαναάν. Ο Βαλαάμ γνωρίζει τον ένα αληθινό Θεό χωρίς να έχει σχέση με την Ιουδαϊκή παράδοση και ζητά επτά βωμούς να θυσιάσει (ΑΡΙΘΜ. 23[ΚΒ]:1) πράγμα που και ο Ιώβ έκανε (ΙΩΒ 42[ΜΒ]:8) υποδηλώνοντας ότι ίσως προέρχονται από την ίδια μονοθεϊστική παράδοση.

Αναλυτικά: Οι Μωαβίτες, ένας ισχυρός λαός, του οποίου ανακαλύφθηκαν μέγα πλήθος οχυρωμένων πόλεων, δεν είχαν καμιά διάθεση να αφήσουν τους δραπέτες από την Αίγυπτο Εβραίους να φθάσουν στην “υποσχεμένη γή”. Σύμφωνα με την συνθήκη της εποχής ο έντρομος βασιλιάς των Μωαβιτών Βαλάκ, κάλεσε σε βοήθεια του τον Βαλαάμ από την Φαθουρά της Ν. Βαβυλωνίας, έναν δυνατό προφήτη για να τους καταραστεί. Ένα σκοτεινό πρόσωπο, ο Βαλαάμ ήταν αδύνατο για χιλιετηρίδες να επιβεβαιωθεί ιστορικά. Όμως στο Τελ Ντέιρ Άλλα (τη Βιβλική Σοκχώθ) ανασκάφθηκαν εκατοντάδες κομμάτια από ασβεστοκονίαμα (σοβά-γύψο) που ήταν γραμμένο ένα μεγάλο κείμενο. Όταν ενώθηκαν μιλούσαν για το Βαλαάμ το γιό του Βεώρ στον οποίο έγινε μια θεϊκή επίσκεψη, “και ιδού, τον επισκέφθηκαν οι θεοί το βράδυ και του είπαν...”, έγραψαν μέσα ένα ναό τους οι Χαναναίοι ...

Μια αρχαιολογική παραδοξότητα ήλθε να επιβεβαιώσει την ύπαρξη ενός προσώπου που αναφέρεται στους ΑΡΙΘΜ. κεφ. 22°. Ο Βαλαάμ συνέστησε στον Βαλάκ ότι μόνο η επιμίσξια με τον ηθονικό λαό των Μωαβιτών θα κατάστροφε τον Ισραήλ αλλά η θεϊκή παρέμβαση διέσωσε τον μονοθεϊστικό λαό που πλέον είχε αποκτήσει εθνική ταυτότητα.

(*4) Δηλ. ή ο Αβραάμ κατηχήθηκε στον Μονοθεϊσμό απ’τους παππούδες του, εφόσον ο πατέρας του ήταν ειδωλόλατρης (Ι.Ν. 24[ΚΔ]:2), ή έλαβε αυτόν με ειδική ατομική αποκάλυψη.

(*5) Τελ στα Αραβο-Ισραηλικά, ή Κιρμπετ στη Μ. Ανατολή θα πεί λόφος (τελ=σωρός) ερειπίων. Η Ελ Αμάρνα, βρίσκεται σχεδόν στο μέσον της απόστασης από την Θήβα προς την Μέμφιδα και ο οικισμός αυτός αποικήθηκε πολύ αργότερα από τους βεδουίνους Μπενί Αμράν, εξ ου και το όνομα της περιοχής.

(*6) “Το τέμενος, γνωστό με το όνομα ‘οικία του Άτων στην Ακετατών’, πάνω στο οποίο υψωνόταν ο μεγάλος ναός του Γκεματών, είχε μήκος 760 μ. και πλάτος 270 μ. Ο ίδιος ο ναός, ανοικτός από τη δυτική πλευρά με άνοιγμα περίπου 32 μ., είχε μήκος που ξεπερνούσε τα 210 μ. Στο εσωτερικό του δεν έφερε κάλυψη και διέθετε έξι διαδοχικές αυλές, ενώ οι θύρες και τα πρόθυρα έφεραν ανακουφιστικό ανοικτό τρίγωνο, διότι δεν έπρεπε να εμποδίζει τίποτε το φως να φθάνει στο έδαφος... Πλήρης διαφοροποίηση, λοιπόν, αυτού του υπαίθριου ναού, καθαρά ηλιακού, σε σύγκριση με το ναό του Καρνάκ, όπου ο επισκέπτης περνούσε βαθμιαία από το φως της αυλής, στο ημίφως των αιθουσών προσφορών και, στη συνέχεια, στο σκότος του ιερού με την βαριά κάλυψη, που φιλοξενούσε το άγαλμα του Αμμωνος.” Πωλ Μπαρκέ, L’ Empire des Conquerants, Παρίσι- 1970-2007. (*7) Τις τελευταίες δεκαετίες του Αμένωφ III, που ουσιαστικά συμβασίλευε με τον Αχενατών, παρουσιάζονται τα πρώτα στοιχεία ρεαλισμού στην Αιγυπτιακή τέχνη.

(*8) Η κεφαλή της Νεφερτίτη βρέθηκε το 1912 από τον αρχαιολόγο Λούντβιχ Μπόρχαρτ. Φυγαδεύτηκε λάθρα στη Γερμανία και ως εκ τούτου η Αίγυπτος απαγόρευσε στους Γερμανούς αρχαιολόγους να κάνουν πλέον εκεί ανασκαφές. Όμως πρέπει να ειπωθεί ότι από την εποχή του αντιβασιλέα Μοχάμετ Άλι (1769-1849), υπήρξε πλήρης αδιαφορία στην διαφύλαξη της εθνικής κληρονομιάς η οποία έγινε αντικείμενο συναλλαγής για το λόγο αυτό όλο και μεγαλύτερες ποσότητες αρχαίων απέπλεαν νόμιμα από το λιμάνι της Αλεξάνδρειας προς την Ευρώπη. Οι πρώτες διαμαρτυρίες έγιναν από το Ζ. Φ. Σαμπολιόν αλλά η αφύπνιση της εθνικής συνείδησης ξεκίνησε από τον Αιγύπτιο διανοούμενο Ριφαά ελ-Τατάουϊ (1801-1873).

(*9) Ενοθεϊσμός, η πίστη σε έναν Θεό αλλά και η παραδοχή άλλων. Μονοθεϊσμός, η πίστη σε έναν μόνο Θεό και καμιά άλλη θεότητα.

(*10) Τοπικοί διωγμοί σίγουρα υπήρξαν. Σε ανάγλυφο του Νουβικού ναού της Αμάντα απεικονίζεται ο διωγμός κατά του θεού Αμμωνά ενώ παρουσιάζεται ανεκτικότητα προς τον θεό Τοθ. Ο ιερακοκέφαλος ηλιακός θεός Ωρος επίσης εξαφανίσθηκε. Γενική εικονοκλασία δεν υπήρξε αλλά καταστροφές σίγουρα έγιναν.

(*11) “...στρατιώτες εργάστηκαν για την ανοικοδόμηση των νέων κτιρίων του Ακενατών. Ο στρατός έδινε τη βεβαιότητα μόνιμης και καλά οργανωμένης προμήθειας των απαιτούμενων οικοδομικών υλικών. Συγχρόνως, παρείχε εργατικό δυναμικό για τα μεγάλα μνημειακά συγκροτήματα, κι έτσι, οι αγρότες συνέχιζαν απρόσκοπτα και για όλο το χρόνο της εκμετάλλευσης της γης...” Συρίλ Αντρέντ, L’ Empire des Conquerants, Παρίσι, 1970-2007.

(*12) Βλέπε: Υποσημ. 10

(*13) Οι γιοί του Χετ, ΓΕΝ. 23:3, περί το 1900 π.Χ., εισήλθαν κατά κύματα στην Ανατολία και είχαν εξαπλωθεί εθνολογικά ώστε έλαβαν μέρος μάλιστα και στην ίδρυση της Ιερουσαλήμ ΙΕΖ. 16:3,35, ΓΕΝ. 23:3, 26:34, 2 ΒΑΣ. 11:3. Αυτοί χρησιμοποίησαν τον χαλκό σε συνδυασμό με τον ψευδάργυρο και το κασσίτερο και δημιούργησαν τον μπρούτζο. Ο μπρούτζος ήταν κρατικό μυστικό για την κατασκευή όπλων την εποχή εκείνη. Χωρίς αυτό οι κατακτητές ή οι υπερασπιστές δεν είχαν καμιά ελπίδα νίκης, εκτός και είχαν σίδηρο.

(*14) Ελλειπτικό πλαίσιο με γραπτή ένδειξη στα ιερογλυφικά Φαραωνικών ονομάτων.

(*15) Εν τούτοις, πολλοί μεμονωμένοι λίθοι που φέρουν ανάγλυφα εικόνες του Ατονα, βρέθηκαν ενσωματωμένοι σε ναούς που έκτισε ο Ραμσής ΙΙ στην Ερμούπολη.

(*16) Στη θεματογραφία της ζωγραφικής στους ελάχιστους τάφους που βρέθηκαν από την εποχή της Αμάρνα, φαίνεται ότι και η ελπίδα αιώνιας ζωής με εορταστικά συμπόσια έχει πλήρως εξοβελιστεί.

(*16) Οι ίδιοι ευφάνταστοι Έλληνες, μετωνόμασαν το σεληνιακό θεό των Αιγυπτίων Θωτ, σε Ερμή τρισεμίστο!, νομίζοντας ότι ήταν ένας αρχαίος βασιλιάς της Αιγύπτου, συγγραφέας δήθεν αποκρύφων έργων μαγείας, αστρολογίας και αλχημείας και εμπνευστής όλων των τεχνών και των επιστημών ...

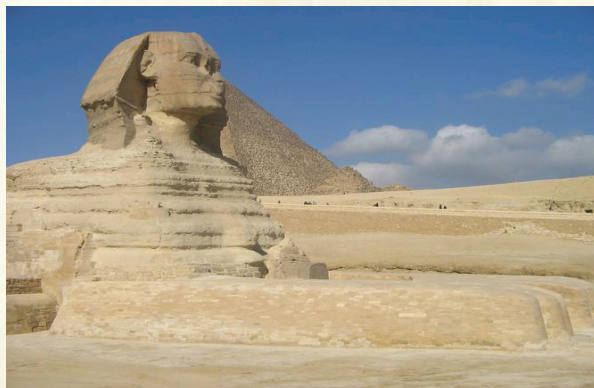
(*17) Οι Τερτυλλιανός, Κυπριανός και Λακτάντιος θεώρησαν ότι εννοούσε τον σατανά, οι χριστιανοφιλόσοφοι Κλήμης Αλεξανδρείας και Ευσέβιος θεώρησαν ότι ήταν ένας ... άγγελος, οι ακραίοι είπαν ότι πρόκειται για ένα επιληπτικό φαινόμενο, αλλά η πιο ασφαλής τοποθέτηση είναι ότι πρόκειται για την φωνή της συνειδήσεως η οποία τον αποθάρρυνε να πράξει το κακό.

(*18) Ο Ξενοφώντας αναρωτιόνταν, «πως θα προσφέρουμε θυσίες στους θεούς με χαρά, τη στιγμή που οι πράξεις μας είναι ασεβείς» (πως ή θεοί θύσομεν ηδέως ποιούντες έργα ασεβή), Ανάβαση V:7:32, αλλά δεν είχε όμως ενδιασμούς στο να επιτρέψει σε έναν διεστραμμένο στρατιώτη του να πάρει μαζί του έναν υπόδουλο μελλοθάνατο νεαρό ως εραστή! ... «Επισθένης δ' ήν τις Ολύμπιος παιδεραστής, ός ιδών παίδα καλόν ηβάσκοντα άρτι πέλτην έχοντα μέλλοντα αποθήσκειν, προσδραμών ικέτευε βοηθήσαι παιδι καλώ. Και ός προσελθών τω Σεύθη δείται μη αποκτείνει τον παιδα, και του Επισθένουσ δηγείται τον τρόπον, και ότι λόχον ποτέ συνελέξατο σκοπών ουδέν άλλον ή ει τινές είεν καλοί, και μετά τούτων ήν ανήρ αγαθός.» Ανάβασις VII:4:7-11.

(*19) Ο σοδομιστής Δίας ερωτεύθηκε τον τσοπάνη Γανυμήδη, τον έκλεψε και τον μετέφερε στον Όλυμπο ...

(*20) Στην έρημο με την πρώτη ευκαιρία κατασκεύασαν το θεό Άπι (ΕΞ. 32[ΑΒ]:4) και αργότερα λάτρευαν παράλληλα με τον Ιεχωβά και τα είδωλα: 2 ΒΑΣ. 17[ΙΖ]:33.

(*21) “Την εποχή της θρησκευτικής αίρεσης της Αμάρνα, η εγκατάλειψη κάποιων αρχαϊκών αξιών και η ανανεωμένη αντίληψη για το θείο, η προώθηση μιας φιλολογικής παραγωγής βασισμένης στην ομιλουμένη γλώσσα με τις ξένες λέξεις που αυτή περιείχε πλέον, οι ρεαλιστικές παραστάσεις του ηγεμόνα,ως άρχοντα του κόσμου τούτου,η ευρύτερη πρόσβαση στα σχολεία, η αναζήτηση του ρεαλισμού στην τέχνη και η απελευθέρωση από όλες αυτές τις εκφράσεις του φανταστικού πού ‘ανακυκλώνονταν’ όλους αυτούς τους αιώνες του συντηρητισμού, οδήγησαν την Αίγυπτο σε ένα άνοιγμα και μια πιο φιλελεύθερη έκφραση.” Κριστιάν Ντερός-Νομπλκούρ, L' Empire des Conquerants, κεφ., 3ο, Παρίσι, 1970-2007. Κοίτα επίσης: Daniel Rops, μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας, “Ο Φαραώ Αμένοφισ και η Νεφερτίτη”. Ομοίως: Adolf Erman, “Die Religion der Agypter”, Berlin - 1934, K. Lange, Konig Echnaton und die Amarnazeit, Die geschichte eines Gottkunders, Μόναχο-1951. Ο ύμνος του Άτονα, προέρχεται από μετάφραση του γνωστού Άγγλου αιγυπτιολόγου J.H. Breasted και του Γερμανού ομολόγου του Adolf Erman.

» Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

- *Αγία Γραφή (Παλαιά και Καινή Διαθήκη) στο Κείμενο για την Καινή Διαθήκη ή σε μετάφραση για την Παλαιά Διαθήκη (Εβδομήκοντα-Βάμβα-Λούβαρη/Χαστούπη-Δημοτική)
- *Archaeology and the Old Testament, Baker Books, Gr. Rapids, MI. – 1998
- Eerdmans' Atlas of the Bible, WM.B.EERDMANS PUBL. Co., MI.-USA-1983
- *Egypt and Bible History, From Earliest Times to 1000 B.C. Baker Book House, Gr. Rapids, MI.- 1981
- *Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας, Αθήνα-1980, μπφρ. Εκ Γαλλικού, Vocabulaire de Theologie Biblique.
- *Αγουριδης Σ., «Εβραϊκή Αρχαιολογία», Αθήνα-1980
- *ΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ, Εκδ. ΟΡΟΣ, Αθήνα-1998
- *Amadasi, M.G., κ.α., «Monte Sinai, Rapporto preliminare della campagna di scavi», διάφορες εκδόσεις 1964-65-66, Ινστιτούτο Μελετών Εγγύς Ανατολής, Ρώμη.
- *Assmann, J., «Potere e salvezza: theologia politica nell' antico Egitto, in Israele e in Europa», Tourin-2002
- *Bea, A., «Archaeologisches und Religionsgeschichtliches aus Ugarit Ras-Shamra», στο "Biblica", XX, 1939.
- *Βέλλας Β., «Εβραϊκή Αρχαιολογία», Αποστολική Διακονία, Αθήνα-1980
- *Βερκουτέ Ζαν, «Le Temps des Pyramides»
- *Bietak Manfred, «Avaris, the Capital of the Hyksos, Recent Excavations at Tell el-Daba», British Museum Press, London-1996
- *Bongioianni, A. & Tosi, M., «Spiritualita dell'antico Egitto:I concetti di Akh, Ba e Ka», Rimini-1997
- *Bonnet, H., «Reallexikon der agyptischen Regiongeschichte», Berlin-1952
- *Γρηγόριος θεολόγος, «Κατά Ιουλιανού»
- *Campbell Joseph, «Transformations of Myth Through Time», Harper & Row
- *Chiodi. S.M., «La religione dell' antico Egitto», Milan-1974
- *Cimmino, F., «Storia delle piramidi», Milan-1990
- *Clayton, P.A., «I faraoni: cronaca illustrate di tutte le dinastie dell' antico Egitto», Milan-1995
- *Corteggiani, J.-P., «L' Egypte des Pharaons au Musee du Caire», Paris-1979
- *Derricourt, R.M., «Radiocarbon Chronology for Egypt and North Africa» στο JNES,30,1971
- *Edward, I.E.S., «The Pyramids of Egypt», London, 1961
- *Engelbach, R., «The so-called Hyksos Monuments», στο ASAE, 28, 1928.
- *Ευσέβιος Καισαρείας, «Πανηγυρικός εις Κων/νον Α'», «Περί των τοπικών ονομάτων εν τη Αγία Γραφή», Ε.Π.Ε. - Θεσσαλονίκη
- *Giavotto Caterina-Ed., «Testi a cura – Cairo Egyptian Museum», Milano-2006
- *Ιώσηπος Φλάβιος, «Ιουδαϊκή Αρχαιολογία»
- Κέλλερ Βένερ, «Η Βίβλος ως Ιστορία λαών και πολιτισμών», Εκδ. Ιστορική Βιβλιοθήκη, Αθήνα-1968
- *Kitchen Andrew Kenneth, «On the Reliability of the Old Testament», Eerdmans Publ., Gr. Rapids, MI. 2003
- *Κλήμης Αλεξανδρείας, «Στρωματείς»
- *Κορδάτος Γ., «Η Παλαιά Διαθήκη στο φως της Κριτικής», Αθήνα-
- *Κωνσταντίνου Μ., «Παλαιά Διαθήκη: Αποκρυπτογραφώντας την πανανθρώπινη κληρονομιά», Εκδόσεις Αρμός - Αθήνα 2008

- *Langhe R. de, «Les Textes de Ras Shamra-Ugarit et leur rapports avec le milieu biblique de l' Ancien Testament», Ζεμπλού-1945, 2 τ.
- *Λεκλάν Ζαν, «L' Empire des Conquerants», Ed. Gallimard, Paris-2003
- *Lods A., «Ο ΜΩΥΣΗΣ, Σειρά: Η Καταγωγή του Χριστιανισμού», βιβλίο 6ο, Εκδ. Δίβρης, Αθήνα-Αθήνα 1978
- *Μανέθων, «Αιγυπτιακά»
- *Μπαρκέ Πώλ, «L' Empires des Conquerants», Παρίσι, 1970-2007
- *Νικοδήμου, μητροπολίτου Αττικής και Μεγαρίδος, «Μαρτυρία από τα σπλάγχνα της γης», Εκδόσεις Σποράς, Αθήνα-1982.
- *Ντεμάρν Πιέρ, «Naissance de l' art Grec», Ed. Gallimard, Paris -2005
- *Οικονόμου Η., «Παραδόσεις Εβραϊκής Αρχαιολογίας», 2 τ., 1985, ανατύπ. - 1992
- *Οσμάν Αχμέτ, «Μωϋσής και Αχενατών» (Moses and Akhenaten) - 2002
- *Pertie, W.M.F., & Garrow Duncan, J., «Hyksos and Israelite Cities», London, 1906
- *Πλίνιος, ο πρεσβύτερος, «Φυσική Ιστορία»
- *Πλούταρχος, «Βίοι Παράλληλοι», Εκδόσεις Ζήτρος, Αθήνα - 2007
- *Πολύβιος, «Ιστορία» από Β' Καρχηδονιακό έως πτώση Μακεδονίας σε Ρώμη σε 40 βιβλία. Διασώθηκαν πρώτα 5 και τμήματα.
- *Pritchard, J.B., «The Ancient Near East Pictures relating to the Old Testament», Prinston, N.J.-1954
- *Ραβινική παράδοση, (Ταλμούδ, Ταρκουνείμ)
- *Rohl M. David, «A Test of Time: The Bible from Myth to History», 1995*Sandars N.K., «Οι Λαοί της θάλασσας», Εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα-2001
- *Edward-Lucie Smith, «Art and Civilization», Ed. Lawrence King-1992
- *Στράβων, «Γεωγραφικά»
- *Τάκιτος, «Ιστορίες»
- *Φλάβιος Ιώσηπος, «Κατά Απίωνος», Εκδ. Ι. Ζαχαροπούλου-Αθήνα
- *Φάριγκτον Κάρεν (Karen Farrington), στον «Ιστορικό Ατλαντα των Αγίων Τόπων» Thalamus Publ., 2003.
- *Frankfort, H., «La Religione dell' antico Egitto», Tourin, 1991.
- *Φροϋντ Σίγμουντ, «Ο Μωϋσής και ο Μονοθεϊσμός»(Moses and Monotheism)-1937
- *Hans-Christian Huf, «SPHINX 3: Geheimnisse de Geschichte Von Ramses II», Germany-1998
- *Hartog, F., «Le minoir d' Herodote», Paris-1980
- *Hoffmeier K. James, «Israel in Egypt, The Evidence for the Authenticity of the Exodus Tradition». Oxford University Press, N.Y.-1996
- *Χριστιανική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, τομος 5ος- Εβραϊκή Αρχαιολογία.
- *Χριστινάκη Π. Ελένη, Δρ. Θ.ι, Εισαγωγή στην Βιβλική Αρχαιολογία, Αθήνα-2001, Θέματα Βιβλικής Ιστορίας, Αθήνα -1999, Ερμηνεία της Π. Διαθήκης εκ του πρωτοτύπου, Αθήνα-2000
- Οδοιπορικά (itineraria)
- Ιντερνετ: (Πηγή: ICEJ News via Charisma on-line)
- Περιοδικά, Ιδρύματα, Κέντρα:
- “Annual of the American School of Oriental Research” (AASOR)
- “American Journal of Archeology”(AJA)
- “British Archeological Reports” –Int. Series-
- “Journal of the Ancient Near Eastern Society of Columbia Univ.”(JANES)
- “Revue du Louvre”(RdL)

* Επειδή η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έκδοση είναι τεράστια θα αποσταλεί σε ερευνητές μετά από έγγραφη αιτήσή τους στην διεύθυνση του περιοδικού.

ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ

ΕΙΔΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ:

*** ‘Ολες οι εξω-Βιβλικές ανα-
φορές για τον Χριστό και
την εκκλησία Του.**

στην Αρχαία Αίγυπτο, οι ιστορικοί τόποι, βρίσκονται δίπλα στο Νείλο, ή λίγα χιλιόμετρα μακριά

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

» Οι Εθνικές και Ιουδαϊκές μαρτυρίες για το Χριστό
» και τους πρώτους Χριστιανούς

- » 67 μ.Χ. πλίνιος Πρεσβύτερος
- » 72 μ.Χ. Ιουδαϊκό Ταλμούδ
- » 93 μ.Χ. φλάβιος Ιώσηπος
- » 111 μ.Χ. Πόπλιος Τάκιτος
- » 112 μ.Χ. πλίνιος Νεώτερος
- » 113 μ.Χ. αυτοκράτωρ Τραϊανός
- » 120 μ.Χ. Γάιος Σουετώνιος
- » 125 μ.Χ. Επίκτητος
- » 130 μ.Χ. αυτοκράτωρ Αδριανός
- » Δίων Κάσσιος για Δομιτιανό

» ΕΙΣΑΓΩΓΗ

»

» Ανιστόρητοι, ανειλικρινείς και θρασύτατοι άνθρωποι και μαζί τους πολλοί καλοί αλλά παρασυρόμενοι απο άγνοια, αμφισβητούν την ύπαρξη του Ιησού Χριστού ως ιστορικού προσώπου και δημοσίως και ιδιωτικώς.

» Γενικά θεωρούν, ότι μόνη πηγή για τον Χριστό και το κίνημά Του είναι τα Ευαγγέλια, τα οποία, όμως, λένουν, γράφτηκαν πολύ αργότερα από τα γεγονότα. Για παράδειγμα η Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, έκδοση 1957, τόμος 46ος στο λήμμα “Χριστός”, γράφει: “Μυθικός ιδρυτής του Χριστιανισμού, που υποτίθεται, ότι γεννήθηκε στην Βηθλεέμ, πόλη της Παλαιστίνης ... και ότι πέθανε με σταυρικό θάνατο ...”

»

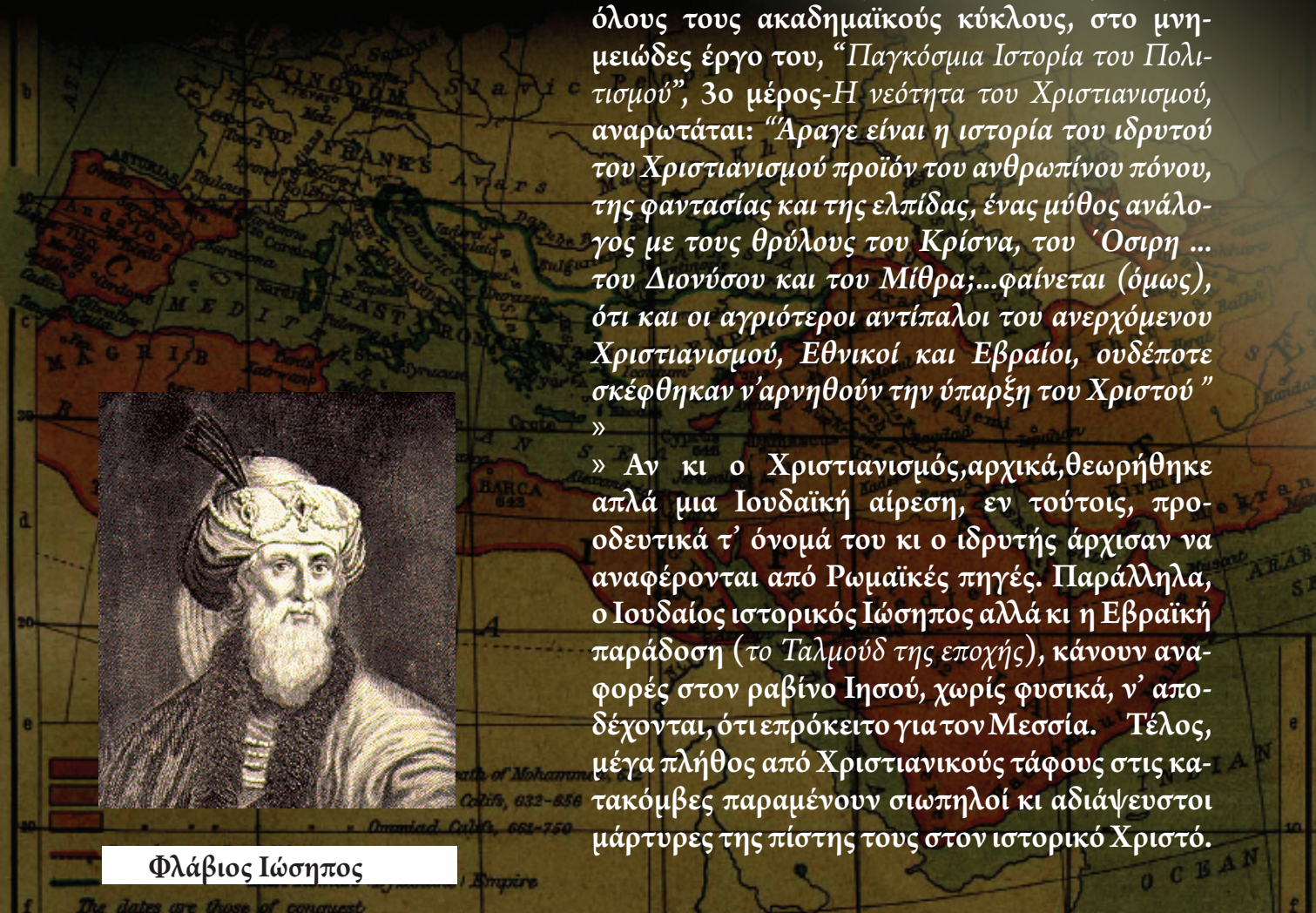
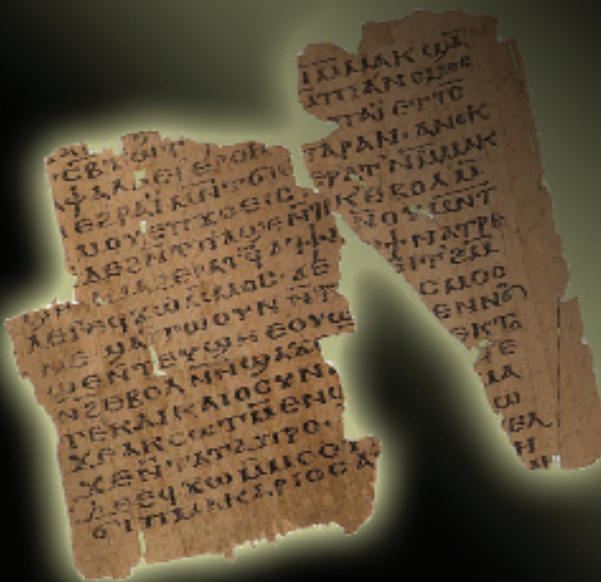
» Ο Γουίλ Ντυράν, αυθεντία σεβαστή σε όλους τους ακαδημαϊκούς κύκλους, στο μνημειώδες έργο του, “Παγκόσμια Ιστορία του Πολιτισμού”, 3ο μέρος-Η νεότητα του Χριστιανισμού, αναρωτάται: “Αραγε είναι η ιστορία του ιδρυτού του Χριστιανισμού προϊόν του ανθρωπίνου πόνου, της φαντασίας και της ελπίδας, ένας μύθος ανάλογος με τους θρύλους του Κρίσνα, του Όσιρη ... του Διονύσου και του Μίθρα;...φαίνεται (όμως), ότι και οι αγριότεροι αντίπαλοι του ανερχόμενου Χριστιανισμού, Εθνικοί και Εβραίοι, ουδέποτε σκέφθηκαν ν’αρνηθούν την ύπαρξη του Χριστού”

»

» Αν κι ο Χριστιανισμός, αρχικά, θεωρήθηκε απλά μια Ιουδαϊκή αίρεση, εν τούτοις, προοδευτικά τ’ όνομά του κι ο ιδρυτής άρχισαν να αναφέρονται από Ρωμαϊκές πηγές. Παράλληλα, ο Ιουδαίος ιστορικός Ιώσηπος αλλά κι η Εβραϊκή παράδοση (το Ταλμούδ της εποχής), κάνουν αναφορές στον ραβίνο Ιησού, χωρίς φυσικά, ν’ αποδέχονται, ότι επρόκειτο για τον Μεσσία. Τέλος, μέγα πλήθος από Χριστιανικούς τάφους στις κατακόμβες παραμένουν σιωπηλοί κι αδιάψευστοι μάρτυρες της πίστης τους στον ιστορικό Χριστό.

Φλάβιος Ιώσηπος

Ο Ρωμαίος επιστήμων και εγκυκλοπαιδιστής Πλίνιος ο πρεσβύτερος (**Gaius Plinius Secundus, 23-79 μ.Χ.**) στη «Φυσική Ιστορία» (**Historia Naturalis-30:11**), περί το 67 μ.Χ., γράφει: «Υπάρχει και μια άλλη ομάδα μαγείας η οποία κατάγεται από τον Μωϋσή και τον Ιωάννη και τον Ιησού και τους Ιουδαίους, αλλά –σ.μ., ιδρύθηκε- πολλές χιλιάδες χρόνια μετά τον Ζωροάστρη.» (*Est et alia magices factio a Mose et Ioanne et Iesu ac Iudaeis pendens, sed multis millibus annorum post Zoroastrem.*)

Πλίνιος ο πρεσβύτερος

Η «Φυσική Ιστορία» -ήταν ουσιαστικά μια ογκωδέστατη εγκυκλοπαίδεια με 20.000 λήμματα-, η οποία δεν διασώθηκε ολόκληρη, αλλά δεν παύει να είναι το μεγαλύτερο διασωζόμενο λατινικό έργο. Η αναφορά του Πλίνιου του πρεσβύτερου αποτελεί ουσιαστικό κόλαφο κατά της νεώτερης «Μεγάλης Σοβιετικής Εγκυκλοπαίδειας» και απηχεί μια πρώτη αόριστη πληροφορία των μορφωμένων της εποχής σχετικά με το Χριστό και το κίνημά του. Σχεδόν ένα αιώνα αργότερα, ο σοφιστής Απουλήϊος (**Lucius Apuleius**), κατηγορούμενος ως μάγος, έγραψε μια Απολογία, στην οποία απαριθμεί ξακουστούς μάγους και δήθεν μάγους της ιστορίας, αντιγράφοντας και επιβεβαιώνοντας σε μεγάλο βαθμό τον Πλίνιο: «(αν ήταν έτσι)... εγώ θα ήμουν εκείνος ο Καρμέντας, ή ο Δαμιγέρων, ή ο Ιησούς, ή ο Μωϋσής, ή ο Ιωάννης, ή ο Απολλόβιξ ή ο ίδιος ο Δάρδανος, (σ.μ. μυθολογικός γιός του Δία και της κόρης του Ατλαντα, Ηλέκτρας), ή οποιοσδήποτε άλλος φημίστηκε μεταξύ των μάγων μετά τον Ζωροάστρη και τον Ωσάνη» (*Ego ille sim Carmendas vel Damigeron vel Iesus vel Moses vel Ioannes vel Apollobex vel ipse Dardanus vel quicumque alius post Zoroastren et Hostanem inter magos celebratus est.*) Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι μεταξύ των γνωστών ιστορικών μυστών της εποχής, κατατάσσει τον Ιωάννη (δηλ. τον βαπτιστή) και τον Ιησού Χριστό.

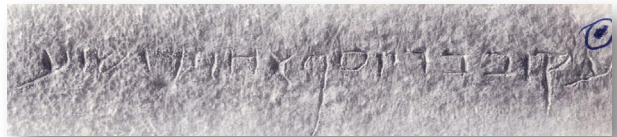
Η Εβραϊκή παράδοση και συγκεκριμένα το Ταλμούδ της εποχής του Πλίνιου του πρεσβύτερου, μνημονεύει το όνομα του Ιησού, τον οποίο βέβαια θεωρεί έναν απλό ραβίνο (διδάσκαλο) και όχι Μεσσία. Ειδικότερα δε το λεγόμενο Βαβυλωνιακό Ταλμούδ, στις σημειώσεις για τις αποφάσεις του ανωτάτου Ιουδαϊκού δικαστηρίου, στη σελίδα Σαχεδρίν 43α, κάνει αναφορά στην καταδίκη του Ιησού, ως μάγου και αποστάτη από τον Ιουδαϊσμό τους. Ο Ιουδαϊκής καταγωγής ιστορικός Φλάβιος Ιώσηπος (36-99 μ.Χ.), προστατευόμενος των αυτοκρατόρων Βεσπασιανού και Τίτου, στο έργο του «Αρχαιότητες» (**Antiquities**) -μια συνοπτική ιστορία του Εβραϊκού λαού σε 20 βιβλία- που συντάχθηκε στην Ελληνική γλώσσα, στο 18° Βιβλίο, κεφ. 3°, πργρ. 63-64, περί το 93 μ.Χ., γράφει: «Υπήρξε την εποχή αυτή, ο Ιησούς, ένας σοφός άνθρωπος, αν είναι νόμιμο, να τον αποκαλεί κανείς άνθρωπο, διότι αυτός έκανε θαυμαστά πράγματα –και ήταν- ένας διδάσκαλος ανθρώπων, που με ευχαρίστηση δεχόταν την αλήθεια. Αυτός προσέλκυσε πολλούς Ιουδαίους και, επίσης, πολλούς Εθνικούς ... η φατρία των Χριστιανών, πού ονομάσθηκε έτσι εξ αυτού, δεν έχει εξαλειφθεί μέχρι σήμερα.»

Οστεοθήκη του Ιακώβου

Η μαρτυρία αυτή ήταν πολύ δυνατή και αμφισβητήθηκε από διάφορους, ότι δήθεν προστέθηκε εκ των υστέρων, αλλά οι σύγχρονες εκδόσεις το θεωρούν κανονικό (Archaeological Study Bible, Zondervan Publ., -2005, σ. 1751), για τον λόγο ότι στο ίδιο έργο (20.200) μιλώντας για το μαρτύριο του Ιακώβου, ο Ιώσηπος προσθέτει: *«Σαν τέτοιου φυράματος που ήταν ο Άνανος (σ.μ., ο αρχιερέας), νόμισε, ότι ήλθε η ευκαιρία, αφού πέθανε ο Φήστος (σ.μ., ΠΡΑΞ. 25[ΚΕ]:13-26:32) ο δε –αντικαταστάτης του- Αλβίνος βρισκόταν ακόμη καθ’ όδόν –σ.μ., προς την Παλαιστίνη-, για να συγκαλέσει συνέδριο κριτών και φέροντας μπροστά σε αυτό, τον ονομαζόμενο Ιάκωβο, τον αδελφό του Ιησού, του λεγομένου Χριστού, και μερικούς άλλους, με την κατηγορία, ότι παρανόμησαν, τους παρέδωσε για να τους λιθοβολήσουν.»* Το ίδιο χωρίο παραθέτει επιβεβαιώνοντας το, ο Ευσέβιος Καισαρείας στην Εκκλ. Ιστορία του (I:11:4-6).

Μια τελευταία -επιπρόσθετη- αρχαιολογική ανακάλυψη, που υποστηρίζει την αυθεντικότητα του κειμένου του Ιωσήπου, δημοσιεύθηκε από το περιοδικό “Biblical Archeology Review” (Επιθεώρηση Βιβλικής Αρχαιολογίας) το Νοέμβριο / Δεκέμβριο του 2002 και είχε σχέση με την ανεύρεση μιας οστεοθήκης, δηλαδή ενός κιβωτίου από ασβεστόλιθο (πάνω αριστερά). Η επιγραφή στη μια πλευρά της οστεοθήκης (κάτω) συγκλόνιζε: *“Ιάκωβος, υιός του Ιωσήφ, αδελφός του Ιησού”*. Ο διακεκριμένος επιγραφολόγος Αντρέ Λεμέρ και συντάκτης του σχετικού άρθρου, δήλωσε ότι αποτελεί *“...την αρχαιότερη εξωβιβλική μαρτυρία για τον Ιησού...”* Οι ενδείξεις είναι πολύ ισχυρές, αφού ο αδελφός του, *«...ο Ιησούς ο αποκαλούμενος Χριστός»*, υποδηλώνει ότι ήταν ένα πολύ γνωστό πρόσωπο.

Ο Ρωμαίος ιστορικός **Τάκιτος** (Publius Cornelius Tacitus, 54-116 μ.Χ.), ο αποκαλούμενος Λατίνος Θουκυδίδης, στα «Χρονικά» του (Annals), που καλύπτουν την ιστορία τεσσάρων αυτοκρατόρων από το 14-68 μ.Χ. σε 16 βιβλία στο κεφ. 15, εδάφιο 44, αναφερόμενος στον μεγάλο διωγμό του Νέρωνα, Ιούλιος του 64 μ.Χ., γράφει το 111 μ.Χ.

«Με τον σκοπό να μην πιστεύεται ότι ο εμπρησμός –σ.μ., της Ρώμης- είχε διαταχθεί – και για να διασκεδάσει ο Νέρωνας, λοιπόν, αυτή την φήμη, κατηγορήσε ύπουλα, ότι υπαίτιοι ήταν αυτοί, που είναι μισητοί στο λαό, για τα αισχρά έργα τους, οι αποκαλούμενοι Χριστιανοί ... ο ιδρυτής της αίρεσης αυτής, θανατώθηκε από τον κυβερνήτη της Ιουδαίας Πόντιο Πιλάτο, επί αυτοκρατορίας του Τιβέριου και αφού προσωρινά η ολέθρια αυτή δεισδαιμονία κάμφθηκε, φούντωσε ξανά, όχι μόνο στην Ιουδαία, την πηγή αυτού του κακού, αλλά ακόμη και στην Ρώμη ... συνελήφθησαν, λοιπόν, αρχικά όσοι ομολόγησαν και, κατόπιν, με την υπόδειξη εκείνων συνελήφθηκε ένα πολύ μεγάλο πλήθος, οι οποίοι, αφού καταδικάστηκαν όχι πλέον για την κατηγορία του εμπρησμού –της Ρώμης- αλλά για το μίσος τους προς το ανθρώπινο γένος ... το αποτέλεσμα –όμως- ήταν ότι, παρ’ όλο που οι ένοχοι άξιζαν τη χειρότερη τιμωρία, άρχισε (γι’ αυτούς) να διεγείρεται οίκτος ... »

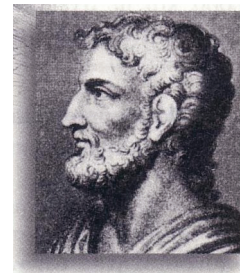
Νέρων

Το δηλητήριο, που εκχύνει ο Τάκιτος, είναι χαρακτηριστικό της πολεμικής της εποχής κατά των Χριστιανών, την οποία αναίρεσαν, με πολύ αγώνα, οι Απολογητές της Εκκλησίας. Στο άλλο έργο του Τάκιτου, «Ιστορίες» (Historiae, 5:2), που διέσωσε συνοπτικά ο Σουλπίκιος Σεβήρος (Chron., 2:30:6), γίνεται άλλη μια φορά αναφορά στους Χριστιανούς:

«Ο –αυτοκράτορας- Τίτος έκρινε, ότι πρέπει να γκρεμισθεί ειδικά αυτός ο ναός –σ.μ. του Σολομώντα στην Ιερουσαλήμ – με τον οποίο εξυψωνόνταν οι θρησκείες των Ιουδαίων και των Χριστιανών, επειδή οι θρησκείες αυτές, μολονότι καταπολεμούσε η μία την άλλη, εν τούτοις, ξεκίνησαν από τους ίδιους ηγέτες -και- οι Χριστιανοί προήλθαν από τους Ιουδαίους -και- εάν καταστραφεί η ρίζα, εύκολα θα αφανισθεί και το φυτό.»

Ο Γάιος Πλίνιος Σεσίλιος Σεκούνδος, 62-114 μ.Χ. (Gaius Plinius Caecilius Secundus), γνωστός ως **Πλίνιος ο νεώτερος**, γεννήθηκε στο Κόμο. Ήταν 8 χρόνων, όταν πέθανε ο πατέρας του Σεσίλιος και υιοθετήθηκε από τον θείο του Πλίνιο τον πρεσβύτερο, συγγραφέα της «Φυσικής Ιστορίας». (Βλέπε, άνωθεν). Είχε εξαιρετες σπουδές, ήταν φίλος του Τάκιτου και υπήρξε από τους καλύτερους συνηγόρους (δηλ. δικηγόρους) της εποχής του. Μολονότι υπηρέτησε στα νιάτα του ως εκατόνταρχος του Ρωμαϊκού στρατού στη Συρία, δεν γοητεύθηκε απ' αυτό. Επιστρέφοντας ασχολήθηκε με την πολιτική και υπό τον αυτοκράτορα Δομιτιανό, περί το 100 μ.Χ. έγινε ύπατος από δε τον Τραϊανό περί το 103 μ.Χ. διορίστηκε κυβερνήτης, με μεγάλες εξουσίες, της Βιθυνίας, μιας επαρχίας της Μικράς Ασίας.

Από την θέση του αυτή είχε τη συνήθεια, να υποβάλλει κάθε ενέργεια και απορία του στον αυτοκράτορα ζητώντας οδηγίες και επιδοκιμασία. Στη συνήθεια του αυτή οφείλεται ένας μεγάλος αριθμός επιστολογραφίας με τον Τραϊανό, όπου συζητούνται θέματα διακυβέρνησης. Μία άλλη συλλογή της αλληλογραφίας του Πλίνιου περιλαμβάνει τεράστιο αριθμό θεμάτων, όπως ότι οι ανύπαντροι Ρωμαίοι δεν είχαν δικαίωμα κληρονομιάς, η περιγραφή μιάς Ρωμαϊκής βίβας, οι χαρές της ζωής στην εξοχή, ένα δείπνο, πολλούς θρύλους, αλλά κορυφαίο όλων είναι η καταγραφή της έκρηξης του Βεζουβίου στην οποία σκοτώθηκε ο θείος του.

**Πλίνιος
ο νεώτερος**

Η επιστολή, του Πλίνιου προς τον Τραϊανό σχετικά με τους Χριστιανούς της Βιθυνίας και η απάντηση του αυτοκράτορα αποτελεί από την αρχαιότητα μια από τις πολυτιμότερες πηγές, για την Εκκλησία, αφού είχαν περάσει μόλις 10 χρόνια απ' τον θάνατο του Ιωάννου. Στην επιστολή του αναφέρει την ταχύτατη εξάπλωση των Χριστιανών και ζητά συμβουλές, για τον περιορισμό τους. Επιστολή ΧCVII: Προς τον αυτοκράτορα Τραϊανό, περ. 112 μ.Χ.:

«Γάιος Πλίνιος προς τον αυτοκράτορα Τραϊανό, κύριε, αποτελεί απαράβατο κανόνα μου, το να αναφέρομαι εις εσάς, για θέματα τα οποία θεωρώ διαφορούμενα, διότι ποιος άλλος είναι ικανότερος, να αφαιρέσει τους ενδιασμούς μου ή να πληροφορήσει την άγνοιά μου; Μη έχοντας ποτέ παρασταθεί σε καμιά από τις ανακρίσεις (ή δίκες), που αφορούν αυτούς που είναι Χριστιανοί, είμαι άσχετος όχι μόνον με τη φύση των εγκλημάτων τους αλλά και μέχρι ποίου σημείου τιμωρούνται ή ανακρίνονται.»^()*

(*) Όπως είναι προφανές, ο διωγμός αποτελεί προέκταση της μη συμμόρφωσης με την πολιτεία και την εκδήλωση υποταγής στον αυτοκράτορα και όχι κάποιο καπρίτσιο του Τραϊανού. Έτσι οι Χριστιανοί λειτουργούσαν παράνομα (religio illicita), χωρίς νόμιμη άδεια.

Και δεν έχω λιγότερο δισταγμό, στο αν θα πρέπει να υπάρξει κάποια διαφορά μεταξύ νεοτέρων και ηλικιωμένων, αν θα συγχωρηθεί κάποιος, πού ήταν Χριστιανός, αλλά έπαψε να είναι ή μόνον το όνομα αυτό καθ' εαυτό είναι παράπτωμα ή κάθε παράπτωμα, που έχει σχέση με αυτό το όνομα θα πρέπει να τιμωρείται; Εν τω μεταξύ, στην περίπτωση αυτών που καταγγέλλθηκαν σε με ως Χριστιανοί ακολούθησα την ακόλουθη διαδικασία: Τους ρώτησα αν ήταν Χριστιανοί. Αυτοί που ομολόγησαν, Τους ρώτησα για δεύτερη και τρίτη φορά απειλώντας, να τους τιμωρήσω. Αυτοί που έμεναν ανένδοτοι, διέταξα να φυλακισθούν, διότι δεν είχα αμφιβολία, πλέον, για την φύση των πιστεύω τους και το πείσμα τους και την ισχυρογνωμοσύνη τους -σ.μ. ως εκ τούτου- άξιζαν την ποινή τους. Υπήρχαν και άλλοι που κατέχονταν από την ίδια ανοησία, αλλά επειδή αυτοί ήταν Ρωμαίοι πολίτες υπέγραψα μια διαταγή γι' αυτούς, να μεταφερθούν στην Ρώμη ^(**) μια και η κατηγορία ήταν αόριστη. Σύντομα -όμως- οι κατηγορούμενοι αυξήθηκαν, όπως συμβαίνει συνήθως, διότι η διαδικασία συνεχίστηκε και συνέβησαν διάφορα γεγονότα. Ένα ανώνυμο έγγραφο κυκλοφόρησε περιλαμβάνοντας τα ονόματα πολλών προσώπων. Αυτοί που αρνήθηκαν ότι είναι ή ήταν Χριστιανοί, αφού επικαλέστηκαν τους θεούς, επαναλαμβάνοντας τα λόγια που τους είπα, προσέφεραν προσευχή με θυμίαμα και κρασί στην εικόνα σας, που είχα διατάξει να τοποθετηθεί δίπλα στα αγάλματα των θεών, και επιπλέον καταράστηκαν τον Χριστό, -κανείς από αυτούς που είναι πραγματικά Χριστιανοί, δεν μπορεί να αναγκασθεί, να κάνει κάτι τέτοιο- και έτσι θεώρησα ότι μπορούν να απολυθούν. Άλλοι που κατηγορήθηκαν από τους πληροφοριοδότες ότι ήταν Χριστιανοί, δήλωσαν, ότι ήταν αλλά πλέον δεν είναι, άλλοι αποσκίρτησαν εδώ και τρία χρόνια, άλλοι πολλά και ένας πρίν εικοσιπέντε χρόνια. Όλοι αυτοί θυσιάσαν στην εικόνα σας και τα αγάλματα των θεών και καταράστηκαν τον Χριστό. Αυτοί ισχυρίστηκαν όμως, ότι το σύνολο και η ουσία των σφαλισμάτων τους, έγκειται στο ότι συνήθιζαν, να συναντούνται μια συγκεκριμένη ημέρα πριν την αυγή και να ψάλλουν εναλλάξ (αντιφωνικά) έναν ύμνο στον Χριστό, ως Θεό, και να ενώνονται με υπόσχεση όχι για κάποιο κακό, αλλά να μη κάνουν απάτες, κλοπές, ή πορνείες, να τηρούν την πίστη και να επιστρέφουν το δανεισθέν, όταν τους ζητηθεί.

Όταν αυτό τελείωνε συνήθιζαν να αναχωρούν και να συγκεντρώνονται ξανά, για να συμφάγουν, ένα αθώο και σύνηθες τραπέζι και ότι αυτό σταμάτησαν να το κάνουν μετά το διάταγμα, που βγήκε κατά εντολή σας, απαγορεύοντας τις εταιρείες. Ακολούθως, εγώ έκρινα, επιπλέον, αναγκαίο, να βρω ποια ήταν η αλήθεια, βασανίζοντας δύο σκλάβες, που λέγονταν διακόνισσες ^(***) αλλά δεν διαπίστωσα τίποτε άλλο, παρά τιποτένιες και υπερβολικές προλήψεις. Ως εκ τούτου, ανέβαλα την ανάκριση και βιάστηκα, να σας συμβουλευθώ, διότι το όλο θέμα χρήζει συμβουλής από σας, ειδικά λόγω του μεγάλου αριθμού των εμπλεκόμενων. Πολλά άτομα κάθε ηλικίας και, επίσης, των δύο φύλων, καλούνται, και θα κληθούν, σε δίκη και όχι μόνο στις πόλεις, αλλά και στα χωριά και στους αγρούς, όπου η μόλυνση αυτής της προλήψεως έχει εξαπλωθεί, η οποία, όμως, φαίνεται πιθανόν να ελεγχθεί και θεραπευθεί. Είναι βέβαια ξεκάθαρο ότι οι ναοί, που είχαν σχεδόν ερημώσει, αρχίζουν να γεμίζουν, ότι οι θυσίες, που είχαν εγκαταλειφθεί πρό πολλού, ξαναζωντανεύουν και ότι από παντού έρχονται σφάγια για θυσία, ενώ μέχρι τώρα λίγοι αγοραστές υπήρχαν. Ως εκ τούτου, είναι εύκολο κανείς να συμπεράνει, ότι ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων μπορεί να αναταχθεί, εάν τους δοθεί κάποια ευκαιρία για μετάνοια.»

(**) Ήταν ένα από τα δικαιώματα του Ρωμαίου πολίτη σύμφωνα με το νόμο του Σεμπρόνιου να κάνει έφεση προς τον αυτοκράτορα.

(***) Αυτές οι γυναίκες-διάκονοι, όπως η Φοίβη από τις Κερχραίες που αναφέρει ο Παύλος (Ρ.Ω.Μ. 16:1), φρόντιζαν τους φτωχούς και ασθενείς και βοηθούσαν στο βάπτισμα των γυναικών για την σεμνότητα τους πράγματος, ενώ ευαγγέλιζαν κυρίως γυναίκες.

(Plinius Traiano imperatori. Sollemne est mihi, domine, omnia de quibus dubito ad te referre, quis enim potest melius vel cunctationem meam regere vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui numquam: ideo nescio quid et quatenus aut puniri soleat aut quaeri. Nec mediocriter haesitavi, sitne aliquod discrimen aetatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant, detur paenitentiae venia, an el, qui omnino Christianus fuit, desisse non prosit, nomen ipsum, si flagitiis careat, an flagitia cohaerentia nomini puniantur. Interim, in iis qui ad me tamquam Christiani deferebantur, hunc sum secutus modum. Interrogavi ipsos as essent Christiani. Confitentes iterum ac tertio interrogavi supplicium minatus: perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, qualecumque esset quod feterentur, pertinaciam certe et inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentiae, quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos. Mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore multorum nomina continens. Qui erant, adnotavi in urbem remittendos. Mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore multorum nomina continens. Qui negabant esse se Christianos aut fuisse, cum praeunte me deos adpellarent, et imagini tuae, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum adferri, ture ac vino supplicarent, praeterea male dicerent Christo, quorum nihil cogi posse dicuntur qui sunt revera Christiani, dimittendos putavi. Alii ab indice nominati esse se Christianos dixerunt et mox negaverunt, fuisse quidem sed desisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti. Hi quoque omnes et imaginem tuam deorumque simulacra venerati sunt et Christo male dixerunt. Adfirmabant autem hanc fuisse summam vel culpae suae vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta ne latrocinia ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum adpellati abnegarent, quibus peractis morem sibi discedendi fuisse rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen et innoxium, quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetaerias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi ex duabus ancillis, quae ministrae dicebantur, quid esset veri, et per tormenta quarere. Nihil allud inveni quam superstitionem pravam et immodicam. Ideo dilata cognitione ad consulendum te decucurri, visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum, multi enim omnis actatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam vocantur in periculum et vocabuntur. Neque civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est, quae videtur sisti et corrigi posse. Certe satis constat prope iam desolata templa coepisse celebrari, et sacra sollemnia diu intermissa repeti passimque venire –canem- victimarum, cuius adhuc rarissimus emptor inveniebatur, ex quo facile est opinari, quae turba hominum emendari posit, si sit paenitentiae locus.)

Ο Τραϊανός (*Marcus Ulpius Trajanus*) διετέλεσε αυτοκράτορας από το 98 έως το 117 μ.Χ. και γεννήθηκε στην Ισπανία το 53 μ.Χ. σε μια εύπορη Ρωμαϊκή οικογένεια. Όντας πετυχημένος στα πολιτικά και στρατιωτικά πράγματα, εκλέχθηκε από τον Νέρβα για διάδοχός του και, για τον λόγο αυτό, υιοθετήθηκε. Κατέκτησε μετά από σκληρό αγώνα την Δακία (*Ρουμανία*). Πέρα από την ακόρεστη δίψα του, για αιματηρές κατακτήσεις, η μεγαλομανία του τον οδήγησε να ξαναφτιάξει την αγορά της Ρώμης με έγχρωμα μάρμαρα και πολύτιμα υλικά έχοντας στο κέντρο της το κολοσσιαίο χάλκινο άγαλμά του και την στήλη που απεικόνιζε τα κατορθώματά του.

XCVIII – Τραϊανός προς Πλίνιο «Έχεις ενεργήσει σωστά, αγαπητέ μου Σεκούνδε, μελετώντας τις κατηγορίες αυτών, που ήχθησαν ενώπιόν σου ως Χριστιανοί. Διότι δεν είναι δυνατόν να βάλουμε ένα γενικό κανόνα, που να καλύπτει όλες τις υποθέσεις. Δεν πρέπει να τους καταζητείς, εάν όμως φερθούν ενώπιόν σου και αποδειχθεί ότι είναι (σ.μ. Χριστιανοί), πρέπει να τιμωρηθούν, ωστόσο όμως, όποιος αρνείται, ότι είναι Χριστιανός και το αποδεικνύει πραγματικά, με το να λατρεύσει τους θεούς μας, έστω κι αν ήτο ύποπτος στο παρελθόν, θα λάβει συγχώρηση με την μετάνοιά του. Αλλά ανώνυμες κατηγορίες δεν θα λαμβάνονται με κανένα τρόπο υπ' όψιν, για την δίωξη κάποιου. Αυτό αποτελεί κακό προηγούμενο και όχι μόνο (αλλά δεν είναι) προς το πνεύμα της εποχής μας.»

Τραϊανός

(Traianus Plinio. Actum quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es, neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt, si deferantur et arguantur, puniendi sunt, ita tamen ut, qui negaverit se Christianum esse idque re ipsa manifestum fecerit, id est supplicando dis nostris, quamvis suspectus in praeteritum, veniam ex paenitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli in nullo crimine locum habere debent. Nam et pessimi exempli nec nostri saeculi est.)

Η επιστολή και η απάντηση είναι μοναδικά ντοκουμέντα, σχετικά με το ήθος, τα πιστεύω και την αύξηση των πρώτων Χριστιανών αλλά και για την άδικη πολιτική εναντίον τους εκ μέρους του συστήματος και των εξουσιαστών. Ειδικά, η απάντηση υπήρξε ένα δόγμα γενικής ισχύος μέχρι το διάταγμα των Μεδιολάνων του 313 μ.Χ., οπότε νομιμοποιήθηκε ο Χριστιανισμός.

Ο Ρωμαίος ιστορικός **Σουετόνιος** (Gaius Tranquillus Suetonius, 69-137 μ.Χ.), στο έργο του «Περί του Βίου των Καισάρων», συνταχθέν περί το 120 μ.Χ., στο 5^ο κεφάλαιο Βίος Κλαύδιου (25.4) αναφερόμενος στα γεγονότα των Πράξεων 18[ΙΗ]:1,2 του 50 μ.Χ. γράφει: «Επειδή οι Ιουδαίοι δημιουργούσαν συνεχώς αναταραχές με την υποκίνηση του Κρέστους (μία Λατινική απόδοση του Χριστός), αυτός (δηλ. ο αυτοκράτορας Κλαύδιος) τους έδιωξε από την πόλη.» (Iudaeos impulsore Chresto assidue tumultuantis Roam expulit.)

Οι πιθανές συγκρούσεις μεταξύ των Ιουδαίων και των Χριστιανών, οδήγησαν σε αυτή την απόφαση τον Κλαύδιο (41-54 μ.Χ.)

Στο 6^ο κεφάλαιο με τίτλο Βίος Νέρωνα (16:2), χωρίς να έχει συναίσθηση, ότι η αναφορά στον Κλαύδιο σχετίζεται με το επόμενο, γράφει: «Διάλυσε τους Χριστιανούς με θανατικές καταδίκες, μια ομάδα ανθρώπων που ακολουθούν μια νεοφανή και κακοποιό δεισιδαιμονία.» (Afflicti suppliciiis Christiani, genus hominum superstitionis novae ac maleficae.)

Κλαύδιος

Ο φιλόσοφος **Επίκτητος**, ένας απελεύθερος δούλος που ακολούθησε τους Στωϊκούς, είχε επιπλέον την τύχη, να έχει μαθητή τον Λατίνο Ξενοφώντα, τον Φλάβιο Αρριανό (95-175 μ.Χ.), ο οποίος μέσα στο τεράστιο συγγραφικό του έργο διέσωσε και τις «Διατριβές του Επίκτητου» σε οκτώ βιβλία, από τα οποία σήμερα υπάρχουν τα τέσσερα. Στην 7^η διατριβή του Επίκτητου «περί αφοβίας», που διαμορφώθηκε γύρω στο 120-125 μ.Χ., έχουμε μια πρώτη αναφορά στο σκωπτικό όνομα Γαλιλαίοι, το οποίο αργότερα έγινε σημείο αναφοράς.

“Τι κάνει έναν τύραννο να φαίνεται φοβερός; Οι φρουροί του, λένε, και τα ξίφη τους, και ο παρακοιμώμενός του και εκείνοι, που απαγορεύουν την είσοδο στους προσερχομένους. Γιατί λοιπόν, αν εισάγεις ένα παιδί προς αυτόν, ενώ είναι έτσι περικυκλωμένος, αυτό δεν φοβάται; Λόγω του ότι το παιδί δεν αντιλαμβάνεται αυτά. Αν κάποιος πάλι αισθάνεται ... ακριβώς επειδή θέλει να θανατωθεί... το επιθυμεί, διότι αυτοί είναι φοβεροί ... από τρέλα – λοιπόν- μπορεί κανείς να αισθάνεται έτσι μπροστά σε αυτά και οι Γαλιλαίοι επειδή το έχουν συνήθεια, με βάση την λογική και με αποδείξεις δεν μπορεί κάποιος να εκπαιδευτεί σε αυτά ... »

Ο αυτοκράτορας Αδριανός - (Publius Aetius Hadrianus, 117-138 μ.Χ.), είναι αυτός, στον οποίο απευθύνει την Απολογία του ο πρώτος απολογητής της Εκκλησίας, ο Αθηναίος Αριστείδης περί το 126 μ.Χ. την οποία μάλιστα παρέδωσε προσωπικά, (Κοίτα: Ευσεβίου, *Εκκλησιαστική Ιστορία* IV:III:3 και *Χρονικόν*, II:166) όπως επίσης και ο άλλος πρώιμος απολογητής Κοδράτος. Ο Αδριανός, διάδοχος του Τραϊανού, έλαβε επίσης μια επιστολή από τον ανθύπατο της Ασίας Σειρήνιο Γκρανιανό (Serenius Granianus), ο οποίος φαίνεται ακολουθεί την παράδοση του προαναφερθέντος Πλίνιου του νεότερου και η οποία αναφέρεται στο ίδιο θέμα, στη συμπεριφορά της Ρωμαϊκής πολιτείας προς τους Χριστιανούς.

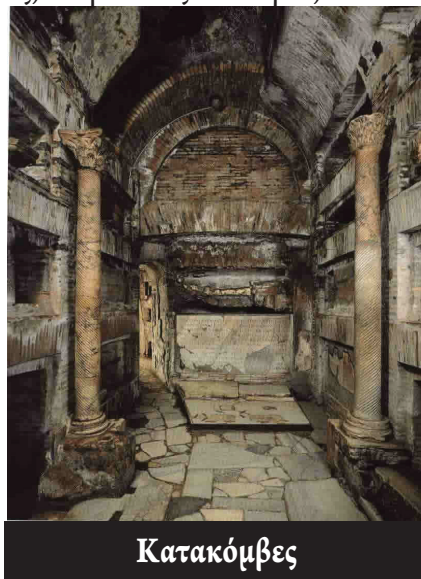
Επειδή, όμως, εν τω μεταξύ ο Γκρανιανός αντικαταστάθηκε από τον Μινούκιο Φουντανό (Gaius Minucius Fundanus), η απάντηση ήλθε προς αυτόν. Ενώ, όμως, ο Τραϊανός συστήνει, και έτσι ουσιαστικά εντέλλεται, να μην καταζητούνται μεν, αλλά να τιμωρούνται όσοι καταγγέλλονται ως Χριστιανοί, ο Αδριανός διατάζει, να τιμωρούνται μόνο εάν έχουν διαπράξει οτιδήποτε παράνομο και ως εκ τούτου, αξιόποιο και όχι απλά επειδή ήταν Χριστιανοί.

“Αδριανός προς τον Μινούκιο Φουντανό, έλαβα μια επιστολή, πού έγραψε προς εμέ ο προκατοχός σου, Σειρήνιος Γκρανιανός, άνδρας λαμπρότατος. Όμως, δεν θεωρώ καλό να αφήσω το αίτημα χωρίς απάντηση, ώστε ούτε οι αθώοι άνθρωποι να αναστατώνονται, αλλά ούτε και οι συκοφάντες να βρίσκουν ευκαιρία να κακοουργούν. Έτσι, εάν οι άνθρωποι των επαρχιών μπορούν να παρουσιάσουν σαφείς και συγκεκριμένες κατηγορίες κατά των Χριστιανών και να τις στηρίξουν μπροστά στο δικαστικό βήμα, δεν τους απαγορεύω, να το κάνουν, χωρίς όμως απαιτήσεις και αγριοφωνές.

Φυσικά, εάν κάποιος κατηγορηθεί και εξετασθούν τα καταγγελλόμενα και αποδειχθεί, ότι διαπράχθηκε κάτι ενάντια των νόμων, όριζε τις ποινές ανάλογα με τα παραπτώματά -τους- και, μα τον Ηρακλή (Ελλ., μτφρ.), εάν κάποιος φέρνει κάποιον σε δίκη μόνο για να τον συκοφαντήσει, κανόνισε να τιμωρηθεί αυστηρότατα για την κακοήθειά του.»

(Hadrianus Minucio Fundano, Accepi litteras ad me scriptas a decessore tuo Serenio Graniano, clarissimo viro, et non placet mihi relationem silentio praeterire, ne et inoxii perturbentur et calumniatoribus latrocinandi tribuatur occasio. Itaque si evidenter provinciales huic petitioni suae adesse valent adversum Christianos, ut protribunali eos in aliquo arguant, hoc eis exequi non prohibeo, precibus autem in hoc solis et adclamationibus uti eis non permitto. Etenim multo aequius est, si quis volet accusare, te cognoscere de obiectis. Si quis igitur accusat et probat adversum leges quicquam agree memoratos homines, pro merito peccatorum etiam supplicia statues. Illud mehercule magnopere curabis, ut, si quis calumniae gratia quemquam horum postulerit reum, in hunc pro sui nequitia supplicis severioribus vindices.)

Η επιστολή διασώθηκε σε Λατινική και Ελληνική μετάφραση μέσα στα έργα των Απολογητών (*Ιουστίνος, Μελίτων Σάρδεων*) και στις Εκκλησιαστικές Ιστορίες (*Ευσεβίου* 4:8, *Ρουφίνου*), αποτελώντας μοναδικό ντοκουμέντο. Ένας, ακόμη, ιστορικός περί το 211 μ.Χ., ο Δίων Κάσιος Κοκκηϊανός (155-235) κάνει αναφορές στους Χριστιανούς της εποχής των Αποστολικών Πατέρων. Όντας Έλληνας πού έγινε Ρωμαίος πολίτης, έφθασε στον βαθμό του υπάτου και μετά την αποχώρηση του συνέταξε το ογκωδέστατο έργο «*Ρωμαϊκές Ιστορίες*» αποτελούμενο από 80 βιβλία. Μόνο τα βιβλία 61-80 διασώθηκαν ως σήμερα, από επιτομή η που έκανε ο εκκοσμικευμένος πατριάρχης Κων/λεως Ιωάννης 8^{ος}, ο Ξιφιλίνος (1064-1075)

Κατακόμβες

Ο Δίων αναφερόμενος στα τελευταία χρόνια του αιμοβόρου Δομιτιανού (περ., 95 μ.Χ.), κάνει μνεία στην εξάπλωση του Χριστιανισμού στα ανώτατα στρώματα καθώς είχαν προσχωρήσει στην νέα πίστη ο πρωθυπουργός, και εξάδελφος του αυτοκράτορα, Φλάβιος Κλήμης, και η σύζυγός του Φλαβία Δομητίλλα. Ο Δομιτιανός, έξαλλος, έσφαξε τον Φλάβιο Κλήμη, εξώρισε την γυναίκα του και ήγειρε μέγα διωγμό κατασφάζοντας πολλούς Χριστιανούς. Όποιος κατέδιδε Χριστιανούς, ακόμη και δούλος έπαιρνε την ελευθερία του και μέρος της περιουσίας, όπως όλοι οι άλλοι καταδότες. Στην εποχή του Δομιτιανού εξορίσθηκε ο Ιωάννης στην Πάτμο. *«Το ίδιο έτος (π. 95 μ.Χ.) ο Δομιτιανός κατέσφαξε μεταξύ πολλών άλλων και τον ύπατο Φλάβιο Κλήμεντα, μολοντί ήταν ξάδελφός του και είχε σύζυγό (ο Κλήμης την Φλαβία Δομητίλλα), η οποία ήταν επίσης συγγενής του (Δομιτιανού), οι οποίοι κατηγορήθηκαν για αθεΐα (δηλ. μη πίστη στους θεούς, βλ. Μαρτυρολόγιο Πολυκάρπου), κατηγορία με την οποία καταδικάσθηκαν και πολλοί άλλοι, που παρέκλιναν στα ήθη των Ιουδαίων ...»*

(Καν τω αυτώ έτει άλλους τε πολλούς και τον Φλαουΐον Κλήμεντα υπατεύοντα, καίπερ ανεψίων όντα και γυναίκα και αυτήν συγγενή εαυτού Φλαουΐαν Δομητίλλαν έχοντα, κατέσφαξεν ο Δομιτιανός, επηνέχθη δε αμφοί έγκλημα αθεότητος, υφ' ής και άλλοι ες τα των Ιουδαίων ήθη εξοκέλλοντες πολλοί κατεδικάσθησαν ...)

Ο Δομιτιανός είχε το τέλος που του άξιζε, και ο διάδοχος του Νέρβας (96-98) έσβησε την μνήμη του, ακύρωσε όλα τα διατάγματα και σκότωσε όλους του καταδότες, που είχαν καρπωθεί την περιουσία των θυμάτων, όπως μας πληροφορεί συνεχίζοντας την αφήγησή του ο Δίων (Περί Νέρβα). Η μαρτυρία του για τον Δομιτιανό, όμως, δια φωτίζει τις αναφορές του Ιγνατίου για τους φόβους του, σχετικά με τις πολιτικές γνωριμίες ορισμένων μελών της εκκλησίας της Ρώμης, που μπορούσαν, να τον γλιτώσουν από το μαρτύριο αλλά και την κατηγορία περί αθεΐας που βρίσκουμε στο Μαρτυρολόγιο του Πολυκάρπου.

Η διακοσμημένη στον 6^ο αι., κατακόμβη της Φλαβίας Δομητίλλας παραμένει, έως σήμερα, αδιάψευστος μάρτυρας της πίστεώς της, όπως και το πλήθος από τις κατακόμβες άλλων Χριστιανών της εποχής των Αποστολικών Πατέρων.

Ορισμένοι από τους θαμμένους εκεί συνάντησαν τους αποστόλους και γνώρισαν και άκουσαν ακόμη και τον Ιησού να κηρύττει. Ίσως μερικοί να ήταν αυτοί που αναφέρει ο Ευσέβιος Καισαρείας στην «Εκκλησιαστική Ιστορία» του, Βιβλίο 3^ο-Κεφ. 39^ο περί το 330 μ.Χ.: *«... ο προαναφερθείς Παπίας (σ.σ., 60-120 μ.Χ.) αναφέρει σχετικά με τους αναστηθέντας από τον Χριστό, ότι πολλοί από αυτούς έζησαν μέχρι και τους χρόνους του Αδριανού (117-138)»*

Από την εποχή των Αποστολικών Πατέρων διασώθηκαν, επίσης, και τα αρχαιότερα τμήματα της Καινής Διαθήκης. Το αρχαιότερο εύρημα είναι γνωστό ως “Papyri Magdalene”, γραμμένο στα Ελληνικά και βρέθηκε στην Β. Αίγυπτο από τον αρχαιολόγο Ch. B. Huleatt το 1901. Φυλάσσεται στο Κολλέγιο Magdalene της Οξφόρδης, από όπου και το όνομά του, και σύμφωνα με τον δρ. Carsten P. Thiede, διευθυντή του Ινστιτούτου Βασικής Επιστημολογικής Έρευνας στο Paderborn της Γερμανίας, χρονολογείται πριν το 66 μ.Χ. Το δεύτερο αρχαιότερο είναι ένα τμήμα από τον Ιωάννη 18:31-33 και 37-38 και φυλάσσεται στη βιβλιοθήκη John Rylands στο Μάντσεστερ. Είναι του 125 μ.Χ.

Οι πάπυροι των H.I. Bell και T.C. Skeat, που δημοσιεύθηκαν στην “The Times Literary Supplement”, είναι αποσπάσματα των Ευαγγελίων, που ανάγονται στο 150 μ.Χ. Ακολουθούν άλλα τμήματα του 200 μ.Χ. κι έχουμε ολόκληρες Καινές Διαθήκες το 330 μ.Χ. Τι μπορεί να ειπωθεί, όμως, γι’ άλλα αρχαία συγγράμματα; Οι «Ιστορίες» του Θουκυδίδη και Ηρόδοτου, για παράδειγμα, που γράφτηκαν περί το 450 π.Χ. διασώθηκαν σε χειρόγραφο του 950 μ.Χ. Δηλ. 15 αιώνες αργότερα κι όμως κανείς δεν αμφισβήτησε, αν

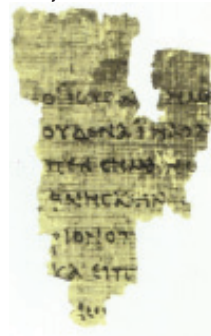

Αριστερά πάνω:
Τμήμα του Σιναϊτικού
Κώδικα (π. 330 μ.Χ.) -
Βρετανικό Μουσείο

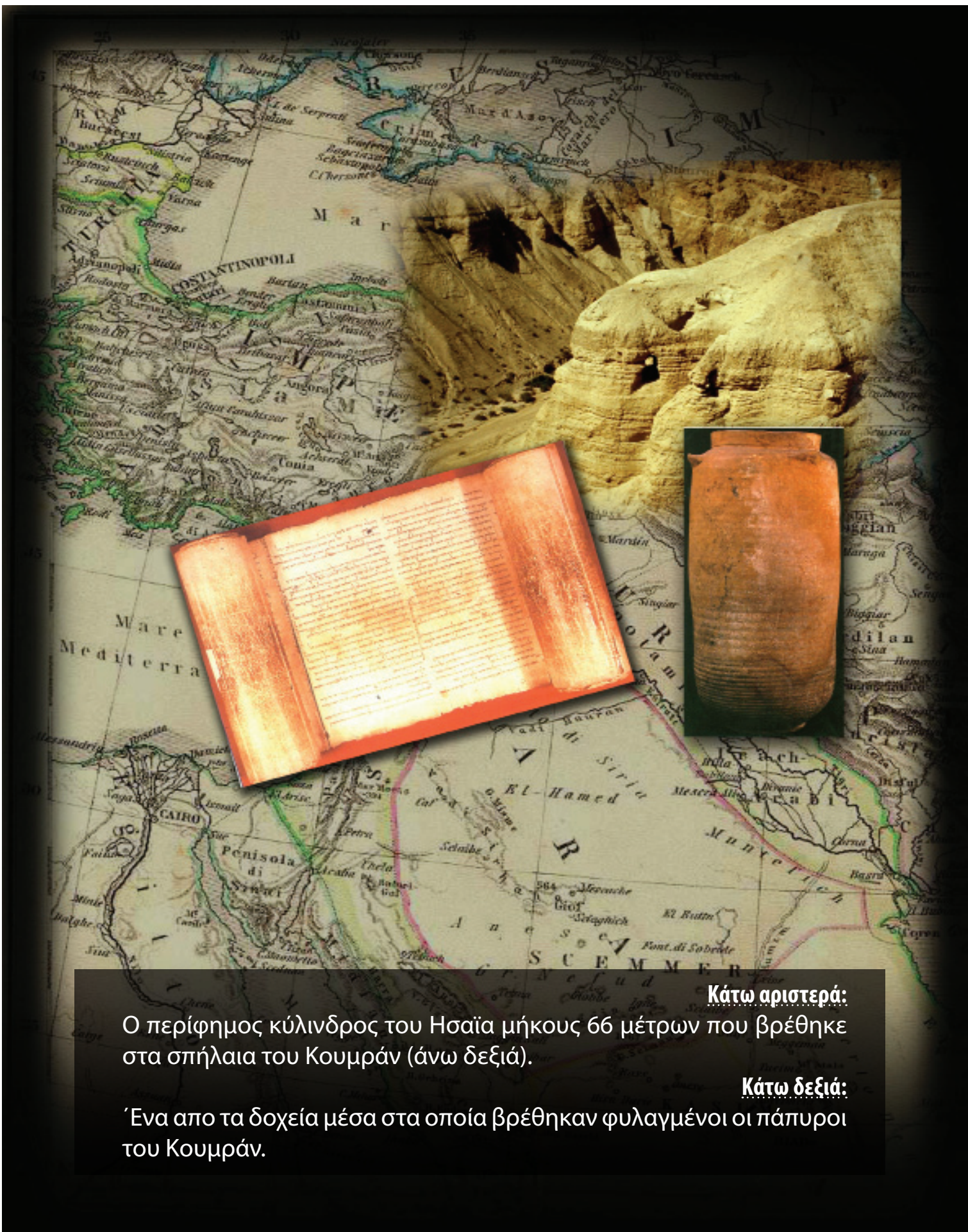
Δεξιά: Τμήμα της ανακατασκευασμένης Συναγωγής της Καπερναούμ στην οποία δίδαξε ο Ιησούς Χριστός.

τα γραφόμενα ανήκουν στους συγγραφείς; Γιατί, λοιπόν, υπάρχει τόση εσκεμμένη προκατάληψη με τα Ευαγγέλια;

Δεξιά: Το δεύτερο αρχαιότερο τμήμα παπύρου της Καινής Διαθήκης (Ιωάννης 18:31-33,37) του 120 μ.Χ., που φυλάσσεται στο John Rylands University στο Μάντσεστερ

Κάτω αριστερά:

Ο περίφημος κύλινδρος του Ησαΐα μήκους 66 μέτρων που βρέθηκε στα σπήλαια του Κουμράν (άνω δεξιά).

Κάτω δεξιά:

Ένα απο τα δοχεία μέσα στα οποία βρέθηκαν φυλαγμένοι οι πάπυροι του Κουμράν.

Επιγραφή που βρέθηκε στην Καισάρεια με το όνομα του Ποντίου Πιλάτου

Αρχαιολογικό εύρημα που αποτελεί μοναδικό πιστήριο για τον τρόπο σταύρωσης του Ιησού. Το σιδερένιο καρφί είναι μπηγμένο στο οστό της φτέρνας

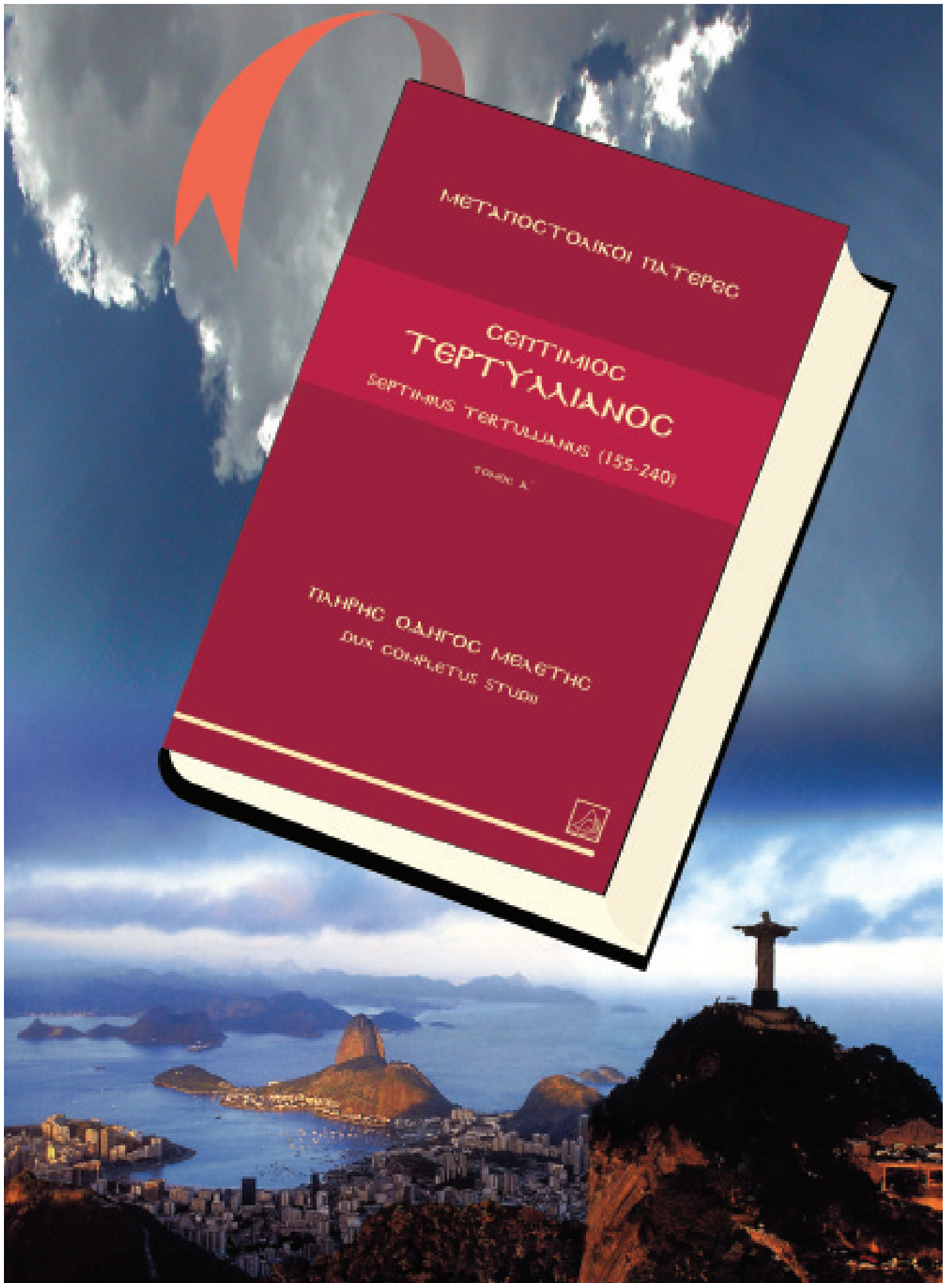
Ενας θολωτός τάφος

σημαίνει
αυτοί
παι.

λ.ο.

Λυχνάρι με τα αρχικά ΧΡ

ΜΕΤΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

ΣΕΠΤΙΜΙΟΣ
ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΣ

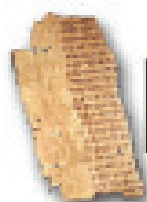
SEPTIMIUS TERTULLIANUS (155-240)

TOMOS A'

ΠΑΤΗΡ ΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ
DUX COMPLETUS STUDI

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ...

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΒΙΒΛΟΣ

το τέλος της μυθολογίας

μονογραφία N° 2

Ο ΝΩΕ

Ἡ Ουρανποσίτη ἡ Νάια ἡ Ζουκοσίδηρα ἡ Νίσινα Χοΐα ἡ Δεσκαλίαν
Ἡ Νου Μάκ ἡ Μανοῦ ἡ Νάνια ἡ Τεοκισακλί ἡ Νύα ἡ Ναΐου ...

ΚΑΙ Ἡ ΚΙΒΩΤΟΣ

- Υπήρξε ποτέ κάποιος Κατακλυσμός; - Μια ανεπανάληπτη Θεομηνία - Η έκταση του Κατακλυσμού
- Ο Κατακλυσμός ήταν ένας - Η συλλογική ανάμνηση της ανθρωπότητας - Το έπος του Γκιλγκαμές - Η αξιοπιστία της Βιβλικής αφήγησης - Οι έρευνες για την θρυλική Κιβωτό - Θα ξαναγίνει Κατακλυσμός;